

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Бердянський державний педагогічний університет**

**ЗБІРНИК ТЕЗ
НАУКОВИХ ДОПОВІДЕЙ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
БЕРДЯНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

на Днях науки 16 травня 2023 року



**Том 2.
Гуманітарні науки**

**Бердянськ
2023**

УДК 37.01(06)
ББК 74я5

3 41 Збірник тез наукових доповідей здобувачів вищої освіти Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 16 травня 2023 року. Том 2. Гуманітарні науки. Бердянськ : БДПУ, 2023. 142 с.

Друкується за рішенням вченої ради
Бердянського державного педагогічного університету.
Протокол № 10 від 27.04.2023 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Богданов Ігор Тимофійович – д.пед.н., проф., ректор, головний редактор; **Сичікова Яна Олександрівна** – д.техн.н., проф., проректор з наукової роботи, відповідальний редактор; **Глазкова Ірина Яківна** – д.пед.н., проф., декан факультету філології та соціальних комунікацій; **Жигір Вікторія Іванівна** – д.пед.н., проф., декан факультету фізико-математичної, комп'ютерної та технологічної освіти; **Линдіна Євгенія Юрївна** – к.пед.н., доц., декан факультету дошкільної, соціальної та спеціальної освіти; **Коваль Людмила Вікторівна** – д.пед.н., проф., декан факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв; **Кушнірюк Сергій Георгійович** – к.н. з фіз. вих. та спорту, проф., декан факультету фізичної культури, спорту та здоров'я людини; **Макаренко Тамара Петрівна** – к.іст.н., доц., декан гуманітарно-економічного факультету.

У збірнику тез наукових доповідей здобувачів вищої освіти Бердянського державного педагогічного університету друкуються матеріали виступів на Днях науки університету 16 травня 2023 року. У публікаціях розглядаються актуальні проблеми історичних, філологічних наук та методики їх викладання.

© Бердянський державний педагогічний університет

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ

БАЙРАК Андрій. Використання українських національних образів та міфів в російській імперській пропаганді	6
БЕРЕЖНА Софія. Щодо питання сексуальних стосунків в лавах ОУН та УПА (1940-1950-ті рр.)	8
БОНДАРЕНКО Анастасія. Підготовка допоміжного жіночого персоналу СС для роботи у концтаборах	10
ВОЙНА Михайло. Міська геральдика Таврійської губернії в кінці 18 – на початку 20 століття	12
ГОНТАРЬ Єгор. Монети-дельфіни з Ольвії: проблема класифікації	14
КАІРА Анна. Розвиток комітетів селянської взаємодопомоги в першій половині 1920-х рр.	16
КЛІЦЕНКО Альона. Депортація німецького населення Куйбишевського району на початку німецько-радянської війни	18
КОЛЕСНИК Валерія. Суспільно-політична діяльність В'ячеслава Чорновола	20
ЛУК'ЯНЧЕНКО Анастасія. Salem hysteria: how Thomas Putnam made money on witches	22
НЕСТОР Ольга. Дослідження і популяризація наукової діяльності Катерини Ющенко	24
РЕВІН Іван. Історія дослідження Ольвії у міжвоєнний період (1924–1940 рр.)	26
СТЬОПІН Олексій. Формування засад державно-церковних відносин в радянській державі	28
ШЕВЧУК Дмитро. Індустріалізація економіки в містах Катеринославської губернії у другій половині XIX ст.	30
ЯКОВЕЦЬ Ольга. Тюркський слід в історії українського козацтва	31

МОВА ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

БАЛАКІН Іван. Лексико-семантична специфічність фразеологічних одиниць із компонентом «угода» / «agreement» (на матеріалі української та англійської мов)	34
БОЙКО Діана. Топоніміка роману Василя Шкляра «Маруся»	36
ВАЛОВА Єлизавета. Самостійне вивчення англійської мови: методи і підходи	40
ГВОЗДИК Андрій. Стратегічні орієнтири мовної освіти в НУШ: аспект наступності	42
ГРИГОР'ЄВ Ігор. Особливості використання аббревіацій у сучасній англійській мові	44
ГРИГОР'ЄВ Ігор. Розвиток американської англійської мови та її літературна норма	45
ГРІНЕНКО Владислава. Особливості семантичних відношень між частинами парцельованих речень	48

ГУРТОВА Альона. Функціонування форм мовного етикету в українському епістолярії	50
ДОНЧЕНКО Оксана. Фонові знання при перекладі медичної документації	52
ЄМЕЛЬЯНЕНКО Анастасія. Фемінітиви з формантом -ш(а) у сучасному медіапросторі	53
ІВАНОВА Альона. Динамічні процеси неологізації в україномовному сегменті соцмереж	56
КІНАШ Пилип. Специфіка номінативних речень у творах Олександра Довженка	58
КОНОНИХІНА Діана. Особливості навчання іноземної мови в закладах дошкільної освіти	61
МИХАЙЛИШИНА Ольга. Складності локалізації відео-ігор на прикладі Genshin Impact	63
МУРЕНКО Катерина. Контрастивний аналіз голосних звуків болгарської та англійської мов: прикладний аспект	66
МУРЕНКО Катерина. Vocabulary learning strategies for 5 graders	68
НАЗАРЕНКО Анастасія. Семантичні та стилістичні особливості індивідуально-авторських неологізмів в українській поезії кінця ХХ століття	70
НЕЧАЙ Аліна. Специфіка навчання англійської мови дітей з особливими освітніми потребами	72
НІКОЛЕНКО Олена. Ідіоми англійської мови у текстах пісень британського рок-гурту Queen	75
НОР Дар'я. Особливості синтаксичної вербалізації емоцій: когнітивний аспект	76
ОЛЕШКО Ганна. Структурно-семантична характеристика метафори у поетичних творах Тодося Осьмачки	78
ПОДОЛЬСЬКА Аліна. Читання як засіб формування іншомовної компетенції на уроках англійської мови	80
ПОТАПОВА Анастасія. Особливості різновидів вимови британського варіанту англійської мови	82
ПРИХОДЬКО Альона. «Каліфорнія The Eagles: класика рок-філософії»	84
ПРИХОДЬКО Альона. Переклад реалій в адміністративно-політичній сфері	86
ПРУСЬКА Анастасія. Функціонально-семантичне поле оцінки як поліцентрична структура в науковій парадигмі сучасної української мови	88
РИБАЛЬЧЕНКО Юлія. Вплив психологічного фактору на виконання усного перекладу	90
САФОНОВА Тетяна. Специфіка українських дієслів умовного способу: функційно-семантичний аспект	92
СКУРАТОВСЬКА Дарина. Просторічна лексика у творах Андрія Кузьменка як «мовний світ спротиву»	94
ТУР Ірина. Діалектна лексика в романі Володимира Лиса «Соло для Соломії»	96
ФАСТ Анастасія. Способи словотворення в англійській мові	99
ФУКЛЄВ Ігор. Використання методів інтерактивної взаємодії в процесі навчання англійської мови	101

ХАЛАБУЗАР Еліна. Концепт «Толерантність»: семантична характеристика	103
ХОХЛОВА Аліна. Комунікативний підхід у навчанні англійської мови дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами	106
ШУЛЬГА Олександра. Стилістичний потенціал фразеологізмів у романі Василя Шкляра «Ключ»	108
НОРВАН Олена. Structural, nominative and communicative aspects of parcelling	110

ЛІТЕРАТУРА ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

КОЗЛОВА Анастасія. «Казковість» поеми Крістіни Россетті: міфологічні елементи «Базару гномів»	113
КОТЛЯР Сергій. Аспекти вивчення повісті Олександра Гавроша «Неймовірні пригоди Івана Сили»	115
ЛИХАЦЬКА Вікторія. Особливості урбаністичного хронотопу в романі о. Ільченка «Місто з химерами»	116
МІНЯЙЛО Катерина. Образи гетьманів у творах романтиків	118
ПОНОМАРЕНКО Анастасія. Реалізація концепту «american dream» в романі «Великий Гетсбі» Ф. С. Фіцджеральда	120
ПРИХОДЬКО Альона. «Антуанетта» Дж. Ріс як пріквел до «Джейн Ейр» Ш. Бронте: постколоніальний вимір	124
РИСОВАНА Крістіна. Культурно-художній інтертекст у поезії Алли Коссовської: музичність	125
САДИГОВА Раміна. Жанр детективу у творчості Лесі Ворониної	127
САРКІЦ Ірина. Традиційні риси образу Мамає в романі Олександра Ільченка «Козацькому роду нема переводу»	128
СМИРСЬКИЙ Костянтин. Першоджерела міфологічних образів у творчості Джона Рональда Роуела Толкіна	130
ТАБАКОВА Софія. Новаторство Роберта Шеклі як представника світової науково-фантастичної літератури	133
СТУПАК Наталія. Міський простір в романі Василя Добрянського «Помилка капітана Жеграя»	135
ФАСТ Анастасія. Семантика творів Михайла Коцюбинського	137
ХОЛЕЦЬКА Олександра. Поезія Василя Діденка «Пісня»: символіка образів	139

ІСТОРІЯ

Андрій БАЙРАК,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Юрій ФЕДОРИК,**
к.іст.н., доцент (БДПУ)

ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ОБРАЗІВ ТА МІФІВ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРСЬКІЙ ПРОПАГАНДІ

Актуальність. Ця тема є дуже актуальною в контексті сучасних відносин між Росією та Україною і деколонізації самої України. У світлі останніх подій на території України, російська імперська пропаганда все частіше використовує українські національні образи та міфи для досягнення своїх політичних цілей. У зв'язку з цим ця тема вимагає детального дослідження, щоб розкрити механізми використання національної символіки та культурних елементів у пропагандистській кампанії Кремля.

Ступінь досліджуваності проблеми. На сьогодні існують дослідження, що стосуються використання українських міфів у російській ідеологічній сфері, але вони залишаються досить обмеженими в обсязі та рівні аналізу. Деякі дослідники звертали увагу на деякі аспекти використання українських національних образів у пропаганді, зокрема, ще І. Грушевський, а також більш пізні історики, І. Артамонов, Г. Бухало та інші. О. Реєнт вивчав спроби Союзу російського народу налагодити імперські наративи в Україні. Лисяк-Рудницький у своїй праці «Історія і міфи» звертав увагу на деякі аспекти використання образу Хмельницького в царській Росії.

Мета і методи дослідження. Метою є дослідження використання українських національних міфів та образів російською пропагандою в цілях формування ідеї «єдиного народу». Під час роботи над цією темою були використані такі методи дослідження, як порівняльно-історичний, світоглядний та узагальнення.

Сутність дослідження. Один зі способів використання українських національних образів в російській пропаганді полягає у спотворенні їх змісту з метою зменшення важливості української національної самобутності та підсилення ідеї «російського світу». Царизм активно використовував окремі події історії для зміцнення своєї влади. У цьому контексті, Берестецька битва стала важливою для монархістів, які сприймали її як боротьбу козаків за православну віру. Імперські ідеологи використовували приклад козацьких воїн, щоб виховувати любов до «царя, вери и отечества» серед

підданих. Увага до «Козацьких могил» була продиктована необхідністю зміцнення ідеологічних позицій царської влади на західному пограниччі імперії. Тому героїка українського козацтва була включена в рамки загальноімперського «російського патріотизму» [1, 43].

Також, українські герої, такі як Богдан Хмельницький, використовуються як символи об'єднання російських та українських народів, що не відповідає історичній правді та сприяє утвердженню імперської ідеології [2]. Наприклад, скульптор Михайло Мікешин спершу зобразив гетьмана на коні в момент символічного вбивства – вершник скидав зі скелі польського шляхтича, єврея-орендаря та єзуїта. Під скелею мали сидіти малорос, червонорос, тобто галицький українець, білорус і великорос, слухаючи пісню сліпого кобзаря.

Всупереч радикального антагонізму Шевченка російському монархізму – вилучивши з «Кобзаря» все незручне для царської влади, він чудово надавався для антипольської та антиєврейської агітації. За дозволом царської цензури у 1885 році було опубліковано найвідоміше видання «Гайдамаків» – альбом з ілюстраціями від Опанаса Сластіона. В цілому, малюнки могли сприймати і не освічені верстви населення, що сприяло формуванню образу Коліївщини як кривавого релігійного конфлікту між православ'ям та католицизмом. Починаючи від 1905 року, чорносотенці та російська православна церква почали активно і масштабно застосовувати ці історичні концепції в агітації серед українського селянства та міщанства [3].

Основні висновки. Загалом, використання українських національних міфів та образів у російській імперській пропаганді є однією зі складових стратегії, спрямованої на збереження та посилення впливу Росії на Україну та інші країни, що входять у сферу її інтересів. Це досягається шляхом використання українських символів і героїв з метою зведення їх до російської культури та історії. У результаті, у масовій свідомості українців закарбувалася пам'ять про ряд історичних подій в позитивному контексті для російського офіційного дискурсу. У результаті, у масовій свідомості українців закарбувалася пам'ять про ряд історичних подій в позитивному контексті для російського офіційного дискурсу, що може викликати в українців несприйняття власної історії і може бути використано в нинішній політиці Кремля.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бухало Г. В. Круг містечка Берестечка. Рівне : Державне редакційно-видавниче підприємство, 1993 р. С. 104.

2. Гриценко О. Герої з народу та для народу. УЦКД. 1999. URL : <http://litopys.org.ua/heroes/hero02.htm>. (дата звернення: 03.03.2023)

3. Оклеветание Шевченка некоторыми патриотами. Киев, 1910.

Софія БЕРЕЖНА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Юрій ФЕДОРИК,**
к.іст.н., доцент (БДПУ)

ЩОДО ПИТАННЯ СЕКСУАЛЬНИХ СТОСУНКІВ В ЛАВАХ ОУН ТА УПА (1940-1950-ТІ РР.)

Актуальність. На сьогодні існує низка фахових досліджень, предметом яких є ідеологія та практика українського націоналізму. На маргінесі історичних досліджень опинилися ґендерні студії. Найменш обговореними темами в цьому напрямку залишається дискримінації й насильства над жінками, особливо сексуального характеру.

Ступінь дослідження проблеми. Окремі аспекти цієї проблематики порушують у своїх студіях Джефрі Бурдс, Тетяна Антонова, Олена Петренко, Оксана Кісь. Однак ця тема, пов'язана з тілесністю, інтимною сферою, сексуальністю і романтичними відносинами в УПА і підпіллі ОУН залишаються поза увагою науковців.

Мета дослідження. Охарактеризувати становище жінки в українському підпіллі (1940–1950-х рр.) та з'ясувати, яке місце займали насильницькі форми поведінки чоловіків стосовно жінок.

Сутність дослідження. На сьогоднішній момент невідома достовірна кількість дівчат і жінок, яких було залучено до підпільної організації, але жінки виступали незамінними учасниками підпільної діяльності. Деякі науковці висувають теорію, що дівчата потрапляли до лав УПА чи підпілля ОУН не з патріотичних міркувань до діяльності ОУН, а йшли за своїми коханими. Були й такі випадки згідно з наданою інформацією оповідачок, що жінки використовували своє тіло для покращення матеріального становища і забезпечення власної безпеки [2, с. 211].

Із залученням жінок до збройних структур командування почало вживати різноманітні заходи для запобігання нестатутних відносин. Як правило, фактично забороненими були позашлюбні стосунки. При виникненні подібних проблем командування діяло радикально, шляхом усунення таких жінок із загонів, що обмежувало їх контакти з повстанцями.

Були й зворотні випадки, коли високі керівники, вважали, що навпаки, здорові підпільники не повинні обмежувати свої права на стосунки з жінками. Користуючись таким аргументом чоловіки зловживали своїм становищем схилиючи жінок до інтимних відносин з ними [1, с. 91].

Згідно з правовою системою підпілля ОУН та УПА, зґвалтування вважалось серйозним кримінальним злочином. Щоб уникнути покарання, підпільники намагалися приховати свої дії, погрожуючи та

заяжуючи жінок [2, с. 209]. Після першого акту насильства ґвалтівник, як правило, отримував лише попередження, а якщо акт повторювався, винний притягувався до кримінальної відповідальності за скоєння серії злочинів. Якщо ґвалтівник був командиром, його знімали з посади.

В історії підпілля простежувалися випадки насильства не тільки над своїми соратницями, але й над жінками, що належали до спільноти противника. Так було і під час польсько-українського конфлікту, хоча кількісний вимір цієї проблеми складно дослідити внаслідок браку архівної інформації [3, с.189, 205].

Щоб захистити себе від сексуального насильства, у жінок існувало два основних способи протидії: вирішення конфліктів через офіційні структури та самостійні дії [1, с. 105].

Деякі жінки вдавалися до крайніх заходів, щоб зупинити домагання. Наприклад, застрілювали своїх кривдників, або, опинившись у криївці з кількома чоловіками, обирали коханця, який би гарантував їм захист. Така подвійна сексуальна мораль з вибором собі «покровителя» призводила до покарань за «аморальну поведінку». За таких обставин жінок частіше піддавали публічним формам покарання (приниження) – привселюдну догану або відрізання волосся [2, с. 211].

Основні висновки. Отже, сексуальні стосунків в ОУН і УПА є відображенням тогочасної громадської думки, яка була сформована під впливом воєнного часу. Усе це призвело до тотального контролю над сексуальністю жінки. Воєнні умови діяльності ОУН і УПА трансформували щоденну сексуальну поведінку чоловіків на «невимушену» та панівну над обмеженою жіночою. Чоловіки прагнули експлуатувати сексуальність жінок у власних цілях, іноді балансує на межі сексуального насильства. У зазначених умовах жінка ставала жертвою сексуального насильства, а розкріпачена сексуальність жінок сприймалася як ворожа та призводила до принижень та покарання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавришко М. І. Чоловіки, жінки й насильство в ОУН та УПА в 1940–1950-х рр. *Український історичний журнал*. 2016. № 4. С. 89-107.
2. Гриник Л. Жінка – об'єкт насильства в українському підпіллі: правда чи міф? *Проблеми гуманітарних наук* : збірник наукових праць ДДПУ імені Івана Франка. Серія Історія. 2021. № 7. С. 206-225.
3. Польсько-українські стосунки у 1942–1947 роках у документах ОУН та УПА: у 2 т. / редкол. : В. В'ятрович. Львів : ЛНУ ім. І. Франка; Центр досліджень визвольного руху, 2011. Т.1. 416 с.

Анастасія БОНДАРЕНКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК,**
к.іст.н., доцент (БДПУ)

ПІДГОТОВКА ДОПОМІЖНОГО ЖІНОЧОГО ПЕРСОНАЛУ СС ДЛЯ РОБОТИ У КОНЦТАБОРАХ

Актуальність. Обрана тема дозволяє поглянути на події Другої світової війни та німецькі концтабори і табори смерті з позиції працівників та працівниць СС, що є досить нетрадиційним для української історичної науки. Тема дослідження дає можливість поглибити знання щодо історії війни, залучивши різноманітні джерела, з'ясувавши полярні точки зору.

Ступінь досліджуваності проблеми. Дана тематика достатньо популярна в середовищі німецьких дослідників, серед яких можна назвати Клаудію Таке, Сільке Шефера, Яна Штеттера [1-3].

Мета дослідження. Дослідити процес підготовки членкинь СС для роботи у нацистських концентраційних таборах. **Методи дослідження.** Під час роботи над темою були використані такі методи дослідження, як історико-порівняльний, проблемно-хронологічний та загальнонаукові методи аналізу й синтезу.

Сутність дослідження. Нагальна потреба в наглядачках у концентраційних таборах з'явилася в 1937 році, оскільки саме в цей час концтабір Ліхтенбург, де утримувалися гомосексуалісти, роми та комуністи, був перетворений на місце для ув'язнення виключно жінок – сектанток, лесбіянок та соціально небезпечних особистостей. Спочатку набір на посаду співробітниць допоміжних підрозділів СС проводився на добровільній основі. Для цього в газетах за підписом служби зайнятості друкувалися рекламні оголошення про вербування на легку варту діяльність, яка не вимагала спеціальних навичок і лише опосередковано була пов'язана з фізичними навантаженнями. Згодом потреба в жіночому персоналі не зменшувалася, оскільки відкривалися нові концтабори – Равенсбрюк (1939 р.), Аушвіц-Біркенау (1942 р.), Маутхаузен (1943 р.) та Берген-Бельзен (1944 р.) [2, С.1].

Але ажітажу навколо посади наглядачки не спостерігалось, тож в умовах нестачі робітниць у 1940 році було ухвалено рішення про примусове залучення жінок до виконання громадянського обов'язку у стінах концтаборів. Через два роки з'явилося спеціальне «Розпорядження про оповіщення чоловіків і жінок про завдання захисту Рейху», де було офіційно закріплено обов'язок жінок брати

участь у наглядовій діяльності. Спочатку претендувати на роботу в охоронних загонах могли чистокровні німкені не молодші 17 і не старші 30 років, з виразними зовнішніми ознаками приналежності до нордичної (арійської) раси. Особлива увага приділялася міцному здоров'ю, гарній спортивній підготовці, політичній благонадійності та бездоганній репутації кандидаток. Однак, зіткнувшись з нестачею персоналу, влада дещо пом'якшила параметри відбору [1, S. 45].

За роботу у світі СС жінки отримували відчутні пільги. Їм безкоштовно видавалися предмети спідньої білизни та уніформа, надавалися службові квартири та місця для дітей у дитячому закладі. Уряд ототожнював працю на посадах у концентраційних таборах з армійською службою. Усі наглядачки входили до складу підрозділів СС і отримували заробітну платню, яка втричі перевищувала оклад дівчини, яка служила у допоміжних підрозділах сухопутних військ.

Щоб визначити психологічну готовність жінок до роботи в концентраційному таборі, їм влаштовували іспит, на якому ті мали продемонструвати свою готовність виконати будь-який наказ керівництва й отримувати насолоду від завданих в'язням тортур [2, S. 2].

Із протоколу допиту головної наглядачки Равенсбрюка Еріки Бергманн стало відомо, що всіх кандидаток на службу в СС в обов'язковому порядку заводили в спеціальну кімнату з віконцем, через яке вони повинні були неупереджено, а краще із захопленням, спостерігати за в'язнями, що задихалися в газовій камері. Ті, хто, дивлячись на жахи, що чинилися за склом, непритомнів або переживав напади нудоти, вважалися не готовими почати службу й проходили це випробування до тих пір, поки воно переставало викликати у них співчуття [3, S.17].

Висновки. Наглядачами концтаборів працювали не лише чоловіки, але й жінки, проте під час підбору кадрів, вони мали відповідати досить строгим вимогам. Коли ж претенденток на ці посади ставало менше, вимоги дещо послаблювалися. Щоб працювати наглядачами у концтаборі, жінки мали пройти курс навчання, під час якого в них виховували жорстокість та ненависть до певних соціальних груп та національних меншин, учасників Руху опору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Claudia Taake. Angeklagt: SS-Frauen vor Gericht. Oldenburg: Bibliotheks- und Informationssystem der Universität Oldenburg, 1998. 164 s.
2. Jan Stetter. Täter und Täterinnen. Hannover: Referat am historischen Seminar der Universität Hannover, 2008. 6 s.
3. Silke Schäfer: Zum Selbstverständnis von Frauen im Konzentrationslager. Das Lager Ravensbrück. Berlin, 2002, 266 s.

Михайло ВОЙНА,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Валентина ДУДЕНОК,**
к.філос.н., доцент (БДПУ)

МІСЬКА ГЕРАЛЬДИКА ТАВРІЙСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В КІНЦІ 18 – НА ПОЧАТКУ 20 СТОЛІТТЯ

Актуальність. Символіка – це досить складний і неймовірно актуальний сьогодні інструмент пізнання, метод вираження як об'єктивної реальності, так і прихованих скарбів духовності. Символічні зображення завжди були засобом піднесення духу, виховання моральних якостей, формування традицій. Сучасний інтерес до символіки як образно-художнього відображення дійсності зумовлений не лише науковими, а й практичними потребами розвитку суспільства.

Ступінь досліджуваності проблеми. Тематика міської геральдики Південної України в цілому та періоду кінця XVIII–XIX ст. зокрема ще не знайшла належного висвітлення в історіографії. В основному, вона представлена загальними монографіями з історії української геральдики та низкою статей і брошур, які умовно можна поділити на 2 групи.

До 1-ї групи належать насамперед праці А. Гречила: «Українська міська геральдика» та «Українська територіальна геральдика» [1], в яких розкриваються основні тенденції розвитку історії міської та територіальної геральдики України, та науково-популярне видання «Герби міст України XIV-I пол. 20 ст.» А. Гречила, Ю. Савчук та І. Сварника [2]. Остання книга складена у формі путівника – кожному місту присвячено окрему статтю, де коротко викладено історію міста, розкрито шлях його становлення та вказується на використану символіку. Водночас видання має виразно практичний характер: з гербів максимально вилучено символіку Австрійської та Російської імперій (як з зображень, так і з описів). Образи всіх історичних гербів подано за єдиною формою (на заокруглених донизу чотиригранних щитах) згідно з рекомендаціями Українського геральдичного товариства.

До 2-ї групи включені статті, присвячені окремим гербам або групам гербів: Я. Іщенко [3] порівнює тематику старовинних та радянських гербів південних областей, а В. Нерубенко розглянув історію символіки Керчі. Як наслідок, історіографія теми представлена окремими розвідками про історію створення гербів Південної України.

Метою дослідження є комплексне вивчення міської геральдики Таврійської губернії в кінці 18 – на початку 20 століття. Для досягнення

визначеної мети було використано історичний, системний, логічний підходи. Також автор спирався на загальнонаукові методи (аналіз та синтез, індукцію і дедукцію, класифікацію) та спеціально-історичні (метод періодизації, діахронічний, історико-генетичний, ретроспективний, історико-системний).

Сутність дослідження. Створення більшості міських гербів Південної України відноситься до періоду з кінця 18 ст. до початку 20 ст. і пов'язане з історією розвитку цивільної геральдики в Російській імперії в цілому. Головна відмінність геральдики міст Південної України від геральдики міст інших історико-культурних регіонів України зумовлюється роллю центральної державної влади у розробці місцевих гербів. У цьому регіоні процес створення герба з самого початку був під контролем центральної влади. Тематика геральдичних емблем мала відповідати поглядам імперії на новоприєдану територію – Новоросійський край.

Процес створення гербів Таврійської губернії завершився затвердженням гербів у листопаді 1844 р., загалом охопивши 10 років (1834–1844). Участь членів ОТІСу у створенні геральдики міст Таврійської губернії стала наслідком загальних тенденцій розвитку герботворення міст Російської імперії періоду правління Миколи I. Ноу-хау у підготовці гербів цього періоду значною мірою залежало від здібностей обласних урядовців. Неабияка участь у цьому процесі належить Одеському товариству історії та старожитностей.

Основні висновки. Сильною стороною геральдичної роботи товариства було звернення до історії краю (давньої та середньовічної) як основного джерела ідейного змісту гербів. В окремих випадках (наприклад, для герба Перекопу) це призводило до ускладнення загальної композиції герба. Геральдичні розробки, запропоновані М. Мурзакевичем та А. Скальковським, були реалізовані лише частково. Герби Ялти та Бердянська затверджено за розробленими ними роботами, до того ж їхні описи в акті затвердження майже збігаються з авторськими. Герб Феодосії прийнято без змін, у тому ж вигляді, що і в оригінальному творі. Проте участь науковців у процесі створення міських гербів загалом позитивно вплинула на якість та професійність підготовки геральдичних робіт для Таврійської губернії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гречило А. Б., Савчук Ю. К., Сварник І. І. Герби міст України (XIV – I пол. XX ст.). Київ : Брама, 2001. 400 с.

2. Гречило А. Б. Українська територіальна геральдика. Львів : Ін-т укр. археографії імені М. С. Грушевського НАН України, Українське геральдичне т-во, 2010. 280 с.

3. Іщенко Я. Порівняльний аналіз знакових систем історичних міських гербів та гербів радянської доби (на прикладі емблем міст Одеської, Миколаївської, Херсонської, Кіровоградської та Запорізької областей). *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. Ч. 3. Київ, 1999. С. 100–116.

Егор ГОНТАРЬ,

здобувач першого(бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу
гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Валентина ПАПАНОВА,**

к.іст.н., доцент (БДПУ)

МОНЕТИ-ДЕЛЬФІНИ З ОЛЬВІЇ: ПРОБЛЕМА КЛАСИФІКАЦІЇ

Актуальність. Ольвійські «дельфіни» є одним з елементів своєрідного феномену в античній нумізматиці. Однак серед вчених-нумізматів до сьогодні немає консенсусу щодо класифікації та хронології цих монет.

Ступінь досліджуваності проблеми. Розробками класифікації «дельфінів» Г. Келер, Б. Лаум, В. Голубцов, О. Зограф, А. Сальніков, Л. Харко, В. Лапін, та ін.

Мета цієї роботи – проаналізувавши найбільш відомі класифікації ольвійських монет-дельфінів, виявити, чому не всі вони діють і що впливає на їх різноманітність.

Сутність дослідження. До початку ХХ століття чіткої класифікації ольвійських «дельфінів» не було створено. Спроби були, але вони базувалися тільки на основі однієї ознаки, а не загальної кількості. Так Г. Келер і Б. Лаум класифікували «дельфінів» за розміром, об'єднуючи зразки з літерами АΡΙΧΘ та близькі до них за величиною анепіграфні в одну групу, а монети з ΘΥ та решта анепіграфних – у другу групу. О. Зограф був першим, хто класифікував їх за технічними характеристиками. Так він відніс до першої групи «дельфіни» з односторонніми написами (VI-V ст. до н.е.), а до другої – двосторонні анепіграфні (IV ст. до н.е.).

А. Сальніков не погодився із запропонованою класифікацією О. Зографа. Він навпаки, вважав більш ранніми анепіграфні «дельфіни», яких змінили «дельфіни» з написами. З написом ΘΥ він вважає більш ранніми, ніж із написом АΡΙΧΘ [4, с. 49-50].

Найпопулярніша класифікація «дельфінів» належить вченому Л. Харко. Він типологічно класифікував за зовнішніми ознаками та поділив їх на наступні 5 груп: А, Б, В, Г та Д [5]. На думку В. Лапіна, П. Каришковського та ін., саме ця класифікація найбільше відповідає

типологічній і хронологічній послідовності випуску. Причому В. Лапін не тільки її використовував, а й доповнив.

Багато вчених не погоджуються з наведеними вище класифікаціями через різнотипність «дельфінів». Так, М. Золотарьов, зробив висновок, що жодна класифікація не відповідає дійсності бо кожна монета вирізняється своєю оригінальністю [1, с. 142]. Таку саму картину можна спостерігати і в колекції з поселення Велика Чорноморка-II [2, с. 128].

С. Ольговський дослідив склад металу «дельфінів» з Березани та Ольвії. Результати аналізу показали, що сплав монет має різноманітну рецептуру. Для відливання «дельфінів» використовували щонайменше 9 металургійних груп [2, с.128-130].

Вчений, який досліджує монети, може зіткнутися з дефектами лиття, які значною мірою впливали на відхилення маси «дельфіна» від норми. Найбільш поширені з них: залишки литника, недоливи, облой, пустоти [2, с. 164-165]. Це створює труднощі в датуванні «дельфінів».

Відомий нумізмат В. Анохін наголосив на важливості стратиграфії про датування монет. Цю точку зору підтримали у своїй статті В. Папанова, С. Ляшко та Ф. Каїра [3]. Дослідники дійшли до висновку, що знахідка у закритому археологічному комплексі дозволяє уточнити їх датування.

Висновок. Отже, питання про класифікацію «дельфінів» залишається дискусійним. Не всі класифікації діють оскільки у зв'язку зі знахідками нових екземплярів монет, старі класифікації вважаються неактуальними. Окрім того, на різноманітність класифікації впливають особливості монет (сплав, дефекти, місцезнаходження) та суб'єктивність вченого (це може бути розробка нової/критика старої класифікації або пропозиції нових методів дослідження монет). Нові знахідки «дельфінів», особливо у закритих комплексах, та їх подальше вивчення допоможе вирішити цю проблему.

ЛІТЕРАТУРА

1. Золотарьов М. І. Новий скарб ольвійських дельфіноподібних монет з розкопок на о. Березань. *Археологія*. 1997. №4. С. 141-144.

2. Ольговский С. Я. Цветная металлообработка Северного Причерноморья VII-V вв. до н.э.: по материалам Нижнего Побужья и Среднего Поднепровья : монография. Москва, 2014. 279 с.

3. Папанова В., Ляшко С., Каїра Ф. Монети типу «Дельфін» з приміських садиб Ольвії Понтійської. *Interdisciplinary research on the antiquity of the Black Sea. Swiatowit Supplement Series C: Pontica et Caucasicca*. 2021. vol.2. С. 161-176.

4. Сальніков О. Г. Ольвійські «рибки» : початковий етап ольвійського грошового обігу. *Матеріали з археології Північного Причорномор'я*. 1959. №2. С. 44-58.

5. Харко Л. П. Монеты из раскопок Ольвии в 1946-1947 гг. *Ольвия. Теменос и агора*. 1964. С. 321-335.

Анна КАІРА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Юрій ФЕДОРИК,**
к.іст.н., доцент (БДПУ)

**РОЗВИТОК КОМІТЕТІВ СЕЛЯНСЬКОЇ ВЗАЄМОДОПОМОГИ
В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1920-Х РР.**

Актуальність. Досвід розвитку демократичного місцевого самоврядування у сфері сільськогосподарського виробництва виключно цінний. На основі наукового узагальнення практичного досвіду функціонування різнопланових селянських самоврядних організацій в умовах домінування товарно-ринкових відносин доби НЕПу відкриває реальну можливість визначити перспективні напрямки сучасного розвитку товарно-ринкової системи функціонування сільського господарства.

Ступінь досліджуваності проблеми На основі здобутків історіографії та опублікованих джерел в роботі висвітлено функціонування різних форм селянського самоврядування в роки нової економічної політики в 1920-х рр.: кооперативні сільськогосподарські об'єднання в період до 1921 р., відродження демократичної системи сільськогосподарської кооперації, кредитна сільськогосподарська кооперація, проблема землекористування в українському селі, земельні громади в 1920-х рр., самоврядні форми взаємодопомоги.

Мета і методи дослідження. Метою дослідження є вивчення провідних тенденцій у діяльності селянських самоврядних організацій в Україні протягом періоду НЕПу, зокрема демократичних чинників суспільного життя селянства, характеру, тенденцій розвитку та соціально-економічних наслідків, на основі комплексного аналізу джерельної бази та попередніх досліджень історіографії.

Сутність дослідження. Західноєвропейський досвід знає дві найпоширеніші форми соціального захисту широких верств населення: філантропію та соціальне страхування. В дореволюційній російській імперії існували благодійні товариства, мало місце соціальне страхове законодавство. Кінцевою метою соціального забезпечення більшовики

вважали – дати кожному по його потребам. При цьому партійні діячі повністю заперечували наявний досвід у цій галузі.

Нові форми управління економікою ґрунтувалися на всебічному розвитку товарно-грошових відносин, на принципах госпрозрахунку, на широкому розвитку кооперації, співіснуванні різних форм господарювання. Перехід до НЕПу зумовив відмову від державного принципу соціального забезпечення і на селі. Тепер селянське господарство не змушене було віддавати надлишки своєї праці, як це було за часів «воєнного комунізму».

Комітети селянської взаємодопомоги виникли в Україні в 1921 р. До компетенції комітетів селянської взаємодопомоги входило: організація та проведення взаємодопомоги при стихійних та соціальних катаклізмах; розподіл грошових та інших матеріальних ресурсів та організація трудової допомоги силами громадськості; турбота про соціальний захист та забезпечення найбільш вразливих верств українського села; сприяння зміцненню закладів соціального захисту [2, с. 92].

Населення, яке потребувало соціальної допомоги з боку комітетів, поділялося на дві основні групи: а) тих, яким надавалася тривала допомога; б) тих, які отримували тимчасову допомогу. У відповідності з цим принципом встановлювалась першочерговість у задоволенні потреб [2, с. 95].

У 1923-1924 рр. відбулися організаційні зміни у структурі комітетів селянської взаємодопомоги, що зменшило їх самостійне значення: комітети незаможних селян (КНС) об'єдналися з комітетами селянської взаємодопомоги. Рішучі зміни в організацію та діяльність комітетів селянської взаємодопомоги внесли XIII з'їзд РКП(б) та VI Всеукраїнська партійна конференція, які розглянули досвід роботи комітетів селянської взаємодопомоги, намітили нові шляхи розв'язання старих проблем [3, с. 78-79].

Висновок. Отже, вже в перші роки своєї практичної діяльності комітети взаємодопомоги внесли вагомий внесок у піднесення сільськогосподарського сектора в економіці України, Хоча ефективність їх роботи і гальмувалася відсутністю достатніх натурально-грошових ресурсів. Слід підкреслити, що в 1923-1924 рр. відбулось обмеження комітетів шляхом злиття їх з комітетами незаможних, які були більше підпорядковані більшовицькій партії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Олійник В. Розвиток селянського самоврядування в 1921-1929 роках : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Черкаси, 2005. 204 с.

2. КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. 1898 – 1945: в 3 т. Т. 2. Москва : Госполитиздат. 676 с.

Альона КЛІЦЕНКО,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Юрій ФЕДОРИК,**
к.іст.н., доцент (БДПУ)

ДЕПОРТАЦІЯ НІМЕЦЬКОГО НАСЕЛЕННЯ КУЙБИШЕВСЬКОГО РАЙОНУ НА ПОЧАТКУ НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ

Актуальність. Злочинна, антидемократична політика радянської влади призвела до загибелі мільйонів своїх же громадян через «неправильну» думку або своє національне коріння. Напередодні та після початку Другої світової війни, радянське керівництво почало вороже ставитися до етнічних німців: ліквідувалися поселення, емігрувалося та депортувалося населення. Німці мали свою історію присутності в подіях нашої країни, тому питання не оминуло територію тодішньої УРСР.

Недостатній обсяг уваги присвячується висвітленню цього питання на регіональному рівні. Тому це дає можливість на подальший розгляд та вивчення даної проблеми з перспективи окремих регіонів.

Ступінь дослідження проблеми. Вивченням проблеми депортації німецького населення займалися Ю. Ніколаєць, В. Смолій, М. Бугай, Б. Євтух, Б. Чирко, Л. Рябошапка та інші вчені.

Мета дослідження. Вивчення історичного контексту, причин та наслідків депортації німецького населення з досліджуваної території.

Сутність дослідження. Початок репресій проти етнічних німців припав на 1934 рік, після встановлення влади Гітлера. Радянська влада використовувала побоювання населення щодо можливості німецьких шпигунів та антикомуністичної діяльності, щоб на підставі репресій провести депортацію осіб німецького походження. Деякі науковці вважають, що німецьке населення, незважаючи на свої національні особливості, практично втратило сприйняття Німеччини як Батьківщини, а територію, де вони проживали в Україні, сприймали як малу Батьківщину.

Злочинні репресії та депортація німців у Запорізькому краю почались з липня 1937 року, коли було засуджено 55 тис. етнічних німців, у рамках «німецької операції» НКВС [1, с. 54]. Постановою ЦК КП(б)У від 5 березня 1939 року ліквідовано національно-адміністративні утворення. Один з ліквідованих Люксембурзький район (суч. смт Розівка) частково був приєднаний до Куйбишевського району [2, с. 123]. Чисельність осіб німецької національності у ліквідованому районі становило 17365 осіб з 52362 (загалом 33%) [2, с. 125]. Початок німецько-радянської війни дав поштовх до арештів німців. У перший день війни було заарештовано – Альберта Івановича Фрезе, родом з

с. Урицьке колишнього Люксембурського району. Звинувачений у антирадянській та шпигунській діяльності. Наступного дня «за антирадянську агітацію» було заарештовано Данила Августовича Неба. Їх обох було засуджено у 1942 році на строк від 8-10 років [3, с. 128].

Згодом розпочалися репресії етнічних німців, на підставі постанови Державного комітету оборони №702 від 22 серпня 1941 року. У своїх спогадах Я. Галлер згадував як їх під виглядом повісток про «мобілізацію» забирали з району та відправляли до виправно-трудових таборів. Сам Галлер потрапив до «Івдельягу» [3, с. 129]. Схожа історія відбулась з жителем села Первомайського І. Гептінгом, якого відправили до Солікамська в Сибір. Від смерті в таборі його врятував виконроб А. Іонов, який ділився з ним пайком і перевів його на легшу роботу. Ще один житель Розівки Р. Кох, відбував покарання в Солікамську, де через тяжку роботу він отримав обмороження ніг.

Після репресій почались депортації німецьких сімей. Сім'ю жительки Розівки П. Шарнагель було вивезено до Новосибірської області. Саму ж Поліну це обійшло через російську національність її чоловіка. Інша мешканка, О. Цупенко разом зі своєю сім'єю була депортована до с. Васьково Кемеровської обл. У 1943 році Ольгу забрали на лісозаготівлю. Робота була тяжкою, через що дівчина втекла до матерів в село. Та її схопили і кинули до в'язниці на 6 місяців. Після покарання її відправили працювати до шахти [3, с. 131-132]. Важливо зазначити, що до початку окупації Куйбишевського району не всі етнічні німці були вивезені з його території. Наприклад, у селі Карла Лібкнехта депортовано було лише половину жителів.

Основні висновки. Отже, напередодні та в умовах Другої світової війни радянське керівництво проводило злочинну політику до етнічних німців, які проживали в УРСР, включно й на території Куйбишевського району. До жителів колишнього Люксембурського району було застосовано низку заходів: арешти, ув'язнення, репресії та депортації у інші міста чи села, що знаходять на території росії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Запорізький раунок Великій війні. 1939 – 1945. Ф. Г. Турченко, В. М. Мороко, О. Ф. Штейнле, В. С. Орлянськый [та ін.]; Ф. Г. Турченко (наук. ред.). Запоріжжя : Просвіта, 2013. 416 с.
2. Історія німців України. Матеріали всеукраїнської наукової конференції. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2017. 152 с.
3. Шевчук С. П. Шлях одного району: від Царекостянтинівського через Першотравневий до Куйбишевського (1918 – 1945 рр.). Запоріжжя : Дніпровський металург, 2012. 204 с.

Валерія КОЛЕСНИК,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Валентина ДУДЕНОК,**
к.філос.н., доцент (БДПУ)

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В'ЯЧЕСЛАВА ЧОРНОВОЛА

Актуальність. У сучасних умовах виборювання Україною своєї незалежності і права на свободу актуальними в історичній науці є звернення до політичних рухів та осіб, що безпосередньо причетні до становлення України як суверенної держави. Привертає увагу постать В'ячеслава Максимовича Чорновола. Ми знаємо його як українського дисидента, політика та громадського діяча, що став символом відродження України.

Мета і методи дослідження. Мета роботи – проаналізувати політичну біографію В'ячеслава Максимовича Чорновола, його практичну та теоретичну державницьку діяльність як одного з лідерів національно-визвольного руху. У дослідженні використаний історико-порівняльний метод, що дає змогу розглядати активність В. Чорновола у Русі на фоні загальноукраїнського державотворчого процесу та окреслити особливості діяльності політика у міжрегіональному масштабі.

Ступінь досліджуваності проблеми. В останні десятиліття вже з'явилися статті й книги, в яких розкривається формування його світогляду, погляди на політичну ситуацію в країні, перебування в ув'язненні, на засланні, діяльність зі створення часопису «Український вісник», Української Гельсінської спілки. Неабияке значення для розгляду постаті В. Чорновола в державотворенні мають стенограми виступів на сесіях ВР України, законодавчі та нормативно-правові акти, які були проголошені за його діяльності: Декларація про державний суверенітет України 16 липня 1990 р., Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р., Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Проблеми діяльності «шістдесятників» дістали відображення у книгах і статтях таких українських авторів як В. Барладяну, Б. Бердиховська, С. Бойко, В. Гаман, О. Гарань, М. Горинь, С. Давимука, Ю. Данилюк, Б. Захаров, Г. Касьянов, М. Косів, М. Коцюбинська, О. Мусієнко. Чимало цікавого знаходимо у спогадах про В. Чорновола, розповідях колег по засланню та його соратників Ю. Діденка, А. Климчука, Р. Корогодського. Слід також вказати на монографію Г. Гончарука під назвою «Народний Рух України. Історія» [1].

Сутність дослідження. В. Чорновіл почав свою діяльність у 1950-і роки, долучившись до гуртка «Рух», який створили студенти

Київського університету з метою боротьби за національні права українців. Ще під час навчання в нього починає змінюватися погляд на події, що відбуваються в Україні, тоді ж сформувалися антиімперські та антикомуністичні принципи. Всі ті репресії і насилля, які відбувалися в суспільстві, розпалювали в душі Чорновола бажання чинити їм опір, не залишатися осторонь цих проблем. І тому травень 1966 р. ознаменувався працею «Правосуддя чи рецидиви терору?» [2].

В. Чорновіл вважається одним із засновників руху шістдесятництва – складової українського національно-визвольного руху. Найяскравіші постаті цього руху – І. Світличний, І. Драч, Є. Сверстюк, А. Горська, В. Стус. Після звільнення з в'язниці в 1972 році, Чорновіл став одним з лідерів українського національного руху, очолив Українську Гельсінську групу.

У 1990 році, після виборів до Верховної Ради, Чорновіл очолив опозиційну фракцію «Рух», яка виступала за повну незалежність України від Радянського Союзу. Через кілька місяців після виборів, 25 березня 1990 року, Чорновіл загинув в автомобільній аварії, причини якої залишаються досі непроясненими.

Основні висновки. В. Чорновіл користувався значним авторитетом і визнанням діячів національного руху, громадсько-політичних організацій, вражав широким колом інтересів і різнобічною діяльністю. Як депутат Верховної Ради України I-III скликань, успішно і добре робив свою суспільну місію. Активна політична діяльність, його публіцистика, з одного боку, сприяли поступу національно-визвольного руху. У той же час, привертала увагу світової громади до проблем українського суспільства.

Із 2002 р. в Україні започатковано традицію – проведення «Чорноволівських читань». Народний Рух України, Міжнародний благодійний фонд В'ячеслава Чорновола розпочали цю довготривалу акцію для збору інформації про національного Героя, вивчення і поширення спадщини його державотворчої, публіцистичної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончарук Г. І. Народний Рух України. Історія. Одеса : Астропринт, 1997. 380 с.
2. Чорновіл В. Твори у 10-ти т. Т. 2. «Правосуддя чи рецидиви терору?», «Лихо з розуму». Матеріали та документи 1966–1969 рр. Київ : Смолоскип, 2003. 908 с.

Анастасія ЛУК'ЯНЧЕНКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу
гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Ірина НАГАЙ,**
старший викладач (БДПУ)

SALEM HYSTERIA: HOW THOMAS PUTNAM MADE MONEY ON WITCHES

Relevance. The Salem trial is a cult story. It seems that we know everything about the Salem witch trials: the reasons, the course of events, and the ending. But in reality, the story is much more complicated, and its participants are not faceless victims of history. Thus, the figure of Thomas Putnam deserves much more attention. Understanding his true role in the witch hunts will help deepen our understanding of the local history of Salem in the seventeenth century.

The degree of research on the problem. The Salem process is of interest to scholars in various fields: economics, history, sociology, and jurisprudence. It is worth mentioning such scholars as Peter Grand, Isaac Reed, Trask and Richard Hiltunen, Risto and Matti Peikola, Boyer, Paul and Steven Nissenbaum, Rebecca Beatrice Brooks.

Purpose and methods of the research. The purpose of the study is to investigate the role of Thomas Putnam and his family in the Salem trial. The research methods used were analysis, synthesis, and generalization.

Essence of the research. At the beginning of the seventeenth century, members of religious communities began to emigrate to New England, where they became the founders of new settlements. This is how the Puritan congregationalists settled Massachusetts Bay. According to the laws of the Massachusetts colony, the supreme legislative power belonged to the General Assembly, and the land was divided equally. However, over time, property stratification and religious conflicts led to tragedy. A. Reed emphasizes that all these events were predictable in the context of the fundamentalist sermons that were popular at the time: the evil inherent in female nature was considered implicit (hidden), but at a certain time it just came out [3, p. 223-224].

But all this was only a prerequisite for the process. What was the cause? There are many versions of the answer to this question: mass hysteria, a conspiracy of children, illness, poisoning, hallucinations. Peter Grand has another interesting explanation. In his research, he points out that more than 80% of the statements were written by the so-called Thomas Putnam. He was a court clerk during the Salem trials, so if the defendants were found guilty of witchcraft, he could take the property for himself or buy the land of the convicts at a lower price [1, p. 15-16].

Thomas Putnam (Jr.) was from the third generation of Putnams in Salem Village. The Putnams were a powerful and wealthy family, yet by the 1690s, Thomas Putnam was seeing his prospects diminish as property continued to be divided with each generation. Perhaps Thomas Putnam resented his neighbors' successes, both economically and politically. Many historians believe the Putnam family used the witchcraft hysteria in Salem as a way to get revenge against their neighboring rivals and enemies [2, p. 212].

In fact, the Putnam family had a great influence on the course of the Salem trial. And the point is not only that Thomas Putnam, his wife Ann (Carr) Putnam, and their oldest daughter Ann Jr. were the main prosecutors. Thomas Putnam was also actively involved in the trials and torture themselves. Sergeant Thomas's correspondence deserves special attention. Putnam wrote a letter to the two witch trials judges, John Hawthorne and Jonathan Corwin, thanking them for their participation in the trials and offering them any assistance they could. Putnam then wrote a second letter to Judge Samuel Sewall, complaining that Giles Corey was also bewitching his daughter. In the letter, Putnam gently reminded Sewall that Corey had beaten one of his workers to death many years earlier and suggested that Corey be sentenced to death [2, p. 223]. Thus, we can see that his influence extended to judges as well.

Conclusion. Thus, the Salem Trials are a unique case for New England in the late seventeenth century. The phenomenon of witch hunts was no longer popular. However, the atmosphere of fear and hatred, as well as a number of economic and social problems, eventually led to the Salem Trials. In reality, however, the story is much more complicated. It is not just a case of mass hysteria. It is a story that involves many interesting people. One of those persons is Thomas Putnam. Knowledge of Putnam's biography, combined with his letters to the witch trials judges, suggests that Putnam may have had a stronger influence on the trials than previously thought. And this, in turn, allows us to look at the whole story from a completely new angle.

LITERATURE

1. Grund Peter. Textual History as Language History? Text Categories, Corpora, Editions, and the Witness Depositions from the Salem Witch Trials. *Studia Neophilologica*. Lawrence: The University Press of Kansas, 2012. № 84 (1). P. 40–54.

2. Reed Isaac. Why Salem made sense: Cultura, gender, i puritan persecution of witchcraft. *Cultural sociology*. London: SAGE Publications, 2007. № 2 (1). P. 209-234.

3. Rebecca Beatrice Brooks. Thomas Putnam: Ringleader of the Salem Witch Hunt? *History of Massachusetts Blog*, 2013. URL : <https://historyofmassachusetts.org/thomas-putnam-ringleader-of-the-salem-itch-hunt/> (accessed: 24 March 2023).

Ольга НЕСТОР,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК,**
к.іст.н., доцент (БДПУ)

ДОСЛІДЖЕННЯ І ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КАТЕРИНИ ЮЩЕНКО

Актуальність. Зародження писемності в країнах древніх цивілізацій уможливило збереження зібраних геніями минулого даних про природу, людину та суспільство. Це призвело до опанування азів математики, астрономії, медицини, а згодом – до розгалуження людського знання на безліч наук, які упродовж століть продовжують розвиток у працях провідних мислителів.

Метою дослідження є відновлення історичної справедливості щодо наукових відкриттів, здійснених українцями в час, коли ми були позбавлені власної державності. Яскравим прикладом, на нашу думку, є Катерина Ющенко, яка є авторкою однієї з перших у світі мов програмування високого рівня – Адресної мови програмування вищого рівня з апаратом непрямої адресації. Ця мова випередила на декілька років закордонні мови програмування – Фортран, Кобол й Алгол.

Сутність дослідження. Кількість чоловіків серед майстрів слів та чисел переважає над кількістю представниць прекрасної статі, що довгий час пояснювали «нежіночністю науки». Подібні думки публічно висловлювали навіть відомі вчені. Зокрема, нобелівський лауреат та почесний професор Університетського коледжу Лондона Тім Хант заявив, що жінки заважають працювати чоловікам в лабораторіях. Публікація цього твердження BBC NEWS спричинила обурення серед представників обох статей, які довели, що міфи та упередження створенні для того, щоб їх спростувати, а наука – для всебічного розвитку людства незалежно від гендера.

Жіноцтво останнім часом активно збільшує свій внесок у розвиток передових царин науки. І однією з найвидатніших оповісниць минулого століття була Ющенко Катерина Логвинівна.

2 червня 2022 року Ректор Львівського національного університету імені Івана Франка, член-кореспондент НАН України, професор Володимир Мельник зустрівся із українським науковцем, доцентом факультету інформатики Києво-Могилянської академії, сином Катерини Ющенко Юрієм Ющенком [1]. Під час зустрічі йшлося про координацію зусиль у справі дослідження і популяризації внеску українських математиків у світову науку, зокрема тих напрацювань, які свого часу здійснила Катерина Ющенко (1919-

2001). Саме К. Ющенко створила формальну мову Адресного програмування.

За даними статті, опублікованою Юрієм Ющенко в газеті «Світ», про МЕОМ вчена дізналась від свого наукового керівника Б. Гнеденка, з яким познайомилась у Львові 1947 року. Згодом, під керівництвом наставника, вона розпочала конструювання великої електронної обчислювальної машини, під час якого Катерина Ющенко запропонувала включити суттєво вдосконалений аналог команди складання команд для модернізації адрес. Згодом Катерина Логвинівна разом з Л. Дашевським була призначена керівниками розробки великої ЕОМ.

«Адресна мова випередила винахід найважливішого інструменту всіх сучасних імперативних мов програмування – вказівників (Pointers) – на 9 років» – зазначає син української леді Лавлієс. Вказівники стали невід’ємною складовою безлічі сучасних мов програмування та використовуються для роботи в системі непрямой адресації та динамічного управління пам’яттю. За їх допомогою програмісти значно оптимізують код та зменшують час, необхідний для компілювання, адже можуть безпосередньо задавати значення змінних функціям, а не копіювати їх.

Однак винахід Pointers став не єдиним досягнення науковиці, адже, як зазначає у «Світі» Юрій Ющенко, Катерина Логвинівна разом з іншими математиками програмувала задачі оборонного характеру в галузі термоядерних процесів, здійснювала розрахунки траєкторій балістичних ракет, супутників та космічних кораблів. Тож її внесок у математику та кібернетику відповідно цінують у науковому суспільстві й до сьогодні.

Основні висновки. Отже, відновлення історичної справедливості, популяризація ключових постатей української науки, техніки й культури, і таким чином утвердження високого авторитету України у світі є одними із ключових завдань сьогодення. Неймовірна кількість інформації, якою оперує людство – сумісне досягнення представників обох статей, а такі науковиці як Ющенко Катерина Логвинівна – беззаперечний доказ цього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексєєва Г. М., Кортєз Х. І. Науково-педагогічний внесок Катерини Ющенко в професійно-наукову підготовку ІТ-фахівців : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (19-20 вересня 2019 р., м. Бердянськ). Бердянськ : БДПУ, 2021. С.101-104.

2. Львівський університет долучиться до дослідження і популяризації постаті Катерини Ющенко. <https://lnu.edu.ua/lvivskyy-universytet-doluchytsia-do-doslidzhennia-i-populyaryzatsii-postati-kateryny-yushchenko/> (дата звернення: 02.02.2023).

Іван РЕВІН,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу
гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Валентина ПАПАНОВА,**
к.іст.н., доцент (БДПУ)

ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ОЛЬВІЇ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1924–1940 рр.)

Актуальність. На сьогоднішній день існує небагато спроб узагальнити дослідження Ольвії у ХХ столітті – періоді масштабних розкопок та визначних відкриттів. Аналіз історії радянізації наукового процесу на прикладі конкретної археологічної пам'ятки дає змогу по-новому поглянути на сучасний стан процесу дослідження античних археологічних пам'яток України.

Ступінь досліджуваності проблеми. У історіографії дослідження Ольвії радянського періоду можна виокремити Лазаря Славіна. В оглядових дослідженнях Л. Славіна вперше було сформовано періодизацію історії вивчення Ольвії [3]. Історії дослідження ольвійського полісу цього періоду присвятили окремі розділи у своїх монографіях і дисертаціях М. Парович-Пешикан, Ю. Козуб, В. Скуднава С. Крижицький, В. Папанова [2], І. Снитко. Особливу увагу вивченню Ольвії у першій третині ХХ ст. приділив О. Каряка [1].

Мета. Метою дослідження є узагальнення і аналіз історії дослідження ольвійського полісу у 1924 – 1940 рр. ХХ століття.

Сутність дослідження. Відновлення систематичних розкопок Ольвії відбулося вже фактично у 1924 році у зовсім нових суспільно-політичних реаліях. Тривала перерва була викликана цілою низкою подій, зокрема Першою світовою війною, українськими визвольними змаганнями (1917-1921) і становленням правління радянської влади, які десять років перешкоджали проводити на території Ольвії систематичні розкопки [1, с. 295].

В 1924 році в Ольвію повертається Борис Фармаковський і продовжує розкопки впродовж наступних двох років. Дослідження велися на території північно-східної частини городища [2, с. 42-43]. У наступному році вчений не зміг продовжити роботу через хворобу, а в 1928 р. він помирає і Ольвійську експедицію очолює професор С. Дложевський [1, с. 305].

У 1927 році року роботу Ольвійської експедиції очолила тимчасова Наукова рада. Її утворення було наслідком організаційної кризи, Всеукраїнський археологічний комітет вимагав реформування усталеної організації роботи. Маємо відмітити зниження якості досліджень під керівництвом Наукової ради упродовж 1927 – 1930 рр.

Численні суперечності у керівництві і непевність стану тимчасової новоствореної установи негативно вплинули на організацію розкопок і аналіз знахідок. Страждає якість польової документації [2, с. 53-54].

У 1931, 1933 та 1934 рр. робота Ольвійської експедиції фактично була перервана через брак коштів, який став результатом багатьох загальнодержавних процесів: Голодомор, зубожіння села, фінансування Індустріалізації державними коштами, численні перестанови у наукових установах. Лише у 1932 р. Комбінатом причорноморських досліджень під керівництвом М. Болтенка було проведено ряд розкопок на території городища. А вже у 1935 р. під керівництвом директора Інституту історії матеріальної культури АН УРСР Федора Козубовського Ольвійська експедиція змогла відновити свою роботу. У 1935-1936 рр. в основному дослідники зосередилися на завершенні розкопок Б. Фармаковського [2, с. 54-55].

Наступні п'ять років (1936 – 1940) розкопки Ольвії проходили під керівництвом Л. Славина. Саме він увів таку широко поширену у другій половині ХХ століття практику, як масове використання праці студентів-практикантів на розкопках Ольвії. У 1941 році експедиція так і не встигла почати розкопки через початок війни [3, с. 54].

Основні висновки. Підводячи підсумки міжвоєнного періоду дослідження Ольвії (1924-1940 рр.), мусимо зазначити, що для даного цього періоду характерна певна інволюція в плані системності її дослідження. Тривала перерва між систематичними розкопками і значні політичні, соціальні й законодавчі зміни негативно позначилися на відновленні вивчення полісу. Критична нехватка кадрів, а після смерті Б. Фармаковського, неузгодженість та погана організація керівництва експедицією відповідно вплинула на регулярність розкопок і якість наукового процесу. У 1930-х рр. після тривалої перерви у дослідженнях спостерігається досягнення певної організаційної стабільності. Все більше з'являються ознаки радянізації побудови робочого процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каряка О. В. Діяльність Всеукраїнського археологічного комітету з організації робіт Ольвійської експедиції за часів Бориса Володимировича Фармаковського. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*. 2015. Вип. 19. С. 295-306.

2. Папанова В. А. Урочище Сто Могил (некрополь Ольвии Понтийской) : монографія. Київ : Знання України, 2006. 278 с.

3. Славин Л. М. Основные этапы изучения Ольвии. *Записки Одесского археологического общества*. Одесса, 1960. Т. I (34). С. 47-59. URL : http://kraeved.od.ua/book/z/zapiski_odesskogo_arkheologicheskogo_obshestva.php (дата звернення: 17.03.2023).

Олексій СТЬОПІН,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Юрій ФЕДОРИК,**
к.іст.н., доцент (БДПУ)

ФОРМУВАННЯ ЗАСАД ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН В РАДЯНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

Актуальність. Фундаментальні зміни у відносинах між державою і церквою, як важлива складова загальних змін у країні. Вплив церкви на духовно-етичний розвиток суспільства змушують звернутись до багатого історичного досвіду. Історичні події державно-церковних відносин, як наукові, теоретичні, можуть врахувати минулі помилки церкви при формуванні нових «моделей» державно-церковних відносин, які в кінцевому підсумку можуть вплинути на державно-церковні відносини та перспективи розвитку відносин між товариствами.

Ступінь досліджуваності проблеми. Принципами, якими керується більшість досліджень, залишаються теза про пряме забезпечення релігії та церкви національними партійними структурами 1920-1930-х років та проголошені державою принципів свободи совісті та відокремлення церкви від держави. Знищення релігії та церковних інституцій усіма засобами і методами здійснювала більшовицька влада.

Мета і методи досліджування. Метою дослідження є обґрунтувати етапи та внутрішньо еволюційні контрапункти радянської партійно-державної політики щодо релігії, релігійних організацій та віруючих, особливості радянської політичної моделі державно-церковних відносин для України.

Сутність дослідження. Релігійна політика радянської держави була орієнтована на впровадження ідей войовничого атеїзму, передбачала формування нового світогляду радянської людини в тому числі шляхом подолання «релігійних забобонів». Одним з головних базисів комуністичної ідеології було твердження, що релігія як форма суспільного світогляду завжди виявляє себе як реакційна ідеологія, яка буцімто гальмує історичний розвиток людства. Виходячи з цієї точки зору начебто реакційна роль релігії в історії випливає з самої суті релігійного світогляду.

Проголошення 23 січня 1918 р. декрету про відокремлення церкви від держави не гарантувало забезпечення свободи совісті. Через державні органи втілювались у життя положення Програми РКП(б), ухваленої VIII з'їздом у 1919 р. У ній однозначно

стверджувалося, що партія більшовиків прагне повного зруйнування зв'язку між експлуаторськими класами й організацією релігійної пропаганди, сприяючи фактичному звільненню робітничих мас від релігійних забобонів [1, с. 49].

У роки Української революції жертвами антирелігійної політики ставали в основному ті священнослужителі, які виступали проти політики радянської влади. На перший план вийшли міркування ідеологічного, політичного та безпосередньо матеріального порядку. Політичне керівництво країни спиралося саме на ці міркування, а не на факти існування якоїсь таємної змови церковників проти рішень РКП(б) та радянського уряду [1, с. 213].

Одним із головних знарядь більшовицької держави, за допомогою якого вона мала намір здійснити революційні перетворення у сфері державно-церковних відносин, стало радянське законодавство. Відокремлення церкви від держави не означало, що радянський уряд збирався бути осторонь релігійних процесів, які відбувалися в країні. Радянська держава залишала за собою нагляд та регламентацію діяльності релігійних громад. Також воно проголошувало нагляд за церквою, виходячи з інтересів «охорони диктатури пролетаріату» [2, с. 7-9].

Висновок. Отже, на першому етапі становлення засад державно-церковних відносин в СРСР почало формуватись специфічні стосунки православної церкви та радянської держави. Радянська ідеологія, законодавство та адміністративна практика однозначно негативно ставились до православ'я. В ході утвердження радянської влади в Україні більшовиками був взятий курс на репресії проти духовництва, яке вороже ставилось до радянської влади. Одночасно з цим, ідеологічна спрямованість радянського законодавства щодо державно-церковних відносин створювало передумови для розгортання майбутньої репресивної політики по відношенню до церкви і духовництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Програма РКП(б). Москва : Госиздат України, 1927. 217 с.
2. Калініченко В., Рибалка І. Історія України. Частина III. 1917-2003 рр. Підручник для історичних факультетів вищих навчальних закладів. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2004. 628 с.

Дмитро ШЕВЧУК,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК,**
к.іст.н., доцент (БДПУ)

ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ В МІСТАХ КАТЕРИНОСЛАВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Актуальність. Першим вагомим поштовхом до індустріалізації Лівобережної та Південної України стало залізничне будівництво. Первинна мережа залізничних шляхів в Україні була створена за рахунок імпорту матеріалів і техніки й стала передумовою для розвитку фабрично-заводської промисловості.

Важливим елементом транспортної системи були азово-чорноморські порти, які з'єднували Російську імперію з країнами Чорноморського басейну і Середземномор'я.

Ступінь досліджуваності проблеми. До теми індустріалізації міст Катеринославської губернії зверталися багато авторів. Серед дослідників зазначеної теми виділяємо: С. Кульчицького, О. Шляхова та О. Єгорова.

Мета і методи дослідження. Метою роботи є аналіз процесу індустріалізації в містах Катеринославської губернії в другій половині ХІХ ст.; висвітлення внеску окремих особистостей в розвиток промисловості регіону. Під час роботи нами були використані такі методи дослідження, як порівняльно-історичний, проблемно-хронологічний та ретроспективний.

Сутність дослідження. Істотну роль у створенні безпосередніх передумов для індустріалізації України відіграла кам'яновугільна промисловість. Власне, повномасштабна модернізація українських земель й розпочалася з бурхливого розвитку вуглевидобування, який став можливим після прокладення залізниць. У 1872 році на Донбасі з'явилася перша акціонерна компанія «Гірниче і промислове товариство на Півдні Росії», заснована за допомогою французького капіталу. Від заснування кам'яновугільних рудників іноземні підприємці переходили до комплексної експлуатації природних багатств Донбасу – створення підприємств з видобутку залізної руди та побудови металургійних заводів.

Потреби країни в залізі й чавуні стимулювали індустріалізацію традиційної металургійної промисловості. Центр металургії перемістився з Полісся на Донбас і Катеринославщину, де знаходилися значні запаси залізної руди й вугілля.

Особливо швидкими темпами розвивалися промислові та торговельно-адміністративні центри. Зокрема, населення Катеринослава

до 1897 р. зросло у 6 разів і досягло майже 113 тисяч осіб. У межах Катеринославської губернії на 1900 рік діяли вже вісім металургійних заводів-гігантів, а кількість жителів досягла трьох мільйонів [3].

Значним внеском у економічне зростання Півдня України називаємо діяльність окремих підприємців. Це, насамперед, англієць Джон Юз, який набув права на концесію на Катеринославський залізничний вокзал, князь Кочубей, що отримав право на будівництво заводу з виготовлення залізничних рейок з місцевих матеріалів, і наш земляк О. Поль, який відкрив родовище криворізького залізняка [1, с. 267].

Основні висновки. Отже, первинна мережа залізничних шляхів стала передумовою для розвитку фабрично-заводської промисловості. Істотну роль у створенні безпосередніх передумов індустріалізації Лівобережної та Південної України відіграла кам'яновугільна промисловість. У другій половині XIX століття Катеринославська губернія перетворилася на промисловий центр півдня України: будувалися залізниці, нові підприємства металургійної та переробної галузей. Джон Юз і Олександр Поль – підприємці, які зробили вагомий внесок в індустріалізацію Катеринославської губернії. На початку XX століття у губернському місті налічувалося понад 70 промислових підприємств, де працювало близько 20 тисяч робітників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О. Д. Історія України. Київ, 1992. С. 259-271.
2. Кульчицький С. В. ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЯ у Великій Британії, Російській імперії, СРСР, Лівобережній та Південній Україні, УРСР. URL : <http://www.history.org.ua/?termin=Industrializacija> (дата звернення: 09.02.2022).

Ольга ЯКОВЕЦЬ,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК,**
к.іст.н., доцент (БДПУ)

ТЮРКСЬКИЙ СЛІД В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

Актуальність дослідження полягає в тому, що на тлі сьогоднішніх подій, особливо в умовах московсько-української війни, науковці доводять українську окремішність (історичного та культурного розвитку і не тільки) від росії. Насамперед, шукають витоки української

державності в історії Русі-України, Галицько-Волинської держави, а також Війська Запорозького. Вивчаючи історію Гетьманщини, зокрема, й українського козацтва загалом, ми можемо прослідкувати вплив тюркського фактору на ці державотворчі процеси, який неможливо заперечити. Тож є доцільним здійснити глибокий аналіз теми тюркського сліду в історії українського козацтва, нащадками якого є ми – українці, а значить – маємо знати своє минуле, берегти та нести його в світ, щоб нас більше ніхто не сплутав з росіянами.

Ступінь досліджуваності проблеми. У сфері української гуманітаристики працює чимало дослідників, які вивчають історичні, культурні, релігійні, політичні аспекти відносин українського та тюркських народів, їхні генезу та сучасний стан. Принципове значення для розробки теми дослідження мають праці таких відомих українських істориків – А. Іванця, В. Сергійчука, П. Овчаренка, С. Громенка, С. Плохія, А. Забловського, А. Баскакакової, П. Кралюка та інших.

Метою дослідження є аналіз українсько-тюркської взаємодії, пошук запозичень елементів тюркської культури та побуту в середовищі українського козацтва та визначення ступеня впливу тюркського чинника на його генезу та розвиток.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові принципи аналізу, об'єктивності, неупередженості, цілісності світоглядного та методологічного плюралізму. Для вирішення завдань, поставлених у дослідженні, було використано ряд основних методів: системного аналізу, історико-генетичного аналізу, компаративного вивчення та герменевтики.

Сутність дослідження. Розкриття теми дослідження варто почати з питання походження терміну «козак». Більшість істориків схиляються до думки, що воно має тюркське походження і, залежно від контексту, означає – «вартовий», «вільна людина» чи «розбійник». Відомо, що перші козаки поєднували в собі всі ці риси. Цим козаки дуже нагадують тюркських кочівників, наприклад, тих самих татар чи ногайців. Можливо, козаки формуючи такий свій побут, якраз і брали за зразок схожий побут сусідніх тюркських племен [2, с. 116].

Наступне питання, що цікавить нас – це походження українського козацтва і роль тюрків у цьому процесі. Маємо низку теорій походження українського козацтва, які можна поділити на три групи: автохтонні теорії; соціальні теорії; тюркські теорії. Досить популярною тюркською теорією походження українських козаків – є хозарська (козаки беруть початок від тюрків-хозар, які в ранньосередньовічний період проживали в українських степах). Є ще кілька теорій в цій групі. За ними предками козаків є чорні клобуки Поросся, тмутороканські черкеси (від них начебто пішла назва міста Черкаси), зрештою, татари, які були поселені за часів Володимира

Ольгердовича та Вітовта на Київщині, де вони перемішалися з місцевою бродячою людністю. Загалом же ми схильні до думки, що на генезис українського козацтва впливали одразу і місцевий слов'янський люд, і сусідні тюрки-кочівники, що й створило українське козацтво, як своєрідний сплав носія слов'янської православної культури з високим відсотком домішки тюркських елементів [1, с. 203].

Тюркські елементи в військовому мистецтві та побуті українського козацтва: основною зброєю козаків була крива татарська шабля, бо вона була зручнішою і ефективнішою ніж руський меч. Козацька військова термінологія була, переважно, тюркського походження: кіш, курінь, булава, осавул, бунчук, джура, ватага, барабан, сурма, табір, майдан тощо. Одяг та зовнішній вигляд також мали в собі багато тюркського: шаровари, оселедці, довгі вуса, високі шапки (кучми), довгополі каптани та широкі пояси. Чимало тюркського було і в способі господарювання, побудові та облаштуванні жител, харчуванні тощо. Схоже, що і в питаннях побуту, зовнішнього вигляду та військової майстерності козаки брали собі за взірць своїх тюркських сусідів [1, с. 206].

Основні висновки. Тож, історія українського козацтва тісно переплетена з історією тюркських народів, з якими козаки контактували і взаємодіяли. Через такий тісний і тривалий взаємозв'язок козаки перейняли від татар, ногайців та турків багато елементів, які зараз ми сприймаємо як автохтонно-українські, рідні й іноді навіть не здогадуємося про їхнє тюркське походження. Цей тюркський вплив ми можемо побачити й в сучасній українській культурі, зокрема в нашій мові. Не таємниця, що багато слів в українській лексиці мають тюркське походження. Наприклад: гарбуз, килим, отара, туман, тютюн, штани, карий тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кралюк П. М. Історія України «без броду». *Розвиток державності на українських землях*. Харків, 2020. С. 203-206.
2. Плохій С. М. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків, 2016. 116 с.

МОВА ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

Іван БАЛАКІН,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга СОПІНА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА СПЕЦИФІЧНІСТЬ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ КОМПОНЕНТОМ «УГОДА» / «AGREEMENT» (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ)

Актуальність дослідження. Дослідження фразеологічних одиниць української та англійської мов із компонентом «угода» / «agreement», пов'язаних зі встановленням миру, мирних відносин між народами, державами, представляє на сьогодні значний науковий інтерес, оскільки ці одиниці репрезентують звичаї, традиції та певний менталітет двох народів.

Ступінь досліджуваності проблеми. Вивченням української та англійської фразеології займалися І. Арнольд, А. Баран, Р. Гінзбург, А. Кунін, З. Терлак, В. Жайворонок, І. Гнатюк, Л. Мацько та інші [1]. Що стосується української та англійської мов, малодосліджені такі джерела потенційного словника, як фразеологічні одиниці та складні слова.

Мета дослідження – дослідити лексико-семантичні особливості фразеологічних одиниць із компонентом «угода» / «agreement» на матеріалі української та англійської мов. Методи суцільної вибірки і компаративного аналізу слугували **методами** даної **наукової розвідки**.

Українська мова лексему «угода» успадкувала зі староукраїнської мови, де вживалася в ділових документах, у побутовій лексиці. Паралельно з «угода» функціонували усталені вирази типу «добра згода», «Зборовський трактат», «присяжний договір», «учинити згоду», «порушити угоду», «підписати трактат власноручно» [3, с. 104] та ін.

В англійській мові лексема «agreement» функціонувала у значенні «згода, угода, домовленість». Вживалася в суспільно-політичній лексиці, позначаючи при цьому яку-небудь ознаку, характерну для тієї чи іншої угоди: «*a peaceful agreement is a bilateral consent unprofitable agreement*» [4, с. 104].

Проведений аналіз словникових статей показав, що фразеологічні одиниці з компонентом «угода» в українській мові

мають 13 значень, а в англійській мові – 7 значень, серед яких аналогічними є 4 значення. Основними репрезентантами угоди є:

1) в українській мові: **договір** (взаємне зобов'язання, письмове або усне, про права та обов'язки між певними сторонами; генеральний договір; договір контрактації) або **дОговір** – домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [2, с. 412]; **угода** (*кабальна угода, мирова угода, міжнародна угода*), **уклад** (заст.), **контракт** (письмова угода, договір, за яким сторони, що його уклали, мають взаємні зобов'язання) [2, с. 531]; **пакт**, **трактат** заст. (міжнародне зобов'язання, звичайно великого політичного значення); **конвенція** (міжнародне зобов'язання з якогось часткового питання), **злагода**, **змова** розм., **ряд** заст. (підписання угоди, розірвати ряд, пакт про ненапад, між ними є уклад, порушити трактат, дотримання конвенції, досягнення домовленості, зробити умову, мати змову, добра вгода, злагоду чинити, без намови, змова наперед), **згода** (взаємна дружба, мирні стосунки) [2, с. 371]; **домовленість**, **умова**, **змова** рідше, **угода** **угоди** (дії громадян і організацій, спрямовані на встановлення, зміну або припинення цивільних прав або обов'язків) [2, с. 371].

2) в англійській мові: **agreement**, **contract** – контракт; **accord** – *згода, неофіційна згода* (форма трудового договору між робітником та роботодавцем, яка розуміє оплату не за одиницю роботи, а за всю роботу або окремі її етапи); **arrangements** – *згода, договір (an arrangement with a bank to keep your money there)*, **convention** – збори, договір, **pact** – пакт, угода, **non-aggression** – договір про ненапад (to enter into a pact – укладати угоду); **treaty** – договір (договір про купівлю-продаж), **buyer** – *customer* (договір про оренду); **rescission** (розірвання договору по взаємній згоді сторін); **composition** (укладення світової угоди з кредитором), **terminate** – це те, що в українському праві називається припиненням договору [4].

Висновки. Узявши для аналізу тлумачні та синонімічні словники української мови та англійської, виявили, що основне позначення «угода» збігається в порівнюваних мовах, оскільки слово характеризує «взаємну домовленість про що-небудь» і «договір, за яким встановлюються взаємні зобов'язання щодо чого-небудь», однак лексема «угода» має різну реалізацію в українській та англійській мовних картинах світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баран Я. А. Фразеологія у системі мови. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1997. 176 с.

2. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ : Ірпінь, 2004. 1410 с.

3. Етимологічний словник української мови: у 7 т.; гол. ред. О. С. Мельничук. Київ : Наук. думка, 1985. Т. 2 : Д-копц. 572 с.; 2012. Т. 6: У-Я. 568 с.

4. Sinclair J. Collins Cobuild English language dictionary. London: Harpercollins Publishers, 1987. 1703 p.

Діана БОЙКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Валентина ЮНОСОВА,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ТОПОНІМІКА РОМАНУ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «МАРУСЯ»

Власні назви існують з давніх-давен, функціонують повсюдно і вживаються масово, вони є невід'ємним компонентом будь-якого художнього тексту та відіграють важливу роль у формуванні художньої картини світу. Їх вивчення дозволяє істотно відновлювати факти історії мови та історії народу, досліджувати процеси номінації та її різновиди, аналізувати функційне навантаження власних назв тощо [2, с. 437]. Якраз інтерес до історії свого народу стимулює нині дослідження з ономастики – розділу мовознавства, що вивчає власні назви. Різні аспекти української ономастики розглядали І. Бабій, Ю. Карпенко, С. Магазаник, В. Михайлов, А. Мойсієнко, Є. Отін, В. Пустовіт та ін.

Об'єктом нашого дослідження є ономастичний простір історичного роману В. Шкляра «Маруся». Письменник у своїх інтерв'ю звертав увагу, що за кожною подією в книзі стоїть історичний факт.

Мета роботи – схарактеризувати топоніміку роману В. Шкляра «Маруся». Методи дослідження: описовий, метод спостереження, дослідницький метод.

Топоніми – назви будь-яких географічних об'єктів. Оскільки роман історичний, написаний на основі реальних подій, автор використовував факти з архівів та щоденників очевидців, тому кожен епізод твору пов'язаний з певним регіоном, містом або селом.

У романі «Маруся» топоніми представлені назвами частин світу, країн, населених пунктів, водних об'єктів, гір, лісів, парків, архітектурних та культових споруд, вулиць, площ та ін.

Одним із найчисленніших видів топонімів у творі є *ойконіми* – власні назви населених пунктів, зокрема *астіоніми* (назви міст) і *комоніми* (назви селищ, сіл). Астіоніми вживаються з метою уточнення і конкретизації місць, де відбувалися воєнні дії, отже, переважно це назви українських міст (*Київ, Біла Церква, Боярка, Васильків, Фастів*;

Житомир, Радомишль, Коростень; Вінниця, Козятин; Львів, Одеса, Полтава, Конотоп, Харків), напр.: *Ідемо на Львів через Київ* [3, с. 18]; *Треба вирушати залізницею на Вінницю* [3, с. 76]; ...наприкінці січня їх кинули проти червоних під *Полтаву*, та вже через два дні надійшов наказ повертатися на загрожений большевиками *Київ* [3, с. 56]; *Біля Фастова курінь сотника Станіміра потрапив у таке прикре оточення, що здавалося, їм прийшла амба* [3, с. 54]. Використання комонімів зумовлене потребою якнайточніше відобразити колорит та особливості того регіону, в якому живуть головні герої і відбуваються події у творі (*Вереси, Глеваха, Горбулів, Гнатівка, Корчівка, Лапаївка, Пилиповичі, Чайківка, Янівка*). Таким чином місце дії чітко окреслене автором для найбільшого наближення читача до зображуваного, пор.: *У лісі, недалеко від села Вереси, знайшли Марусину землянку* [3, с. 13]; *Самбірська бригада наступала на відтинку між Глевахою та Гнатівкою* [3, с. 10]; *Того весняного дня... у селі Горбулів сталася дивовижа* [3, с. 5]; *Глибокої ночі отамана Дмитра Соколовського поховали на цвинтарі в сусідньому селі Корчівка* [3, с. 51]; *Одного дня він пішов на Лапаївку до батька, зайшов у стайню, де в потемках білів Олексин кінь* [3, с. 37].

Рідше автор використовує хороніми, до яких належать власні назви країн (*Україна, Польща, Канада, Італія, Румунія*), назви географічних та адміністративно-територіальних одиниць (*Галичина, Європа, Північ, Поділля, Обухівщина, Радомишльський повіт, Чернігівська губернія*): – *Будемо держати Україну* [3, с. 37]; *Купець Ліва прибився до Горбулева з далекої Італії, купив тут землю, заклав каменярні...* [3, с. 26]; – *Так, говорили багато. І про Канаду, і про Румунію... А тепер ниточка потяглася й до Польщі* [3, с. 12]; *Іноді виринаючи з темряви забуття, Мирон обливався холодним потом від усвідомлення катастрофи, яка спіткала його (його!) армію, спіткала Велику Україну, не кажучи вже про його нещасну Галичину, якій не судилося дочекатися своїх оборонців...* [3, с. 271]; ... *продавав горбулівський лабрадорит чи не всієї Європі, а Лесикові того дня продав кінське сідло* [3, с. 26]; – *Відки ви, питаємо. З Поділля!* [3, с. 270]; *Але Чернігівська губернія велика* [3, с. 241].

У досліджуваному творі зафіксовано гідроніми – власні назви водойм, зокрема **потамоніми** – назви річок (*Збруч, Дніпро, Дністер, Дон, Плиска, Свинолужка, Стугна, Тетерів, Роська*): *Маруся довго не погоджувалася відходити за Дністер, казала, що коли вже припече, то краще гайнути за Збруч, там живуть наші люди* [3, с. 303]; *Річечка Плиска була вузька, на два скоки конем, але в руслі глибока, можна скупатися* [3, с. 86]; – *Соборність від Сяну до Дону!!!* [3, с. 114]. Іноді автор звертається до етимології окремих

назв, як-от: Полковник Володимир Сальський, котрий командував Запорожцями, відійшов назад, холоднокровно виждав, поки москалі на radoщах забіжать у берегові болота, а тоді вдариє так, що **Стугна** застогнала, як стогнала вона під час навали татарів, за що їй нарекли річку **Стугною** [3, с. 101-102]; От у Горбулеві така річечка називається **Свинолужка**, то там усе зрозуміло: біля води лужок, а на ньому пасуться свині [3, с. 288]. Здебільшого потапоніми виконують ідентифікаційну функцію, але в певних контекстах набувають інших значень, зокрема можуть мати сему «напряму руху» або набувати емоційно-експресивного забарвлення, пор.: Об'єднана з галичанами Армія УНР згнала червоних до **Дніпра** [3, с. 46]; – Ти пахнеш **Дніпром**, – сказала вона [3, с. 210].

Представлені в романі «Маруся» й **ороніми** – назви будь-якого об'єкта рельєфу земної поверхні, зокрема гір (*Альпи, Дівич-гора, Замкова гора, Лисоня, Маківка*): Розкажіть мені ще про **Альпи** [3, с. 87]; *Сторожа біля Дівич-гори, коло кар'єру, на підступах до села* [3, с. 47]; ...і в німій тиші Мирон бачив перекошені обличчя стрільців, у яких годі було впізнати простодушного Петра Гультайчука чи лагідного Михася Проціва, котрий вижив у «мертвому просторі» гарматного вибуху, уцілів на **Замковій Горі** у Львові, де він бачив сина Івана Франка, а тепер спіткнувся, упав, опинившись під багнетом здорovenного розлюченого москаля [3, с. 102-103]; Він думає про свою бідолашну маму Марію, про батька та брата, яких уже не було на сім світі, лежали вони один на **горі Маківці**, а другий на **горі Лисоні**, а він, Мирон, живим повернувся з тієї війни, щоб відразу піти на іншу [3, с. 212].

Автор твору водить у текст **дрімоніми** – власні назви будь-якої порослої деревами ділянки, зокрема лісів (*Плютовський, Фрузунівський, Чортовий, Радомишльські ліси*): До **Плютовського лісу** вона в'їхала перед світанком [3, с. 284]; Саме недалеко від Білки, в **Радомишльських лісах**, ближче до села Забілоччя Марусині козаки облаштували землянку... [3, с. 245]; Переїхати річку Роську Маруся вирішила через греблю біля водяного млина, що стояє майже впритул до **Фрузунівського лісу** [3, с. 223-224]; Відкривши вогонь серед ночі, Дмитро в Горбулів не заходив, даючи москалям втікати до **Чортового лісу**, аби не битися з ними в селі [3, с. 42].

У романі вживані **урбоніми**, або **урбаноніми** – власні назви міських топографічних об'єктів, зокрема назви культових установ: церков, соборів, монастирів (*Києво-Печерська лавра, Михайлівський Золотоверхий собор, Покровська церква, Софіївський собор*), назви площ, вулиць, бульварів (*Бібіківський бульвар, Володимирська, Інститутська, Олександрівська, Прорізна, Театральна, Терещенківська, Фундуклівська вулиці, Хрещатик, Царська площа*,

Ярославів Вал), назви архітектурних споруд (*Золоті Ворота*), частин міста (*Дарниця, Печерськ*): Була неділя, на царині біля **Покровської церкви** в селі Вереси зібралося чимало люду... [3, с. 21]; Стрільці, котрі сподівалися вже завтра помолитися в **Києво-Печерській лаврі**, повісили носи [3, с. 86]; Попереду – на перехресті **вулиці Безаківської і Бібіківського бульвару** – між рядами гострих тополь стояв величний пам'ятник графу Олексію Бобринському обличчям до головного двірця... [3, с. 110]; Біля **Золотих Воріт** стрільці завершили пісню словами, що стали їхньою клятвою... [3, с. 113]; Вони вже у **Дарниці**, обсадили з того боку ланцюговий і залізничний мости, готуються увійти до Києва [3, с. 107].

Власні назви виконують не лише ідентифікаційну, але також і художню функцію, пор.: Ліворуч злітав у небо **Софійський собор**, далі попереду сяяв **Михайлівський Золотоверхий** – вояки ревню хрестилися до золотих бань і церковних хрестів, уже не в одного Петра Гультайчука волого блищали очі, гострі борлаки на худих шиях стрільців ходили вгору-вниз, а розквітчаний натовп підсилав жару: – Слава Україні! [3, с. 114]; Дайте пройти героям до Софійського майдану! – гукали з натовпу свідоміші громадяни, котрі знали, що найбільші національні врочистості відбуваються біля **Софії** [3, с. 113].

Топоніми є потужним засобом вираження творчого задуму письменника. В. Шкляр використовує прийом насичення топонімами фрагментів твору, створює топонімні масиви, які викликають яскраві образні асоціації, пор.: Барон Штакельберг зі своїм конвоєм потяг угору по **Інститутській**, автомобіль генерала Кравса, поволи просуваючись між юрбою, завернув через **Царську площу на вулицю Олександрівську** [3, с. 136]; Цю суворо-врочисту пісню дехто підхопив у натовпі, на її закличний голос почало збігатися ще більше киян, які річками стікали ся до людського моря з довоколишніх вулиць і вуличок – **Фундукліївської, Ярославового Валу, Хрещатика, Терещенківської, Театральної, Прорізної** [3, с. 113]; Центральна армійська група мусила посісти лінію **Білгородка – Боярка – Глеваха – Васильків – Велика Бугаївка**. 8-ма Самбірська бригада дістала наказ іти на станцію **Васильків і Глеваха**, а 2-га Коломийська – захопити саме місто **Васильків** [3, с. 59]. За допомогою такого насичення створюється враження присутності в певному місці, читач мовби переглядає стрічку кінофільму.

Отже, топонімія в романі представлена ойконімами (астіонімами і комонімами), хоронімами, гідронімами, оронімами, дрімонімами, урбанонімами. Усі топоніми, присутні у тексті твору, – це реальні географічні об'єкти, що сприяють адекватному відтворенню дійсності, і є засобом наближення читача до зображуваного, вони також дозволяють

відтворити територіальний колорит місцевості. Виступаючи яскравим віддзеркаленням національного менталітету, власні назви зберігають і передають традиції, історію, культуру нашого народу. Вони завжди будуть предметом зацікавлення лінгвістів, оскільки «дають неоціненну інформацію для інтерпретації тексту, нерідко й таку, що іншими способами у тексті не виражена. Вони забарвлюють, увиразнюють текст, виконуючи й істотну текстотвірну функцію» [1, с. 69].

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпенко О. Ю. Про літературну ономастику та її функціональне навантаження. *Записки з ономастики*. Одеса : Астропринт, 2000. Вип. 4. С. 68-74.
2. Українська мова : енциклопедія / [Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), Зяблюк М. П. та ін.]. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
3. Шкляр В. Маруся. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Shkliar_Vasyli/Marusia.pdf (дата звернення: 18.03.2023).

Єлизавета ВАЛОВА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Юлія ГЕРАСИМЕНКО,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

САМОСТІЙНЕ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: МЕТОДИ І ПІДХОДИ

На сучасному етапі англійська мова є головним інструментом міжнародного спілкування в академічних і ділових колах. Також англійська мова стане в пригоді під час подорожей, нових знайомств та навчання закордоном. На жаль, не у всіх людей є можливість оплачувати курси, відвідувати мовні школи та оплачувати репетиторів, до того ж у деяких людей може не вистачати на це часу та сил. Тому більшість обирають вивчати мову самостійно, адже в нашому світі для цього є багато можливостей у вигляді різних додатків, сайтів з відкритим доступом та навіть книжок. Проте не всі знають, як правильно та ефективно вивчати мову самостійно, саме тому ця тема є дуже актуальною.

Ми проаналізували найефективніші методи вивчення англійської мови в домашніх умовах. Під час вивчення іноземної мови обов'язково треба приділяти увагу та розвивати різні навички: *Reading, Listening, Speaking, Writing, Grammar та Vocabulary.*

Багато сучасних вчителів радять дивитися серіали англійською або читати книжки в оригіналі для опанування мови, проте, все повинно бути в балансі. Ми дійшли висновку, що найоптимальнішим варіантом є створення 6 блоків для кожного аспекту вивчення мови.

Всього ми виділили три аспекти, на які слід найбільше звернути увагу.

1. Grammar + Writing

Варто обрати книгу з граматики свого рівня та проходити по одному розділу, аби не заплутатись та не перебільшити. Для визначення рівня можна скористатися різноманітними безкоштовними онлайн-платформами (*Englishdom, British Council, University of Cambridge English Examinations* та ін.). Усе вивчене варто практикувати на письмі, адже найлегший спосіб для запам'ятовування слів – це письмо. Наприклад, можна практикувати *writing* за допомогою щоденника, описувати свій день або писати пости в соціальних мережах. Також корисним буде почати переписку з носієм мови, що вважається дуже ефективною практикою.

2. Video + Vocabulary

Ефективною практикою для закріплення вивченого та вивчення нових слів є перегляд відео англійською мовою. До того ж це зручно, адже відео можна переглядати в будь-якому місці, якщо є навушники. Важливо дивитись без субтитрів, а лексику бажано виписувати в онлайн словник або в зошит-словник.

3. Reading + Speaking

Для поліпшення навичок *reading* потрібно читати сучасні *книги, статті, газети* англійською мовою, оскільки в класичній літературі використовується лексика, якою сьогодні вже не розмовляють, тобто вона вже неактуальна. Після прочитання буде корисним обговорити книги чи статті з кимось, адже розмовна англійська є найбільш корисною та затребуваною.

Отже, англійська мова дуже важлива в наш час та вивчати її можна за будь-яких умов. Головним завданням є розробка структури курсу, дотримання чіткого плану та належна увага до всіх аспектів мови, адже вони всі пов'язані між собою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко Т. Є. Мотивація вивчення іноземної мови як соціальна функція освіти. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2010. № 4. С. 47–55.

2. Шаргун Т. О., Бушко Г. О., Мосіна Ю. С. Сучасні аспекти викладання англійської мови в технічних закладах вищої освіти : [препринт]. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. Запоріжжя*, 2020. Вип. 70, т. 1. С. 1–15.

Андрій ГВОЗДИК,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Володимир НИЩЕТА,**
д.пед.н., доцент (БДПУ)

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ МОВНОЇ ОСВІТИ В НУШ: АСПЕКТ НАСТУПНОСТІ

Реформаційні процеси в загальній середній освіті, що нині відбуваються в Україні й пов'язані із запровадженням концептуальних засад Нової української школи (НУШ), охоплюють усі педагогічні компоненти: цілі, умови, зміст, методи й засоби як елементи технології, очікувані результати, – і ґрунтуються вони на особистісно орієнтованому, діяльнісному й компетентнісному освітніх підходах.

Нормативне забезпечення в мовно-літературній освітній галузі орієнтує вчителів-словесників реалізовувати мету формування в здобувачів стратегічних результатів: ключових і предметних компетентностей, цінностей і ціннісних орієнтацій, – тобто таких, що потрібні всім для успішного життєздійснення й перспективної життєреалізації. Проблему наступності концептуальних положень НУШ в порівнянні з домінантами дореформеної розбудови шкільної мовної освіти вважаємо **актуальною** в контексті акцентів методичної підготовки майбутніх учителів-словесників.

Мета роботи – дослідження наступності стратегічного орієнтування в шкільній мовній освіті.

У ході дослідження використані теоретичні **методи дослідження**: критичний аналіз нормативних документів стосовно шкільної мовної освіти різних років, зіставлення виявлених у них стратегічних орієнтирів, узагальнення з метою формулювання висновків.

Мета формування в здобувачів комплексу ключових компетентностей і предметних компетентностей є стрижневою ідеєю НУШ, що зафіксовано в Державному стандарті базової середньої освіти [1]. Проте ідея ця не нова, адже була задекларована й оприлюднена ще у 2016 р. і стала цільовим орієнтиром в оновленій програмі з української мови 2017 р. [3]. Відповідно, учителі-словесники до 2022 р. – року започаткування НУШ в базовій освіті – набули вже певного досвіду у формуванні в учнів компетентнісних результатів.

Ще до реалізації НУШ у 5 кл. у навчальній програмі очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності було сформульовано в термінах компетентнісного підходу, зокрема, було виокремлено ціннісний компонент. А реалізація соціокультурної змістової лінії програми передбачала створення здобувачами висловлень, що мали б сприяти утвердженню ієрархії цінностей [3]. І в НУШ (1) окреслено

систему ціннісних орієнтирів у контексті реалізації мети базової середньої освіти; (2) визнано цінності складником масиву соціокультурних знань. До того ж, зауважимо, виокремлений у програмі компетентнісний блок (соціокультурна змістова лінія) «спрямовує діяльність суб'єктів освітньої діяльності на формування ключових компетентностей і досягнення особистісних результатів» [1].

У програмі з української мови 2017 р. було передбачено реалізовувати діяльнису (стратегічну) змістову лінію, представлену системою організаційно-контрольних, загальнопізнавальних, творчих, естетико-етичних умінь [3]. Оскільки ці вміння не були безпосередньо пов'язані з навчанням мови й розвитком мовлення, учителі-словесники не приділяли достатньої уваги формуванню їх. Натомість модельна навчальна програма для НУШ [2] окреслює види навчальної діяльності учнів на уроках української мови (аспектних і розвитку мовлення), із-поміж яких організаційна й пізнавальна. Це означає, що педагоги на кожному уроці можуть і мають формувати в учнів діяльнісні вміння, які в «старій» програмі були поіменовані стратегічними.

Проведене дослідження уможливило формулювання таких **висновків**: 1) у порівнянні з програмою з української мови 2017 р. наявна наступність в орієнтуванні на реалізацію в мовній освіті НУШ мети формування в здобувачів стратегічних результатів – ключових і предметних компетентностей, цінностей і ціннісних орієнтації, діяльнісних (організаційних і пізнавальних) умінь; 2) необхідній цілеспрямованій підготовці вчителів-словесників до виконання професійних обов'язків у НУШ на тактичному й процесуальному рівнях сприяє усвідомлення ними стратегічних мотиваційних орієнтирів фахової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт базової середньої освіти / Затверджено постановою КМУ від 30 верес. 2020 р. № 898. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoi-serednoi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 11.10.2020).

2. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5–6 класи» для ЗЗСО / Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. (наказ МОН України 12.07.2021 № 795). URL : [https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horosh.kina.14.07.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni_prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horosh.kina.14.07.pdf) (дата звернення: 03.09.2021).

3. Українська мова: 5–9 кл.: програма для загальноосвіт. навч. закл. 2017 р. URL : <https://imzo.gov.ua/osvita/zagalno-serednya-osvita-2/navchalni-prohramy-5-9-klassy-naskrizni-zmistovi-liniji/ukrajinska-mova/> (дата звернення: 14.08.2017).

Ігор ГРИГОР'ЄВ,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ірина ШКОЛА,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АБРЕВІАЦІЙ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Одним з найефективніших способів поповнення словникового складу будь-якої мови, а саме англійської, протягом останніх десятиліть є абревіація. Мовна ситуація сьогодення – це час активного використання абревіації. Фонетичні процеси в англійській мові призвели до підвищення питомої ваги односкладових слів, а утворення нових абревіатур є явищем, що постійно удосконалюється.

Під час діалогу слова найчастіше скорочуються. Підстави для скорочення слів є різноманітними. Абревіація надає новим назвам і визначенням коротшу та ущільнену форму при цьому зберігаючи значення цих лексичних одиниць та заощаджуючи час надходження інформації. Це можуть бути також як мовознавчі каталізатори, так і екстралінгвістичні підстави, пов'язані із модифікацією життя людей та прискорення його темпу [1, с. 88]. Тому абревіація в сучасній англійській мові як особливий спосіб словотворення все найчастіше стає предметом лінгвістичних досліджень як в Україні так і за її межами, обумовлюючи його актуальність.

Проблемі абревіації в англійській мові присвячено дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених – О. Гармаш, Н. Глушук [1], Ю. Зацний [2], С. Єнікєєва, Т. Пайлз, Р. Уельз, Х. Харт, Дж. Шеард, однак деякі питання залишилися поза увагою домлідників. Отже, мета нашої роботи – дослідити та висвітлити характерні риси явища абревіації у сучасній англійській мові.

Методи дослідження – теоретичний аналіз літератури, описовий метод, аналітичного читання.

Скорочення слів є надзвичайно продуктивним типом словотворення в англійській мові. Тут підлягають скороченню багатоскладові слова-запозичення, оскільки власне англійські слова переважно односкладові або двоскладові. При цьому випадати може будь-яка частина слова. Існують певні типи скорочень – лексичні й графічні. Слово, утворене абревіацією, – це поєднання перших літер або частин слів [1]. Наприклад, UNESCO – United Nations Economic, Scientific, Cultural Organization, OPEC – Oil Producing European Countries [4]. Акронім складається з початкових літер або звуків. Він є абревіатурою, утвореною з перших літер її складників або повних слів,

яку читають як за алфавітним звучанням (BBC, EEC, USA), так і за орфоепічними правилами (NASA, AIDS, NATO) [2]. Акроніми необхідно декламувати як терміни: NATO – the North Atlantic Treaty Organization; HIV – Human immunodeficient virus [2]. Вони часто омонімічні до звичайних слів. Тож абрєвіатури утворюються внаслідок складання перших літер складників лексеми, тоді як акронім може бути утворений унаслідок поєднання кількох частин або слів повністю.

Виникнення процесу абрєвіації бере свій початок у далекому минулому. Перші абрєвіатури з'явилися ще в античності. Так, наприклад, у Давньому Римі абрєвіації піддавались власні імена, наприклад, «А.» – «Auluss», «App.» – «Appius»; назви постів та титулів на монетах – «imp.» – «Imperator»; «cos / c.» – consul; «PP» – Pater / Patriale тощо [1].

Окрім екстралінгвістичних причин виникнення абрєвіатур існують також безпосередньо лінгвістичні причини: *фонетичні* причини (приклад: «microphone» – «mike»); *графічні* причини (приклад: «advertisement» – «ad»; «face to face» – «f2f»); причини, обумовлені *економією зусиль* (приклад: «fall of the leaf» – «fall», «public house» – «pub») [3].

Усі вищезазначені причини пов'язані із великим потоком інформації у сучасному світі та необхідністю витратити найменші фізичні старання на вимову, письмо або осмислення довгих мовних одиниць. Скорочення у сучасній мовній ситуації є повноправними словниковими одиницями. Вони суттєво збільшують обсяг інформації без збільшення об'єму, полегшують запам'ятовування довгих назв і їх уживання без розгортання й детального пояснення. Абрєвіація є одним з найбільш продуктивних способів поповнення словникового запасу англійської мови, будучи засобом концентрації інформації завдяки своїй лаконічності та стислості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глушук Н. М. Прагма-семантичні особливості абрєвіацій у сучасній англійській мові. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки; [редкол.: Г. Л. Аркушин та ін.]. Луцьк, 2011. № 3 : Філологічні науки. Мовознавство, Ч. 2. С. 87-92.
2. Зацний Ю. А., Янков А. В. Нова розмовна лексика і фразеологія: Англо-український словник. Вінниця : Нова книга. 2010. 224 с.
3. Словник неологізмів. Інновації у словниковому складі англійської мови початку ХХІ століття : англо-український словник / Зацний Ю. А. Вінниця : Нова Книга, 2008. 360 с.
4. The American Heritage abbreviations dictionary. 3rd edition. 2014. Boston, Massachusetts : Credo Reference.

Ігор ГРИГОР'ЄВ,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Андрій МОРОЗ,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

РОЗВИТОК АМЕРИКАНСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЇЇ ЛІТЕРАТУРНА НОРМА

Постановка проблеми. Мова будь-якої країни є частиною її культури. У наш час загальноновизнаною мовою міжнародного спілкування є англійська мова. Нею говорять і пишуть сотні мільйонів людей різних національностей (наприклад, тільки в Індії англійською мовою виходять до трьох тисяч газет). Це мова сучасного бізнесу, науки, діловодства, інформаційних технологій та, звичайно ж, спілкування. Англійська є найбільш досліджуваною мовою в світі, вона здатна впливати не тільки на словник, а й на лінгвістичний склад інших мов, тому зараз більше мільярда людей на землі говорять і прагнуть говорити англійською. Англоцентризм сприяє широкому поширенню англійської мови в сучасному світі. Багатство словника (близько 600000 слів, за даними Оксфордського словника, не рахуючи спеціальну технічну лексику) і великий відсоток міжнародних понять (до 200000 слів) – одна з можливих причин поширення англійської мови.

Предметом нашого дослідження є історія формування американської англійської та її особливості в області фонетики, а **метою** є систематизування фонетичних відмінностей американського варіанту від британського варіанту англійської мови. Ми визначили такі **завдання** дослідження: вивчення історичних етапів походження американської англійської мови, виявлення граматичних, фонетичних та лексичних особливостей американського варіанту англійської мови. Для опанування цієї проблеми може бути застосований наступний **метод**: метод теоретичного аналізу науково-методичної літератури.

Американський варіант англійської мови виявився більш вдалим суперником британського, і для цього було кілька причин [2, с. 250]. Одна з них полягає в тому, що американська англійська була у мовному відношенні особливо чиста і правильна, оскільки поселенці, люди з різних кутів Британії, опинившись разом у нових і ризикованих умовах, були змушені відкинути діалектні відмінності і залишити в мові лише те, що було спільним для них усіх. Цікаво, що будучи модернізованим варіантом англійської, мова американців у той же час зберігає очевидні риси англійської мови XVI-XVII ст., які для сучасних британців є цілком архаїчними, зниклими ще у XVIII столітті. Розбіжність між американським і англійським варіантами була набагато істотношою ще на початку цього століття, але пізніше, завдяки засобам масової інформації, насамперед

телебаченню, ця розбіжність зникла. Близько 70% носіїв англійської мови проживають на території США, саме цей мовний варіант поступово стає домінуючим при вивченні англійської як іноземної мови. У ХХ столітті поширенню англійської мови найбільшою мірою сприяла саме Америка. Протягом тривалого часу відмінності між англійською мовою в Америці і англійською у Великобританії обговорювалися як у спеціальній лінгвістичній, так і в популярній літературі [3, с.320]. Донині тривають суперечки з приводу того, який з варіантів англійської мови слід вважати «срязковим» і чи треба розглядати американську англійську як самостійну мову, остаточно відділену від британської.

На початку сімнадцятого століття колоністи з Англії почали приносити свою мову до Америки. Перше поселення англійців у Північній Америці було засновано у 1607 р. – це було місто Джеймстаун біля штату Вірджинія. У листопаді 1620 р. прибули пуританці на кораблі «Мейфлауер» та засрували місто Плімут. Мешканці цих двох поселень мали різні мовні традиції. Колоністи Джеймстауна «прибували головним чином із західної частини Англії з таких графств як Сомерсет і Глостершир, з дуже характерною для тих місць вимовою (вокалізація звуку [s], тобто назву Сомерсет вони вимовляють як Зомерзет, і в них є гуркіста вимова звуку [r] після голосних)». Плімутські колоністи прибували зі східних графств Англії (Лінкольншир, Ноттингемшир, Ессекс, Кент) і Лондона, де говори були трохи інакші – так, звук [r] після голосних там був відсутній. Ці звукові відмінності продовжували зберігатися й надалі.

Носії різних діалектів розселилися на захід із півдня. І хоча картина поширення діалектів не була чіткої через постійні міграції населення із півночі на південь та через приток емігрантів різних країн світу, відмінності лише на рівні діалектів продовжують зберігатися до тепер. У XVII – XVIII ст. потоки емігрантів постійно зростають, приносячи з собою розмаїття мов і культур діалектів. Наприклад, штат Пенсільванія заселявся переважно квакерами із середньої і північної частин Англії [1, с. 254].

На формування мови колоній впливала Англія. Вже XVIII с. до Північної Америки зайшла хвиля іммігрантів з Ірландії. На Південно-Заході сучасних Сполучених Штатів головною була іспанська мова. Уздовж річки Св. Лаврентія селилися емігранти з Франції. У Нью-Йорку, що спочатку називався Новим Амстердамом, домінувала голландська мова. У Пенсільванії селилися німці. З іншого боку, у південні райони ввозили дуже багато темношкірих людей, які стали об'єктом работоргівлі.

Усі ці нові жителі Північної Америки (слід не забувати також коренних жителів – індіанців) робили свій внесок у формування діалекту колоній. Таким чином, англійська мова в США є варіантом англійської мови, а не окремою мовою, та знаходить своє відображення як в об'єктивній, так і в суб'єктивній стороні мовної ситуації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антрушина Г. Б. Лексикология английского языка. Москва : Дрофа, 2005. 286 с.
2. Чернов Г. В. Американский вариант английского языка. Москва : Наука, 2001. 400 с.
3. Щвейцер А. Д. Соотношение американского и британского вариантов английского языка. Москва : Просвещение, 1976. 420 с.

Владислава ГРІНЕНКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Валерій БОГДАН,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИЧНИХ ВІДНОШЕНЬ МІЖ ЧАСТИНАМИ ПАРЦЕЛЬОВАНИХ РЕЧЕНЬ

Актуальність дослідження обумовлена потребою побудови нової синтаксичної теорії, яка не обмежується рамками речення, а бере до уваги поєднання/членування компонентів тексту та, відповідно, розв'язує питання структури тексту, його внутрішньої та зовнішньої організації, особливостей внутрішньотекстових зв'язків.

Явище парцеляції стало активно вивчатися лише в другій половині ХХ ст. в радянському мовознавстві – передусім у славистиці, а також у германистиці. Однак, незважаючи на наявність значної кількості спеціальних праць на матеріалі української (Л. Конюхова), російської (Ю. Ванніков, В. Бабайцева), англійської (В. Богдан, В. Дмитренко), німецької (О. Пустовар) та інших мов, питання щодо її когнітивно-комунікативних витоків ще й досі не знайшло свого повного вирішення. Не знайшло також свого всебічного висвітлення й дослідження семантичних відношень між частинами парцельованих речень (ПР).

Мета роботи – дослідити семантичні відношення між частинами ПР. *Методи* дослідження: описово-аналітичний (для інвентаризації, зіставлення та пояснення структурно-семантичних і функціональних властивостей ПР); методи порівняння, синтезу та трансформаційний (для встановлення структурно-семантичної та функціонально-синтаксичної варіативності ПР; контекстологічного аналізу (для уточнення структури, семантики та визначення функцій парцеляту).

Парцеляція (від франц. *parcelle* – частка) – стилістичний прийом (в іншій інтерпретації – стилістична фігура), суть якого полягає в такому розчленуванні єдиної синтаксичної структури речення, при якому вона втілюється не в одній, а в декількох інтонаційно-смислових мовленнєвих

одиницях, або фразях. Фраза, в якій реалізується структурно домінуюча частина речення, називається базовою (головною). Фраза, в якій реалізується структурно залежна (відчленована) частина речення, називається парцелятом [1; 3; 4].

ПР інколи ототожнюють із приєднувальною конструкцією, проте це принципово різні текстові одиниці. Парцеляція (розчленування вже готового висловлення) – це зворотний процес по відношенню до приєднування. Узавши за основу принцип встановлення семантичних відношень між частинами приєднувальної конструкції [1, с. 116; 2], ми виділили змістові домінанти аддитивності й оцінки, які поділили на такі групи смислових відношень між базовою частиною (БЧ) та парцелятом (П): 1) додаткової інформації, уточнення; 2) гіпотези, висновку; 3) причини, наслідку; 4) протиставлення та перелічення.

1) Значення додаткової інформації й уточнення подібні за своєю семантикою.

(1) *"I can get you a job,^{БЧ}" he said. A real one^П" (John Grisham).*

2) Серед структур зі значеннями причини та наслідку розрізняють дві групи: причинно-наслідкову і наслідково-причиннову.

3) Значення гіпотези та висновку також мають певні значеннєві паралелі. Але попри подібність у їхній семантиці, є й розбіжності, які спираються не виключно на змістовий, але й на надійніший формальний критерій – розташування в рамках надфразної єдності.

4) Значення перелічення та протиставлення також доволі легко ідентифікуються в тексті.

(2) *"At 5:00 p.m., Samantha received a long e-mail that included the names of ten nonprofits someone had deemed suitable for nonpaying internships by the battered and bruised souls suddenly furloughed by the world's largest law firm^{БЧ}. Marshkeepers in Lafayette, Louisiana.^{П1} The Pittsburgh Women's Shelter.^{П2} Immigrant Initiative in Tampa.^{П3} Mountain Legal Aid Clinic in Brady, Virginia.^{П4} The Euthanasia Society of Greater Tucson.^{П5} A homeless organization in Louisville. Lake Erie Defense Fund^{П6}" (John Grisham).*

Отже, проаналізувавши семантичні відношення між частинами ПР, ми встановили стрижневі змістові домінанти аддитивності й оцінки, які конкретизуються в таких пропозиціональних значеннях: додаткової інформації, уточнення, гіпотези, висновку, причини, наслідку, протиставлення та перелічення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богдан В. В. Синтактика, семантика, прагматика англомовних приєднувальних конструкцій і складних речень з підрядним зв'язком : монографія. Донецьк : «ЛАНДОН-XXI», 2011. 263 с.

2. Дмитренко В. А. Структура, семантика и функции союзных форм связи в смысловых миниатюрах в современном английском языке. *Вісник ХНУ. Сер. Романо-германська філологія*. 2002. № 572. С. 87-93.

3. Конюхова Л. І. Явище парцеляції в мові сучасних засобів масової комунікації : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Львів : Львівський державний університет ім. Івана Франка, 1999. 17 с.

4. Пустовар О. В. Номінативний і комунікативний аспекти парцеляції в сучасній німецькій мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Донецький національний університет. Донецьк, 2006. 19 с.

Альона ГУРТОВА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Неля ПАВЛИК,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОРМ МОВНОГО ЕТИКЕТУ В УКРАЇНСЬКОМУ ЕПІСТОЛЯРІЇ

Актуальність дослідження. У сучасній лінгвістиці спостерігається постійний інтерес до проблеми мовного етикету – стандартів і принципів, які регламентують взаємовідносини людей у соціумі, в найрізноманітніших життєвих ситуаціях. У науковій літературі *мовний етикет* розглядають як сукупність правил мовної поведінки, що репрезентуються в мікросистемі національно специфічних стійких формул і виразів у ситуаціях установлення контакту зі співбесідником, підтримки спілкування в доброзичливій тональності [3, с. 77]. Формули мовного етикету позначені низкою універсальних ознак, з-поміж яких виокремимо передусім ввічливість та повагу до співрозмовника, культуру спілкування, усталені мовленнєві форми, які відповідають стандартним комунікативним ситуаціям, позитивне ставлення до адресата, стриманість тощо. Водночас будь-яка етикетна ситуація в конкретній лінгвокультурній спільності є національно маркованою і має специфічне мовленнєве втілення. У цьому контексті на особливу увагу заслуговує вивчення закономірностей функціонування мовноетикетних одиниць в епістолярному дискурсі. **Мета статті** – дослідити місце формул мовного етикету в структурно-композиційній організації епістолярного тексту. Теоретичним підґрунтям дослідження стали праці Я. Радевича-Винницького, М. Стельмаховича, Е. Ветрової, С. Богдан, К. Ленець, Н. Журавльової та ін. **Методи дослідження** – у роботі застосовувалися метод лінгвістичного опису мовних фактів та семантико-стилістичний метод.

Описуючи структурний план листа, дослідники логічно підкреслюють одну з його характерних рис, а саме: це цільнооформлений, орієнтований на конкретного адресата текст зі специфічними усталеними частинами початку і кінця, який розрахований на передачу інформації в часі і просторі [2, с. 6]. Погоджуємося з твердженням, що епістолярна спадщина українських письменників є важливим джерелом вивчення мовленнєвого етикету українців, оскільки розкриває розгалужену систему етикетних форм, уживаних на певному етапі історичного розвитку, й репрезентує етикетні одиниці, пов'язані з високочастотними ситуаціями ввічливого контакту адресанта й адресата [1, с. 15]. Усталений набір етикетних одиниць обстеженого епістолярію складають привітання, звертання, прощання, вибачення, прохання, поздоровлення, віншування, комплімент тощо. Проаналізуємо специфіку деяких з них.

1. Етикетні форми звертання, привітання – в епістолярії «це дискурсивні одиниці, які в листі мають чітко окреслену сталу позицію – над текстом, графічно позначаються абзацним відступом і виражаються іменником у кличному або називному відмінку та прикметником, що містить ознаки поваги, пошани тощо, й виконують апеллятивну, фатичну та експресивну функції» [2, с. 15]. Вітальний етикет залежить від комунікативної специфіки листа й відповідно до міжособистісних стосунків характеризується дружнім, фамільярним чи шанобливим тоном. Трапляються оказіональні, експресивно забарвлені звертання, побудовані у вигляді художніх образних висловлень, ускладнених епітетами тощо.

2. Корпус прощального етикету епістолярію формують етикетні одиниці, до складу яких входять вислови прихильності, подяки, побажання, прощання. До засобів завершення належать також конструкції, що містять прохання або вимогу щодо продовження листування, зрідка трапляються фрази, які попереджають про закінчення листа. Водночас ці структури є контактоутворювальними й широко представлені в листах різних типів. На мовному рівні формули прощання репрезентовані дієсловами дійсного й наказового способів, прислівниками, емоційно забарвленою лексикою, власними назвами.

3. Етикетні форми побажання, поздоровлення, віншування, вибачення, вдячності, запрошення. Поряд з усталеними для українського етикету висловами у проаналізованих листах зафіксовані поетичні індивідуально-авторські структури, у яких містяться щирі побажання здоров'я, щастя, кращої долі, передається прагнення автора побачитися з адресатом. Виокремлюються також такі формули мовного етикету, як компліменти на адресу співрозмовника, визнання чи захоплення його діяльністю.

Отже, вибір формул мовного етикету регулюється мовленнєвою компетенцією адресанта, знанням мовних законів і

сукупністю екстралінгвальних факторів, етичною та естетичною свідомістю мовця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ветрова Е. С. Семантика і функціонально-комунікативний аспект етикетних одиниць в епістолярній спадщині українських письменників ХІХ ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2004. 20 с.
2. Павлик Н. В. Типологія дискурсивних одиниць в українському епістолярному мовленні : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2005. 20 с.
3. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2011. 696 с.

Оксана ДОНЧЕНКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Артем ПОЛУЛЯХОВ,**
викладач (БДПУ)

ФОНОВІ ЗНАННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ МЕДИЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Робота медичного працівника завжди вважається чимось надзвичайним. Медики постійно стикаються з певними викликами у їх професійній діяльності стосовно порятунку людських життів. Одне правильно ухвалене рішення, наявність достатньої кількості матеріалу стосовно історії хвороби пацієнта, додаткові документи про перебування на лікуванні в іншій країні. Все це дає кваліфікованому лікарю майже повну або більш повну інформаційну анкету, яка в подальшому буде використана для виконання лікарського обов'язку. Доволі часто для таких цілей потрібне виконання перекладу. [Медичний переклад – це адекватна передача засобами іншої мови змісту текстів, які можна віднести до медичної сфери, включно з фармацевтичними матеріалами, біохімічними та медико-біологічними текстами, а також текстами, що відносяться до медичних приладів та обладнання] [1, с. 224]. А що можемо сказати про перекладачів? Чи є невід'ємною частиною перекладацької діяльності володіння спеціальними знаннями, як от медичними? Звісно, це не є обов'язковим для кожного в світі перекладача, вивчати щось вузько спеціалізоване, проте, якщо людина з філологічною освітою має бажання пов'язати свою професійну кар'єру з якоюсь конкретною тематикою, чому би це не забезпечити?

Варто зазначити, що перекладачу потрібно мати фонові знання у доповнення до філологічних. Загальна глобалізація, безумовно, стосується

і медичної сфери. З огляду на це, маємо обмін досвіду з іноземними партнерами, через що збільшується попит на медичний переклад. Доволі часто кваліфіковані перекладачі стикаються із сповільненням роботи, при перекладі медичної документації, саме тому, вважаємо наше дослідження актуальним. Метою нашого дослідження є оцінка необхідності специфічних фонових знань задля уникнення неадекватності перекладу. І це стосується як перекладачів, так і медичних працівників. Ми використали спостереження як основний метод дослідження.

Війна завдає величезних руйнувань, багато шкоди, і це не тільки про інфраструктуру, а й про наші з вами життя. Багато людей, зокрема військових, все частіше потребують певних перекладів, так як лікування відбувається безпосередньо за кордоном.

Забезпечення для медпрацівників відвідування курсів англійської мови з основними аспектами перекладу – є одним з ключових елементів у подоланні проблеми неадекватності перекладу, що може слугувати підставою для виконання лікарських обов'язків не в повній мірі. Проходження інтенсивного курсу основ перекладознавства для працівників лікарської сфери зможе показати практичні результати.

Також важливим є запровадження навчальних курсів з медичної підготовки для перекладачів, з метою покращення якості перекладу, збільшення темпу і обсягу роботи, який може виконати перекладач.

Таким чином, маємо висновок, що спільна робота із перекладачами і медпрацівниками може призвести до покращення роботи у міжнародній співпраці, оскільки різностороння розвиненість спеціалістів відкриває більше можливостей у досягненні мети.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основи перекладознавства : навчальний посібник / А. Г. Гудманян, А. В. Сітко, Г. Г. Єнчева. Вінниця : Нова Книга, 2020. 352 с.

Анастасія ЄМЕЛЬЯНЕНКО,

здобувачка першого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ганна ВУСИК,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ФЕМІНІТИВИ З ФОРМАНТОМ -Ш(А) У СУЧАСНОМУ МЕДІАПРОСТОРИ

Актуальність. Вживання фемінітивів – найменувань осіб жіночого статі з професійної, соціальної та іншої приналежності – одна з найактуальніших проблем сучасної україністики. Питання

щодо назви жінок за діяльністю, викликає бурхливі обговорення в медіапросторі, як серед звичайних користувачів мережі, так і серед професійних мовознавців.

Сьогодні спостерігається актуалізація існуючих у мові співвідносних найменувань осіб жіночої статі та утворення нових форм. Це пояснюється низкою причин, які мають екстралінгвістичний характер. По-перше, у суспільстві все частіше виникає потреба підкреслювати жіночу стать осіб, які займають посади керівників та спеціалістів. По-друге, росте прагнення жінок до мовної саморепрезентації як професійних учасників суспільних відносин у сфері праці, що виявляється у численних дискусіях у засобах масової комунікації про необхідність використання фемінітивів у мові.

Ступінь досліджуваності проблеми. Одним із найважливіших етапів вивчення категорії роду в мові стало відкриття у XVII столітті первісних мов, у яких існувала диференціація жіночої та чоловічої версії однієї й тієї ж мови, а в окремих випадках спостерігалось чоловіче та жіноче мовлення. Описи цього явища з'являються з 1664 року, проте систематичних досліджень таких мов не проводилося. Спільним для всіх нечисленних описів є те, що чоловіче мовлення розглядалось як основна форма мови, а жіноче – як відхилення від неї. Тому в подібних описах в основному розглядалася саме жіноча версія, що є відхиленням від норми.

Відмінності у поведінці, спілкуванні, звичках та соціалізації жінок та чоловіків почали описувати у наукових працях XX століття. У цей період ґендерні дослідження набули значного поширення в порівнянні з попередніми десятиліттями, що пояснювалося як змінами в науковій парадигмі (у 60-х – 70-х рр. XX ст. відбувався перехід від структуралізму до прагматики), так і змінами у соціальному житті суспільства, зокрема – формування постмодерної теорії пізнання та поширення ідей фемінізму. Саме в цей період у лінгвістиці з'являються лінгвістичні напрямки, які відрізнялися за концептуальними установками, методами дослідження та характером матеріалу, що вивчається.

Субстантивний суфікс **-ш(а)** у сучасній українській мові є одним із засобів вираження словотвірної категорії фемінітивності. Жодна словотвірна категорія не схильна до впливу соціальних факторів у такій мірі, як категорія особових іменників жіночого роду.

Мета дослідження – встановити особливості утворення фемінітивів з формантом **-ш(а)** у сучасному медіапросторі.

Сутність дослідження. Використання фемінітивів в медіа набуло масштабного характеру: журналісти демонструють взірцеву мовленнєву поведінку, яку мають наслідувати носії української мови. Відповідно визнання або заперечення доцільності вживання фемінітивів ще до

прийняття нового правопису вказує на актуальну проблему в суспільстві, бо причиною таких суперечок є не лише внутрішні мовні причини, а й соціальні – гендерна рівність та утвердження ролі жінок як активних членкинь суспільства, зокрема на керівних посадах і в тих галузях діяльності, що раніше не були для них характерні.

У медійному дискурсі велику увагу присвячено й визначенню причин вживання фемінітивів та критиці цього процесу. У медіа ми фіксуємо переважно позитивні оцінки вживання фемінітивів й аргументацію на користь цього процесу, а в соцмережах, навпаки, спостерігаємо іншу ситуацію. Пересічні носії мови критично ставляться до вживання фемінітивів, висміюють новітні лексеми, критикують їх вживання, зокрема це стосується представників чоловічої статі.

У сучасних лексикографічних джерелах не в усіх найменувань осіб чоловічої статі існують літературні кореляти жіночого роду, що вказує на лакунарність іменної категорії осіб. Подібні лакуни, однак, легко заповнюються в розмовній мові, найчастіше за допомогою словотворчої моделі з суфіксом **-ш(а)**: *продюсерша, мерша, барменша, тренерша*.

Серед фемінітивів на **-ш(а)**, окрім утворених від особистих іменників чоловічого роду, є найменування, мотивовані іменниками, що позначають якусь діяльність: *манікюр – манікюрша, педикюр – педикюрша*. Такі фемінітиви складають особливу групу найменувань осіб жіночої статі, які не мають корелята чоловічого роду, оскільки історично в цих професіях були зайняті тільки жінки: *швачка, модистка*. Хоча переважна кількість назв жінок утворена від найменувань осіб чоловічої статі, тобто є вторинними, існування подібних особистих імен свідчить про природність, з якою утворюються фемінітиви за існуючими словотворчими моделями, різноманітність яких також підтверджує цю тезу.

Висновки. Особисті іменники жіночого роду з суфіксом **-ш(а)**, що мають певну історію в українській мові, незважаючи на зафіксовану словниками стилістичну зниженість, активно використовуються в сучасному медіапросторі, часто без негативної конотації, і при цьому не несуть додаткового «феміністського» навантаження на відміну від новоутворень із суфіксом **-к(а)**.

Чи втратить остаточно суфікс **-ш(а)** продуктивність або використання фемінітивів на **-ш(а)** в безоцінному контексті призведе до його повернення до стилістично нейтральної лексики, покаже час.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брус М. П. Фемінітиви в українській мові : генеза, еволюція, функціонування : монографія. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2019. 440 с.

2. Дацишин Х. Засоби масової інформації і динаміка мовної норми : новітні фемінітиви як відображення суспільних викликів сьогодення. *SJS*. 2020. Випуск 4. С. 183–191.

3. Кісь О. Р. Сексизм у ЗМІ: протидіючи комунікативному потокові. *Збірник наукових праць Донецького державного університету управління*. Донецьк : Вебер, 2007. Том 8. Серія «Спеціальні та галузеві соціології». Вип. 3 (80). С. 221–241.

Альона ІВАНОВА,

здобувачка першого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ганна ВУСИК,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ДИНАМІЧНІ ПРОЦЕСИ НЕОЛОГІЗАЦІЇ В УКРАЇНОМОВНОМУ СЕГМЕНТІ СОЦМЕРЕЖ

Актуальність роботи. Поповнення лексики мови є закономірним процесом, оскільки кожна мова наділена потенціалом удосконалення та збагачення. Будучи засобом відображення реальної дійсності, мова характеризується постійними змінами, адже сама навколишня дійсність є динамічною та лабільною. Виразними чинниками, які свідчать про динамізм мови, є неологізація її лексики та інноваційні процеси, що знаходять своє вираження в реалізації нових можливостей лінгвосистеми, зокрема словотвірних. Неологізми відіграють визначальну роль у динаміці розвитку лексичного складу сучасної української мови (як і решти світових мов). Особливо це стосується загальномовних неологем, значна частина яких із часом переходить до складу літературних слів і фіксується в словниках.

Ступінь досліджуваності проблеми. В останні десятиліття українські вчені працюють над вивченням процесів кількісного і якісного оновлення та збагачення словникового складу різних стилів національної мови. Передусім заслуговують уваги праці таких лінгвістів, як: Л. Лисиченко, Н. Клименко, С. Єрмоленко, Г. Віняр, В. Жайворонко, О. Тараненко, Б. Ажнюк, Л. Ставицька, Г. Вокальчук, А. Нелюба, Ж. Колоїз, С. Бибик, Г. Сюта, Л. Кислюк, К. Ленець, І. Самойлова, О. Тодор, Л. Томіленко, А. Таран, О. Ковтунець та ін.

У кінці ХХ – на початку ХХІ століття найбільш інтенсивно проведено дослідження неологізмів у медійному дискурсі: О. Сербенська, Є. Карпіловська, Л. Струганець, О. Стишов, М. Навальна, Т. Коць, Д. Мазурик, Г. Мінчак, Т. Стасюк, О. Турчак, Л. Архипенко, О. Мітчук, Л. Михайленко, Д. Дергач, Т. Коваль, О. Ляхова, М. Бойчук, Т. Панченко.

Ґрунтовне вивчення наукової літератури з неології дає всі підстави стверджувати, що в дослідженнях лексичних, семантичних і фразеологічних неологізмів накопичено значний теоретичний і практичний матеріал, а також переконливо засвідчує актуальність цієї тематики. Однак, незважаючи на ґрунтовні напрацювання, у цій царині мовознавства ще залишаються недослідженими окремі важливі сегменти, без яких важко буде здійснювати майбутні комплексні описи сучасного українського лексикону.

Мета роботи – розглянути динамічні процеси неологізації в україномовному сегменті соцмереж.

Сутність дослідження. Українська мова, подібно до будь-якої живої динамічної системи, теж перебуває в постійному русі та розвитку. Водночас у процесі функціонування вона зберігає ознаки іманентної стабільності й цілісності. Поступових змін зазнають усі її рівні. Загальновизнаним є той факт, що серед мовних рівнів найбільшу рухливість демонструє лексичний і фразеологічний. Поповнення лексики літературної мови традиційно відбувається в результаті використання таких найважливіших способів: 1) словотворення (творення нових лексичних одиниць шляхом використання власне українських і частково запозичених словотворчих ресурсів); 2) запозичування нових лексем із інших мов; 3) залучення потенціалу нелітературних внутрішньомовних засобів (розмовна, діалектна лексика, жаргонізми, арготизми, професіоналізми).

Новотвори, що виникли внаслідок внутрішньомовних дериваційних процесів, у потоці нової лексики наділені більшою питомою вагою порівняно з новими запозиченнями. Більшою мірою це стосується результатів різних способів морфологічного словотворення (композиція, афіксація (суфіксації та префіксації), безафіксні деривати). Ідеться про дериваційні процеси, що відбуваються на ґрунті лексем, які вже наявні в українській мові, адже словотворення це процес, що відбувається у межах певної мови.

Неологізми належать до тих мовних одиниць, які демонструють здатність лінгвальної системи віддзеркалювати динамічний розвиток суспільства. З іншого боку, «для відображення, відтворення й закріплення цих нових ідей і понять, мова поповнюється новими лексичними одиницями. Розвиток мови зумовлений значною мірою розвитком її словотвірної системи, становленням нових словотвірних моделей слів, зміною існуючих, збільшенням чи зменшенням їх продуктивності, багатьма іншими факторами словотвірного процесу» [9].

Виступаючи засобом спілкування в нових специфічних умовах, які надає носіям мови соціальна комунікація (в україномовному сегменті), лінгвосистема демонструє пристосування до цих умов, зумовленість ними

в певних аспектах свого функціонування, застосовує узвичаєні та продуктивні способи продукування нових назв, але й удається до пошуків нових форм втілення авторських думок. Проте загальні тенденції та закономірності, які були сформовані століттями існування мовної системи, і далі лишаються магістральними у сфері творення неологізмів. Для вираження цих категорій у системі словотвору існують власні дериваційні способи: префіксація, суфіксація, різні типи словоскладання (композиція, юкстапозиція, аббревіація) тощо» [6].

Для української мови традиційним є той факт, що морфологічний спосіб деривації характеризується високою словотворчою продуктивністю. Він демонструє істотне домінування суфіксації над іншими морфологічними способами.

У нашому дослідженні для об'єднання лексичних новотворів за семантичною ознакою використовуємо термін тематична група, під яким розуміємо предметно-логічну категорію, яка відбиває членування фрагментів картини світу, формується у мові по відношенню до дійсності за екстралінгвальною ознакою та у якій лексика об'єднується на основі спільних семантичних компонентів.

Виділяємо наступні тематичні групи: «держава», «політичні угруповання», «суспільно-політичне життя».

Висновки. У процесі проведеного аналізу виявлено, що найбільш потужним джерелом збагачення лексичної підсистеми українськомовного сегменту на початку ХХІ століття є неологізми. Найактивнішим способом поповнення нових слів є словотворення.

Серед тенденцій неологізації в українськомовному сегменті Facebook виявлено: 1) істотна перевага іменників порівняно з іншими частинами мови; 2) наростання продуктивності у творенні фемінітивів із доволі розлогим арсеналом суфіксів; 3) зіткнення в морфологічних дериватах антонімічних компонентів; 4) перифрастичний характер значної кількості неологізмів на позначення відомих політичних діячів; 5) активне творення телескопізмів; 6) утворення від власних назв медійних персон; 7) активізація процесів творення зрощень.

Отже, українськомовний сегмент соціальних мереж – демократичний і інформаційний простір.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вусик Г. Л., Павлик Н. В. Неологізми як мовне відображення російсько-української війни 2022 року. *Закарпатські філологічні студії*. Видавничий дім «Гельветика», 2022. № 23. Т.1. С. 52-57.

2. Вусик Г. Л. Термінологічна журналістська етика воєнного часу. *Modern science: innovations and prospects : Proceedings of the 10th International scientific and practical conference*. SSPG Publish. Stockholm, Sweden. 2022. Pp. 258-265.

Пилип КІНАШ,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Світлана ГЛАЗОВА,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

СПЕЦИФІКА НОМІНАТИВНИХ РЕЧЕНЬ У ТВОРАХ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Актуальність. Синтаксис займає особливе місце в українській лінгвістиці. Зумовлене це роллю мови як засобу формування й вираження думки, як засобу спілкування між людьми; тільки на синтаксичному рівні мовної системи виявляється функційна значимість одиниць усіх інших рівнів, їх участь у досягненні комунікативних цілей. З цього випливає необхідність якнайтіснішого зв'язку між вивченням синтаксису і опрацюванням матеріалу інших розділів мовознавства.

Ступінь досліджуваності проблеми. У своєму дослідженні ми ґрунтуємося на теоретичних положеннях із синтаксису відомих вітчизняних та зарубіжних лінгвістів: В. Бабайцевої, І. Вихованця, Р. Гренді, М. Грунського, Н. Гудмена, П. Леканта, О. Пешковського, О. Шахматова та інших [5], у наукових розвідках яких використовуються різні принципи класифікації односкладних речень.

Мета роботи є аналіз структурно-семантичних особливостей номінативних речень у творчості Олександра Довженка.

У роботі використовуємо метод системного аналізу та елементи стилістичного аналізу.

Сутність дослідження. Односкладні речення зарубіжні та вітчизняні лінгвісти поділяють на різновиди з урахуванням формально-граматичних і семантичних ознак на означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові, інфінітивні та номінативні речення.

До односкладних синтаксичних конструкцій, головний член яких співвідносний з головним членом – підметом, належить невелика група речень, об'єднана загальною назвою – номінативні речення [2, с. 156]. Спільним для цих одиниць є те, що головний член у них виражений іменником, не часто зустрічаємо, коли особовим займенником або числівником, у зв'язку з чим їх можна було б назвати загальною назвою іменні речення [4, с. 270].

Специфічною ознакою номінативних простих речень є здатність семантично містко й структурно стисло створювати наочно-образні картини життя. У художніх текстах різних жанрів односкладні номінативні речення слугують для опису явищ, процесів, пейзажів, житла, станів природи, предметів побуту.

За підручником С. Бевзенко «Сучасна українська мова. Синтаксис» [1, с. 117] номінативні речення за значенням поділяються на групи, функціонування яких ми прослідкували в художніх текстах Олександра Довженка:

- власне буттєві (екзистенційні): *Падають столітні дерева, валяться в річку сторч, корінням угору... І бруд, і каламуть, і кров* [3, с. 216]; *Дніпро! Вже не впізнати* [3, с. 216]; *Чисте полуденне небо, і тихо-тихо, немовби все заснуло* [63, с. 157]; у назвах творів: «*Мати*» [3, с. 35], «*Зачарована Десна*» [3, с. 151], «*Зав'язь*» [3, с. 4];

- оцінно-буттєві речення: *А соняшника, а маку, буряків, лободи, укропу, моркви! Чого тільки не посадить наша невгамовна мати* [3, с. 153]; – *Документи! Документи у нас, товаришу, різні, — сказав повстанець.* [3]; *Багатство! Скільки воно манило, і манить, і сліпить людей* [3, с. 204];

- вказівні речення: *Ось і могила Шевченка* [3, с. 203]; *Ось і Каховка* [3]; *Он виконроб Валерій Голик* [3, с. 227].

Основні висновки. Отже, аналіз значеннєвих різновидів номінативних односкладних речень в художніх творах Олександра Довженка дозволив виявити всі типи та підсумувати: номінативи мають найбільш виразну функцію самостійного вживання й уживаються з метою лаконічно відтворити думку, миттєві враження та номінувати різні поняття, предмети, явища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2005. 270 с.
2. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. Київ : Наукова думка, 1992. 224 с.
3. Довженко О. П. Вибрані твори. Львів : Каменяр, 1980. 302 с.
4. Дудик П. С. Стилістика української мови : навч. посіб. Київ : Видавничий центр «Академія», 2005. 368 с.
5. Стельмах А. С. Проблеми односкладних речень у працях класиків-лінгвістів. *Мова і соціум: етнокультурний аспект: матеріали ІХ Міжнародної наукової інтернет-конференції (м. Бердянськ, 11 листопада 2022 р.): зб. публікацій / гол. ред. С. Глазова.* Бердянськ : БДПУ, 2022. С. 180–182.

Діана КОНОНИХІНА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Оксана ХАЛАБУЗАР,**
к.пед.н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У даний час навчання іноземної мови у дитячому садку є релевантною проблемою, адже діти мають ефективно застосувати отримані знання і досвід, коли підуть до школи. За умови імплементації сучасних методик викладання іноземної мови до того моменту у них буде сформовано інтерес до подальшого удосконалення комунікативних навичок. Це передбачає наявність накопиченого певного обсягу знань, що значно полегшить засвоєння будь-якої програми навчання англійської мови в початковій школі. Це навчання здійснюється з моменту приходу дитини до дитячого садочку і до випуску з нього.

Вивченням проблеми навчання англійської мови дітей дошкільного віку займалися такі видатні педагоги як: Т. Шкваріна, І. Кулікова, О. Низковська та інші.

Діти дошкільного віку добре сприймають мовні явища, у них є інтерес до свого мовного досвіду та «секретів» іноземної мови. За своєю фізіологією вони швидко сприймають короткий за обсягом матеріал, а з віком ці сприятливі фактори втрачаються.

Також ще одною причиною того, що навчання іноземної мови з раннього віку є ефективним, є те, що чим молодша дитина, тим у неї менший словниковий запас рідної мови. При цьому менші і мовні потреби, тому що сфер спілкування у маленької дитини набагато менше, ніж у дорослого, їй не приходиться вирішувати складні комунікативні завдання. Коли вона опановує іноземну мову, то вона не відчуває великого розриву з рідною мовою, і успіхи дитини є ще більш яскравими.

З власного досвіду праці у закладі дошкільної освіти керівником гуртка англійської мови, зазначаємо, що навчати маленьких людей англійської мови справа складна. Треба враховувати чимало факторів, адже це вимагає зовсім іншого методичного підходу, ніж при навчанні дорослих та школярів. Потрібно розуміти, що якщо дорослий добре володіє іноземною мовою, то це зовсім не означає, що він зможе навчити дошкільників. Може бути навіть така ситуація, коли дитина зіткнеться з методично неправильним і нудним заняттям, тоді вона може назавжди втратити інтерес до англійської. З дошкільниками повинні працювати справжні професіонали.

Основним видом діяльності на заняттях в дитячому садочку є гра. Багато видатних педагогів, а саме: Н. Анікеєва, П. Блонський, А. Макаренко, С. Русова, М. Яновська та інші справедливо наголошували на ефективності використання ігор у процесі навчання. За допомогою неї діти накопичують словниковий запас англійської мови, вчать багато віршиків, пісень, лічилок тощо.

Проведення занять у формі гри, створює сприятливі умови для освоєння мовних навичок і умінь. Опора на ігрову діяльність забезпечує гарну мотивацію мовлення англійською мовою, а також заняття стає цікавим та продуктивним. Але не треба забувати й про навчальну діяльність під час занять, бо гра є лише однією з її складових.

Гра є провідною діяльністю в дитячому садочку, адже вважається, що вона сприяє розвитку дошкільників. Досі не існує єдиної класифікації ігор. Дошкільна освіта в даний час зазнає значних змін, які охоплюють майже всі сторони педагогічного процесу.

Основною стратегією навчання стає особистісно-орієнтований підхід, що ставить особистість дитини, її можливості і здібності, схильності і потреби в центр навчально-виховного процесу. Дослідження в області технології особистісно-орієнтованого навчання проводили такі вчені як Г. Кравцова, Т. Матіс, Ю. Полуянова, В. Рубцова, Г. Цукерман, І. Якиманської. Таке навчання може бути реалізовано на основі нових освітніх технологій.

Основним завданням педагога є вибір прийомів і методів стимулювання активної пізнавальної діяльності дошкільників, а також реалізації творчого потенціалу кожного маленького учасника навчального процесу.

На заняттях провідною повинна бути саме ігрова діяльність. Ігри допомагають створити диференційований підхід до здобувачів освіти, також за допомогою них кожен дошкільник залучений до роботи, враховуючі його інтереси та вподобання, а також, що не менш важливо, його схильності.

Ігри дають учням нові враженнями, активізують словниковий запас, виконують розвивальну функцію, запобігають стомлюваності. Вони можуть бути різноманітними за своїм призначенням, змістом, способам організації та проведення. З їх допомогою можна вирішувати будь-яку одну задачу (удосконалювати граматичні, лексичні навички) або ж цілий комплекс завдань: формувати мовні вміння, розвивати спостережливість, увагу, і творчі здібності тощо.

Широкі можливості для активізації навчального процесу дають рольові ігри. Відомо, що рольова гра являє собою умовне відтворення її учасниками реальної практичної діяльності людей і створює умови реального мовного спілкування. Вона може використовуватись на початковому етапі навчання англійської мови (в молодшій групі), так і в

вищому рівні (в старшій групі). У ній завжди представлена ситуація, яка вказує на умови вчинення дії, описує дії, які потрібно зробити, і завдання, які слід виконати. У ситуації необхідно дати відомості про соціальні взаємини партнерів. Розподіляє ролі та дає відомості педагог, але це можуть зробити і самі маленькі здобувачі освіти, особливо в старшому дошкільному віці. Багато що залежить також від вікових особливостей, умінь, вподобань дітей і рівня володіння мовою.

Власний досвід підтверджує, що великий вплив на продуктивність занять має дисципліна.

Висновок: розглядаючи дисципліну з точки зору її впливу на розвиток дитини, то можна сказати, що це система правил, ритуалів, традицій, відносин в колективі, що формує у дитини почуття безпеки і приналежності до групи і сприяє її гармонійному розвитку. Підтримувати її часом є завдання не з легких. Але саме за допомогою ігор це виявляється не так і складно, адже вони сприяють умінням у дітей вирішувати та запобігати проблемам. Подальші наукові дослідження будуть присвячені проблемам викладання англійської мови в закладах дошкільної освіти дітям з особливими потребами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гусева Л. П. Граємо, вчимо, майструємо – ми англійську хочемо знати. Київ : Фенікс, 2009. 202 с.
2. Иванова М. В. Английский для малышей. Москва : АСТ: Астрель, 2009. С. 124-127.
3. Козина С. В. Праздники для дошкольников на английском языке. Москва : Сфера. 2008. С. 92-100.
4. Федієнко В. А. Англійська мова для дошкільнят. Київ : Школа. 2016. С. 74-82.

Ольга МИХАЙЛИШИНА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Оксана ХАЛАБУЗАР,**
к.пед.н., доцент (БДПУ)

СКЛАДНОСТІ ЛОКАЛІЗАЦІЇ ВІДЕО-ІГОР НА ПРИКЛАДІ GENSIN IMPACT

Актуальність. Відеоігри наразі уявляють собою новий тип медіа з швидким темпом розвитку та широким обсягом охоплення аудиторії: Поряд з розважальною функцією, відеоігри відповідальні за

поширення національних культур, символів та цінностей. Відеогри є важливим та актуальним явищем для сучасного інформаційно-цифрового світу. Локалізація відео-ігор володіє безмежним потенціалом дослідження для дисципліни ESP («English for special purposes») [2]. Проблему особливостей локалізації відеоігор досліджували, А. Косталес, Л. Венуті, В. Янг', М. О'Гаган, К. Пим, М. Бернал-Меріно та ін. **Мета** даної роботи надати визначення термінів явищам «відеогра», «локалізація», розглянути основні стратегії перекладу, визначити основні проблеми локалізації відеоігор. **Методи:** порівняльний метод, системний метод, аналіз та синтез.

Складності перекладу та локалізації пояснюються власне сутністю відеоігор. Відеогра – це електронна гра, яка передбачає взаємодію з інтерфейсом користувача або пристроєм введення (наприклад, джойстиком, клавіатурою) для генерування візуального зворотного зв'язку від пристрою відображення. Відеоігри умовно класифікуються відповідно до їхньої апаратної платформи, яка традиційно включає відеоігри – аркади, консольні ігри та комп'ютерні (ПК) ігри; мобільні ігри для смартфонів та планшетів.

Поняття локалізації та перекладу не є тотожними. Академічною мовою, локалізація – це процес адаптації цифрового контенту та продуктів, розроблених на одному регіональному ринку для продажу на іншому регіональному ринку. Локалізація гри стосується не тільки перекладу, а також і процесу адаптації елементів гри відповідно до культурних, мовних і регіональних очікувань іноземної аудиторії [3].

Ускладняють процес перекладу і наявність нормативної лексики, що можуть стосуватися до різних професійних сфер; жаргону та сленгу; «culture loaded words»/ «lexical gaps» – окремі слова, вирази, ідіоми, що використовуються для зображення певних унікальних аспектів культури, які не можуть бути безпосередньо перенесені у мову перекладу. Для перекладу зазначеного типу лексики використовують три основні стратегії перекладу: «domestication» (доместикація) та foreignization (форенізація) [1]. Доместикація визначається як адаптація вихідного тексту до культурних особливостей цільової аудиторії; дана стратегія сфокусована на мінімізації незвичності іноземного тексту для цільової аудиторії. Форенізація, в свою чергу, полягає у збереженні особливостей вихідного тексту безвідносно до цільової культури: зберігаються оригінальні назви вулиць, страв національної кухні, закладів, історичних осіб та персонажів.

Етнічна різноманітність слів, навантажених культурним змістом, є гострою проблемою для перекладачів. Яскравим прикладом слугує англійська локалізація відео-ігор азіатського походження, зокрема гра китайського походження «Genshin Impact». Genshin impact – це

рольова гра з відкритим світом (RPG), створений і виданий miHoYo Co. Ltd у вересні 2020 р. [2]. Складність перекладу китайської мови обумовлюється комплексністю її граматичної структури: ієрогліф може репрезентувати як ціле слово з окремим значенням, так і бути складовою частиною іншого слова. Розглянемо приклади на основі перекладу особистих назв та імен персонажів Genshin Impact англійською мовою:

Назва/ Ім'я	Назва/ Ім'я Пінїнь	Укр.	Переклад/ Значення
"Genshin Impact"	原神 yuán shén	Геншин імпакт	Первісний бог Original god
"Liyue"	璃月 Lǐ yuè	Ліюе	Скляний місяць Glazed Moon
Zhongli	钟离 Zhōnglí	Джон Лі	Той, що покинув скарб leaving bell (as symbol for treasure)
Xiao	魈 Xiāo	Сяо	стара містична мавпа (демон у китайській міфології) old chinese mystic monkey
Ningguang	凝光 Níngguāng	Нінгван	концентроване світло gathering light
Beidou	北斗 Běidǒu	Бейдоу	сузір'я Великої Ведмедиці the Big Dipper constellation
Xinyan	辛焱 Xīnyàn	Сіньянь	Палаючі прянощі / пряне полум'я spicy flame
Tartaglia /Childe	达达利亚 Dádáliyà Gōngzǐ 公子	Тарталья	Молодий пан young master

Таким чином, можна дійти висновку, що локалізація – це процес адаптації цифрового контенту та продуктів, розроблених на одному регіональному ринку для продажу та використання на іншому регіональному ринку. Серед основних стратегій перекладу виділяють доместикацію, форенізацію. Серед основних проблем перекладу можна виокремити: наявність у тексті безеквівалентної лексики, жаргонізмів, культурних референсів, вузькоспеціалізованих термінів тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мазур О. Локалізація як явище перекладу. URL : http://www.afhn-journal.in.ua/archive/35_2021/part_7/17.pdf (дата звернення: 11.03.2023).
2. Cai M. Translation of Culture-loaded Words and Cross-cultural Communication from the Perspective of Domestic Games. URL : https://www.researchgate.net/publication/364950805_Translation_of_Culture-loaded_Words_and_Cross-cultural_Communication_from_the_Perspective_of_Domestic_Games (дата звернення: 11.03.2023).

3. Czech D. Challenges in video game localization: An integrated perspective. URL : https://www.researchgate.net/publication/265274458_Challenges_in_video_game_localization_An_integrated_perspective
(дата звернення: 11.03.2023).

Катерина МУРЕНКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Вікторія ЗАГОРОДНОВА,**
д.пед.н., професор (БДПУ)

КОНТРАСТИВНИЙ АНАЛІЗ ГОЛОСНИХ ЗВУКІВ БОЛГАРСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ: ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

Звуки різних мов можна зіставляти в акустичному, артикуляційному, функціональному аспектах. Нас цікавить зіставна фонетика, оскільки ми прагнемо зіставити звукові системи двох мов шляхом порівняння і з метою виявлення особливостей двох не споріднених мов. Порівняльно-зіставним дослідженням присвячено досить багато робіт з різних мов, проте існують протилежні судження, які викликані складністю та багатоаспектністю проблеми вивчення різноструктурних мов. На нашу думку, вивчення тієї чи іншої мови передбачає ознайомлення з її фонетичними особливостями, оскільки передумовою розуміння іншої мови є знання фонетичних явищ, своєрідностей, і навіть закономірностей досліджуваної мови.

Як свідчить аналіз лінгвістичних праць з проблеми нашого дослідження, питаннями зіставлення фонетичних і фонологічних систем різних мов приділялося багато уваги вченими з різних країн (М. Трубецької, Т. Мілевський, Ч. Вьоглін, Ч. Хоккет, Р. Якобсон, В. Скалічка, А. Мартіне, Л. Щерба, С. Бернштейн, Г. Аронсон, Г. Мельников, О. Широков, Г. Торсуєв, К. Джеймс, М. Георгієва, Ст. Стойков, С. Пенева, Б. Симеонов та ін.). Для нашого дослідження були корисними праці Г. Торсуєва (встановлення диференційних ознак фонем), К. Джеймса (п'ять етапів контрастивного аналізу фонологічних систем), М. Кочергана (інтерпретація основних понять контрастивного мовознавства, методика контрастивних досліджень).

Мета нашого дослідження полягає у вивченні особливостей фонетичної системи голосних звуків у болгарській та англійській мовах. Завданням дослідження є виявлення основних відмінностей у фонетиці болгарської та англійської мов з метою аналізу основних фонетичних помилок у студентів, які вивчають ці мови. Часто саме фонетика є складною для багатьох студентів через специфічну звукову систему,

наприклад, англійської мови, а також через такі мовні процеси, як скорочення, асиміляція, палаталізація (пом'якшення), які не так чітко виражені в болгарській мові або ж вони взагалі відсутні. У своїй праці ми аналізуємо звукові форма болгарської та англійської мов, звертаємо увагу на голосні звуки у мовному потоці.

Насамперед варто зазначити, що в болгарській мові існує 6 голосних фонем: [y], [i], [e], [o], [a], [ɤ]. (Букви «я» і «ю» позначають поєднання голосних [y] та [a] з попереднім [j] або м'яким приголосним).

За місцем творення голосні поділяються на [3, с. 239-240]: передні – [e, и], та задні [a], [ɤ], [o], [y]. За ступенем підняття язика до піднебіння голосні поділяються на низькі, середні і високі. Найнижчим є голосний [a], що утворюється при найнижчому положенні язика. Середніми є голосні [e] і [o], а високими – голосні [и], [ɤ] і [y]. За широтою проходження між найвищою частиною язика і піднебіння голосні поділяються на вузькі й широкі. При утворенні широких голосних [e], [a], [o] відстань між язиком і піднебінням широка, а при утворенні вузьких [и], [ɤ], [y] прохід вузький. Кожному широкому голосному відповідає один вузький, який має однакове місце творення, але з нижчим положенням язика [e-и, a-ɤ, o-y]. За участю губ голосні поділяються на губні (лабіальні) – [o, y] та негубні (нелабіальні) – [e, и, a, ɤ].

В алфавіті, що використовується британцями, існує шість голосних літер: а [eɪ]; е [i:]; і [aɪ]; о [oʊ]; у [ju:]; у [waɪ]. Окремо або в поєднаннях один з одним ці літери утворюють два десятки голосних звуків. Нижче наведена таблиця містить усі голосні фонемі англійської мови.

Голосні-монофтонги				Голосні-дифтонги			
[i:]	[ə]	[ɪ]	[ʌ]				
[e]	[ʊ]	[æ]	[u:]	[aɪ]	[eə]	[aʊ]	[ʊə]
[a:]	[ɜ:]	[ɒ]	[ɔ:]	[oɪ]	[əʊ]	[eɪ]	[iə]

Розглянемо найбільш характерні відмінності болгарської та англійської фонетичних систем. У болгарській мові немає поділу голосних за довготою, водночас в англійській є довгота і дифтонги голосних. Дифтонги або двоголосний звук є поєднанням двох голосних елементів, що вимовляються разом довгою вимовою, без пауз, у наголошеному складі. Перший звук, який називають основним елементом або ядром дифтонгів, завжди наголошений, а другий завжди слабкий і вільний від напруги називається ковзанням. У болгарській мові немає дифтонгів. Існують комбінації голосних, які належать до різних складів. Трифтонг – це комбінація трьох голосних елементів, що вимовляються разом у наголошеному складі, їх там теж немає. Букви «я», «ю» не позначають самостійних звуків і мають подвійне значення. Буква «я» на початку слова

і після голосного позначає сполучення: [йа] або [ъа], наприклад *ягода* [йагода], *стоят* [стойът]. Після приголосного буква «я» позначає голосний [а] або [ъ], перед яким приголосний є м'яким, наприклад *в'яра* [в'ара], *лято* [л'ато]. Після приголосного буква «ю» позначає голосний [у] і м'якість попереднього приголосного, наприклад, *люспа* [л'успа]. В англійській мові 8 дифтонгів і два потрібних голосних звука.

Отже, можна сказати, що фонетична структура будь-якої мови визначається тільки її фізичними характеристиками, але найголовніше визначається співвідношенням між складовими його елементами. Ми чуємо та вимовляємо звуки, і вони є засобом передачі інформації. Утворення мовних одиниць і відмінність між цими одиницями є основою будь-якої системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колесник О. С., Гаращук Л. А., Гаращук К. В. Теоретична фонетика англійської мови : навчальний посібник для студентів факультетів іноземних мов. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2015. 226 с.
2. Кондов В. Помагало по българска фонетика за българите в Молдова и Украйна. Пазарджик : Беллопринт ООД, 2003. 136 с.
3. Корнієнко С. І. Правопис і вимова голосних звуків у болгарській літературній мові: норми та відхилення від них. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2012. № 1. С. 252-259.

Катерина МУРЕНКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Ірина ШКОЛА,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

VOCABULARY LEARNING STRATEGIES FOR 5 GRADERS

Vocabulary, as an integral part of a language, plays a crucial part in the language learning process. The primary thing in learning a language is the acquisition of a vocabulary, and practice in using it. Vocabulary is the basic factor necessary for mastering a language. The purpose that we learn second language is for communication. When we learn a language, we need to master four skills, which are listening, reading, speaking and writing. Meanwhile, vocabulary knowledge is fundamental to them. One cannot understand a sentence without knowing what most of the words mean. The lack of vocabulary knowledge affects all the four language skills.

The term «vocabulary learning strategies» refers to «any set of techniques or learning behaviours, which language learners reported

using in order to discover the meaning of a new word, to retain the knowledge of newly-learned words, and to expand one's knowledge of vocabulary» (Intaraprasert 2004, p. 53).

Vocabulary instruction experts all recommend a multi-component approach to developing vocabulary knowledge. Graves (2000) has advocated a four-part program that includes wide reading, teaching individual words, teaching word learning strategies, and fostering word consciousness.

The TRA (Teacher Reading Academy, 2002) professional development materials were developed by the University of Texas Center for Reading and Language Arts in Austin and distributed throughout the country through the federally sponsored Reading First program (part of the No Child Left Behind legislation). The TRA materials identify the following research-based components for effective vocabulary instruction: 1. Encourage wide reading. 2. Expose students to high-quality oral language. 3. Promote word consciousness. 4. Teach word meaning directly. 5. Teach independent word-learning strategies, including the use of context clues, the use of word parts, and the efficient use of the dictionary

Teachers should also provide students with opportunities for repeated encounters of words in various contexts, and train them to use effective VLSs strategies, as these pedagogical actions contribute to improving students' vocabulary competence. In this way, learners can have an active and independent contribution to the development of their vocabulary not only inside, but also outside the classroom, regardless of the amount and quality of the direct vocabulary instruction they experience in the English language classroom.

According to Michael Graves (2000), there are four components of an effective vocabulary program: 1) wide or extensive independent reading to expand word knowledge; 2) instruction in specific words to enhance comprehension of texts containing those words; 3) instruction in independent word-learning strategies, and 4) word consciousness and word-play activities to motivate and enhance learning.

Word-Learning Strategies

- Dictionary Use
- Morphemic Analysis
- Cognate Awareness (ELL)
- Contextual Analysis

Research shows that there are more words to be learned than can be directly taught in even the most ambitious program of vocabulary instruction. Explicit instruction in word-learning strategies gives students tools for independently determining the meanings of unfamiliar words that have not been explicitly introduced in class. Since students encounter so many unfamiliar words in their reading, any help provided by such strategies can be useful.

ЛІТЕРАТУРА

1. Intaraprasert, C. (2004). EST students and vocabulary learning strategies: A preliminary investigation. Unpublished research, Suranaree University of Technology, Nakhon Ratchasima, Thailand.
2. Graves, M. (2000). A vocabulary program to complement and bolster a middle-grade comprehension program. In *B. Taylor, M. Graves, & P. van den Broek (Eds.), Reading for meaning: Fostering comprehension in the middle grades*. Newark, DE: International Reading Association.
3. Texas Center for Reading and Language Arts (2002). Teacher reading academy. Austin, TX: University of Texas at Austin and the Texas Education Agency.

Анастасія НАЗАРЕНКО,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Олена КРИЖКО,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

СЕМАНТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ КІНЦЯ ХХ СТОЛІТТЯ

Лексичний склад сучасної української літературної мови знаходиться у постійній динаміці, що зумовлюється розвитком самого суспільства. У зв'язку з цим з'являються нові поняття, а разом з ними і нові слова. Поповнення словникового складу мови відбувається також за рахунок індивідуально-авторських неологізмів, що виникають на мовленнєвому рівні або у процесі мовної творчості митців слова.

У сучасному мовознавстві поживався інтерес до дослідження способів творення індивідуально-авторських неологізмів. Зокрема, як стилістичні засоби у межах поетичних текстів індивідуально-авторські неологізми розглядалися у працях С. Єрмоленко [1], А. Коваль [2], В. Русанівського [3].

Незважаючи на велику кількість праць, присвячених проблемі дослідження новотворів, залишаються до кінця не вивченими семантичні та стилістичні особливості вживання індивідуально-авторських неологізмів в українській поезії кінця ХХ століття, що становить актуальність цього дослідження.

Мета роботи – встановити семантичні та стилістичні особливості індивідуально-авторських неологізмів у сучасній українській поезії кінця ХХ століття. При аналізі використовується описовий метод з елементами контекстуального та лінгвостилістичного аналізу.

До індивідуально-авторських неологізмів належать слова з новим звучанням та значенням, які мають певні стилістичні особливості, побудовані за традиційними моделями, проте не зафіксовані словниками. На значеннєві відтінки індивідуально-авторських неологізмів як словотвірних одиниць впливає твiрна основа, а також ті словотвірчі засоби, які залучаються авторами до створення нових слів.

Найбільшу групу індивідуально-авторських неологізмів утворюють прикметники з емоційно-експресивним забарвленням, що пояснюється намаганням українських поетів увиразнити поетичне мовлення, використати різноманітну кількість емоційно-експресивних засобів: «А ми, братове *впертовусті*, набираймося терпіння...».

До групи емоційно-забарвлених мовних одиниць належать складні іменники. Ці слова використовуються авторами з метою викриття якихось суспільних недоліків або людських вад: «*Держимордство, людосвинство*, лиш хто перший кого з'їсть».

Емоційно-експресивного забарвлення набувають іменникові та прикметникові неологізми, що утворюються за допомогою зменшувально-пестливих суфіксів внаслідок заміни їх на синонімічний («А за вікнами *журавлятко* небо нотою-голкою прошиває») та суфіксів суб'єктивної оцінки («Нікого в світі, жодного *безхатька* не допустив до стайні чи двора...»).

В українській поезії кінця ХХ ст. активно вживаються прислівникові індивідуально-авторські неологізми, що утворені: а) префіксальним способом: «Через міст *поінколи* намистом цокотіли поїзди метро»; б) суфіксальним способом: «Я вже летів *комітьма* головою»; в) способом словоскладання від іменникових, прикметникових, дієслівних основ: «Бо хто бувало *легковаго* скаче...»; г) способом основоскладання: шляхом поєднання прикметникових та іменникових основ, або числівникових та іменникових основ на рівні словосполучення, і вживаються для надання предмету більшого вияву ознаки: «І день, і ніч *нощеденно* в цвіті».

В українській поезії кінця ХХ ст. прикметникові індивідуально-авторські неологізми відзначаються найбільш яскравим стилістичним забарвленням: «Розкутий і геть *простористий*». У складі неологізмів фіксуються дієслова, що утворені шляхом поєднання деяких двох префіксів, і слугують засобом передачі динамічних процесів: «*Знекозачили* думи, відселянили душу...».

Отже, прислівникові, прикметникові та дієслівні індивідуально-авторські неологізми в українській поезії кінця ХХ ст. відзначаються новизною та чіткістю словотвірної та семантичної структури і виконують різноманітні стилістичні функції. Іменникові індивідуально-авторські неологізми переважно утворюються суфіксальним способом при

порушенні правил сучасного словотвору. Дієслівні новотвори передають найрізноманітніші відтінки руху, розширюють їх семантичне наповнення порівняно із синонімічними словами, що мають загальномовне значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. Київ : Довіра, 1999. 413 с.
2. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. Київ : Вища школа, 1978. 376 с.
3. Русанівський В. М. Мова в нашому житті. Київ : Наук. думка, 1988. 240 с.

Аліна НЕЧАЙ,

здобувачка магістерського рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Оксана ХАЛАБУЗАР,**
к.пед.н., доцент (БДПУ)

СПЕЦИФІКА НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Зважаючи на сьогоденні реалії-вивчення англійської мови стає актуальним. Учні з особливими освітніми потребами вимагають до себе більш детальної уваги в процесі навчання. Адже кожен з них унікальний, і до кожного потрібен свій підхід. Сучасний педагог має бути обізнаний в роботі з дітьми з особливими потребами, а саме з можливими відмінностями у навчанні та поведінці дітей. Має постійно працювати в контакт з психологом, розуміти потреби кожної дитини і адаптувати методику навчання. Зміни в освітній системі, а також розвиток інклюзивного підходу до навчання потребують перегляду та пошуку вдосконалених рішень щодо вивчення англійської мови.

Специфіка навчання англійської мови для дітей з особливими освітніми потребами розглядалась в наукових дослідженнях О. Гончарової [1], О. Казачінер [2], С. Чиж [3] та інших. Через обмежену кількість нині проведених досліджень з даної теми, зараз виникає велика потреба у вивченні специфіки роботи та навчання англійської мови дітей з особливими освітніми потребами. Розробка певних стратегій діяльності педагога англійської мови щодо навчання іноземної мови дітей з особливими освітніми потребами також вимагає уваги.

Мета роботи полягає в узагальненні досвіду навчання дітей з особливими освітніми потребами англійської мови, а також в

перспективі наукових пошуків для подальшого вивчення та вдосконалення вирішення даної проблеми.

Спираючись на аналіз науково-педагогічної та методичної літератури визначено, що корекційний напрям уроків англійської мови має величезне значення для дітей з обмеженими можливостями здоров'я. Суттю корекційно-розвивальних занять є корекція вадів пізнавальної сфери дітей засобами програмового матеріалу, що дається на вивчення. Уроки повинні бути сплановані з урахуванням головних принципів корекційно-розвивального навчання. Завдяки вивченню індивідуальних особливостей дітей стає можливим планування цілей, завдань, основних напрямів навчання англійської мови. А це, в свою чергу допомагає максимально збільшити самостійну діяльність дітей, розвивати в них інтерес до вивчення англійської мови, стимулювати мовленнєву активність.

О. Гончарова, досліджуючи питання навчання англійської мови дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху та зору, визначає, що навчання англійської мови потрібно починати не з вивчення літер, а з вивчення слів. О. Гончарова поділяє думку з С. Чиж та наголошує на тому, що першими словами під час вивчення англійської мови мають бути іменники. Дитина починає мати уявлення про букву лише після практичного оволодіння мовою. Вже після вивчення дитиною алфавіту їй можна давати будь-яке слово, але відповідно поєднавши його з предметом чи жестом.

О. Казачінер визначив особливості навчання англійської мови дітей із порушеннями слуху, зору, розладами уваги й мовлення. Таким дітям він радить вводити новий матеріал, використовуючи наочності: різнокольорові малюнки, нескладні схеми, презентації, цікаві завдання, таблиці, невеличкі тексти. Аби закріпити новий матеріал потрібно давати дітям виконувати різні вправи: вставити пропущені літери в слова, вставити прощенні слова у речення і т.д. Доцільне також використання презентацій у Power Point, воно допомагає яскраво і наочно розкрити навчальні теми. Проте дітям з порушенням зору краще навпаки, вводити незнайомий матеріал на слух. Потрібно чітко й розбірливо (по складам) промовляти слова та фрази по декілька разів. Учні можуть повторювати за вчителем або ж разом з ним. Для гарного засвоєння матеріалу таким дітям можна демонструвати пісні, лічилки або ж аудіо тексти.

Під час вивчення англійської мови дітьми з обмеженими фізичними можливостями ефективними є такі інтерактивні технології навчання, як робота в парах, коло ідей, «Карусель», «Акваріум», «Мікрофон», «Велике коло», незакінчені речення, аналіз проблеми, «Мозаїка», «Мозковий штурм», розігрування ситуації у ролях (рольова гра, імітація), дискусія тощо.

Інтерактивні види роботи відіграють велику роль у формуванні навичок та вмінь учнів з особливими потребами стосовно комунікативного досвіду, а саме дають можливість використовувати набуті раніше знання в нових видах діяльності та мовленнєвих взаємодіях. Коли застосовується будь-яка форма інтерактивної діяльності, діти з особливими освітніми потребами, працюючи в команді з однолітками можуть проявити свій творчий та лідерський потенціал, а також довільно висловлювати свої думки. А це, в свою чергу, позитивно впливає на саморозвиток особистості дитини з особливими потребами.

Дані види інтерактивної навчальної діяльності учнів з особливими потребами у процесі оволодіння ними англійською мовою за своїм змістом і формами виконання сприяють удосконаленню не лише іншомовного комунікативного досвіду, а й успішній соціалізації [3, с. 153].

Тож, на основі викладеного матеріалу, можна виокремити основні стратегії навчання вчителем англійської мови дітей з особливими освітніми потребами: планування уроків з використанням головних принципів корекційно-розвивального навчання, застосування специфічних форм навчання, адаптування навчального матеріалу з врахуванням виду порушення в дитини, використання засобів інтерактивних технологій. Перспективою щодо подальшого вивчення проблеми може бути розроблення навчальних матеріалів з урахуванням особливостей дітей з порушеннями здоров'я та розроблення теоретичних рекомендацій для вчителів англійської мови щодо покращення викладу матеріалу для дітей з особливими освітніми потребами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончарова О. А. Навчання англійської мови дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху та зору. URL : <http://int-konf.org/ru/2014/aktualniproblemi-suchasnoji-nauki-21-23-10-2014-r/897-kandidat-pedagogichnikh-nauk-goncharova-o-aglushko-a-v-navchannya-anglijskoji-movi-ditejmolodshogo-shkilnogo-viku-z-vadami-slukhu-ta-zoru> (дата звернення: 13.03.2023)
2. Казачінер О. С. Використання методу ігротерапії у навчанні іноземної мови. *Молодий вчений*. 2016. № 2. С. 276–280.
3. Чиж С. Г. Інтерактивні шляхи реалізації комунікативного підходу до вивчення іноземної мови дітьми з особливими потребами. URL : http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_75/part_3/32.pdf (дата звернення: 13.03.2023)

Олена НІКОЛЕНКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Богдана САЛЮК**,

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ІДИОМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ТЕКСТАХ ПІСЕНЬ БРИТАНСЬКОГО РОК-ГУРТУ QUEEN

Роль ідіом англійської мови як стійких неподільних лексичних структур, чіє значення є переносним/метафоричним і вимагає відповідного контексту, є беззаперечно вагомою, адже переважно вони «базуються на повсякденних речах та ідеях» [2, с. 6]. Тому ідіоми найбільше розповсюджені у розмовному стилі, однак використовуються і в інших (напр., популярна журналістика). Їх головною задачею стає увиразнення мовлення певної особистості, таким чином набуття нею неповторності та яскравості.

Ідіоматичні вислови англійської мови були об'єктом досліджень багатьох лінгвістів: R. Alexander, R. Dixon, M. McCarthy, F. O'Dell, F. McDevitt, C. Fernando та інші. Водночас, пісенна творчість репрезентує живе мовлення її авторів, тому в текстах можна зустріти значну кількість ідіом різних типів. Крім того, використання текстів відомих пісень, як автентичного матеріалу, є доступним і ефективним інструментом у формуванні лексичної компетентності осіб, які вивчають англійську мову.

Тож, **метою** дослідження є лінгвістичний аналіз ідіом у текстах пісень рок-ідолів ХХ століття – британського гурту Queen, зокрема в альбомі «A Night At The Opera» (1975).

Одним з найвідоміших хітів, який зробив ім'я гуртові, вважається пісня «Bohemian Rhapsody». Водночас, це один із найскладніших для інтепретації творів Фредді Мерк'юрі – це пісня-сповідь, пісня-діалог, пісня-біографія. Та попри невизначеність жанру, це багатозаровий шедевр. На лексичному рівні, використані у тексті ідіоми мають на меті охарактеризувати ліричного героя. Наприклад, у строках «*I'm just a poor boy, I need no sympathy // Because I'm **easy come, easy go***» [3] виділена ідіома означає, що «гроші чи інші матеріальні прибутки, які надходять без особливих зусиль, як правило, витрачаються або споживаються так само легко» [4]. Тобто герой не переймається своїм становищем, матеріальним або соціальним (чи будь-яким іншим), і йому не важливо, куди дме вітер, він ніхто для цього світу, просто бідний хлопчик, якого ніхто не любить, який як з'явився непомітно, так само і зник.

У тексті пісні «Love of My Life» також зустрічаємо ідіому на позначення почуттів та взаємовідносин, що їх спричинюють: «*Love of*

my life, you've hurt me // You've broken my heart // And now you leave me» [3]. **To break someone's heart** означає «дуже засмучувати когось (часто того, хто тебе любить)» [1, с. 112] і є досить розповсюдженою в англomовному середовищі. Ліричний герой пісні просить кохану не забирати його серце, не полишати його, відновити любов між ними.

Крім Фредді Мерк'юрі, пісні для гурту створював і Браяан Мей. Однією з них є «The Prophet's Song», написана ним після гарячкового сну, коли він хворів на гепатит. Текст пісні є оповіддю пророка, що описує людям майбутнє – повинь, яка на них насувається. Але, як і будь-якого іншого, цього пророка не чують, хоч він і намагається їх врятувати: «*Oh, oh, people of the earth // "Listen to the warning," // the seer he said // For those who hear and mark my words // Listen to the good plan»* [3]. Ідіома **to mark my words** використовується для надання серйозності тому, що оратор збирається сказати, коли говорить про майбутнє [4]. Таким чином, пророк намагається привернути увагу людей до свого пророцтва (Божого послання) і його наслідків. Але, якби він не намагався, юрба врешті-решт визнає його за божевільного, над яким тільки і сміється.

Як бачимо, у текстах пісень альбому «A Night At The Opera» (1975) британського гурту Queen використанні різні ідіоми, спільна риса яких полягає у певному акценті на драматизмі (депресивності, фрустрації, трагізмі) історій, які оповідають нам автори.

ЛІТЕРАТУРА

1. McCartney M., O'Dell F. English Idioma in Use: Intermediate. 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. 178 p.
2. O'Dell F., McCartney M. English Idioma in Use: Advanced. 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. 179 p.
3. <https://www.azlyrics.com/q/queen.html>
4. <https://www.usingenglish.com/reference/idioms>

Дар'я НОР,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга СОПІНА,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ СИНТАКСИЧНОЇ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙ: КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ

У сучасному мовознавстві увагу дослідників привертають проблеми, пов'язані з вивченням питань когнітивності, а емоції розглядаються як специфічна, своєрідна форма когніції, відображення та

оцінки дійсності [4, с. 29]. Не слабшає інтерес мовознавців до емоційного фону висловлювання. Емоційний фон присутній під час породження будь-якого висловлювання, однак опис всіх ступенів та способів впливу емоцій на мовлення та його сприйняття є не вирішеною до кінця проблемою.

Мета дослідження полягає у визначенні засобів вираження емоційно-експресивного синтаксису.

В. Шаховський показує, що у спонтанному мовленні за наявності емоційного фону висловлювання не проходить повної обробки, як відбувається це під час породження писемного мовлення, підготовленого заздалегідь, а подається на вихід граматично неоформленим або напівформленим [5].

В. Гак передбачає наявність особливого психолінгвістичного механізму, що діє на рівні як речення, так і цілого тексту, до компетенції якого входять поділ тексту на емоційно-оцінний (маркований) і диктальний (нейтральний) блоки та їх розташування в певному порядку, частіше всього перший на початку та/або кінці висловлювання, а другий – у його середині [2, с. 402].

За Ш. Баллі, для синтаксису емоційного мовлення характерні парцеляції – моделі, що підкреслюють комунікативну структуру: сегментовані речення, еліптичні конструкції різних типів, повтори різного роду, механізми хезитації, що виражають емоцію за відсутністю інших адекватних засобів або пов'язані з відчуттям нестачі часу або зусиль для перепланування мовленнєвої програми [1, с. 128].

Емотивний синтаксис формалізується за допомогою двох способів, що актуалізують такі граматичні категорії як транспозиція та парцеляція: 1) зміни порядку слів (дислокації, інверсії, інтеркаляції); 2) реорганізації емотивних структур (репризи, редукації, компресії, реконструкції).

М. Вінтонів, Ю. Мала та ін. вказують на підвищену ймовірність застосування деяких моделей питальних та окличних речень, що імплікують більш тісний зв'язок з емоціями порівняно з іншими реченнями [3].

Отже, помічено, що для емоційно-експресивного синтаксису типові такі специфічні засоби вербалізації, як-от: парцеляція; сегментація; лексичні повтори із синтаксичним поширенням; питання-відповіді побудови в монологічній мові; ланцюжки номінативних речень; вставлені конструкції; експресивне розташування слів; наявність синтагматичної розчленованості, що реалізує загальну тенденцію до сегментації мовлення на окремі смислові блоки, які доступні для утримання та оперування ними в оперативній пам'яті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балли Ш. Французская стилистика [вст. ст. Р. Будагова]. Москва : Изд-во иностр. лит., 1961. 393 с.

2. Гак В. Г. Высказывание и ситуация. Проблемы структурной лингвистики. Москва : Наука, 1973. С. 349–371.

3. Вінтонів М. О., Вінтонів Т. М., Мала Ю. В. Синтаксичні засоби експресивізації в українському політичному дискурсі. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2018. 336 с.

4. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / отв. ред. Г. В. Степанов. Москва : Наука, 1985. 228 с.

5. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. изд. 2-е, испр. и доп. Москва : Изд-во ЛКИ, 2008. 192 с.

Ганна ОЛЕШКО,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Олена КРИЖКО,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТАФОРИ У ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ ТОДОСЯ ОСЬМАЧКИ

Серед актуальних питань сучасної стилістики визначальними є дослідження індивідуального стилю письменників, зокрема характеристика системи їх образних засобів. Підґрунтя цього наукового напрямку у лінгвістиці було закладене у працях І. Білодіда [1], В. Ващенко [2], Н. Сологуб [3].

Найбільш виразні стильові ознаки поетичної мови можуть бути схарактеризовані за результатами аналізу традиційних та індивідуально-авторських метафор. Значущість метафор полягає в тому, що вони дають можливість виявити певні образні смисли, які перебувають за межами слова.

Встановлення особливостей метафор у поетичних творах Тодося Осьмачки, зокрема їх семантики, стилістичного вживання, індивідуально-художнього світобачення письменника становить актуальність цього дослідження.

Мета роботи – здійснити семантико-стилістичний аналіз метафор у поетичних творах Т. Осьмачки. При аналізі використовується описовий метод з елементами контекстуального та лінгвостилістичного аналізу.

У поезії Т. Осьмачки метафори з компонентами «душа» і «серце» вживаються на позначення «органу мислення у людини», зокрема виконують функцію пам'яті: «...*душа моя тебе ще пам'ята*»; «*Забуло серце, що воно поетська доля, якій немає лун ніде нізвідки...*».

Поет створює метафори, семантика яких реалізується через художнє зображення: «*А в мене в серці, щоб росина тремтіла*

спогадом лиха». У цьому контексті *«росина»* асоціюється з краплиною води, яка тремтить, передаючи процес згадування.

Зображуючи жахливі картини голодомору, поет використовує метафори на позначення фізіологічного стану (*«сльози – дощ»*), наприклад: **«Народ, як рілля, захляє по церквах, дощами риде... і сльози горять на хвилях садків...»**.

На позначення почуттів Т. Осьмачка створює метафори зі стрижневим компонентом *«туга»*, використовуючи лексику з предметним значенням: **«У тугу думу закував»; «Туга стінами стояла на могилах»**.

Внаслідок зорових асоціацій у межах поетичного контексту спостерігається порівняння слова *«зірка»* з *«квіткою»*, що базується на подібності форми зірки до пелюсток квітки: **«Його ж голова там держала вінок із зірок»**. Образ *«сонця»* поет змальовує у вигляді «небесної ріки», а проміння – *«сліпучих хвиль»* та *«розпечених підков»*.

Менше уваги поет приділяє образу «місяця», використовуючи образну паралель *«очі – місяці жухлі»*, що базується на зорових враженнях: **«...і два місяці жухлі, похожі на мідь, засвітили в орла з-під страшного чола та й у чорну пустелю самотню горять...»**.

У поезії Т. Осьмачки спостерігається вживання слова *«весна»* у значенні «кохання» та «початок життя»: **«І у мої груди упало вогняне серце журавлине, щоб співав я пісню про свою весну»**.

Автор створює також персоніфікований образ *«осені»*, що базується на негативних асоціаціях – «час наближення старості, згасання почуттів, життя»: **«А осінь пізняя заплаче за юним згубленим життям, і ворон хмарами прокряче свій сум самотності полям»**.

Поет при створенні образу *«тиші»*, як назви станів природи, використовує персоніфіковану метафору, побудовану на слухових асоціаціях: **«...то тиша у лоно щасливого дня Альпів далеких незримо іде...»**.

Образ *«сірого звіра»* на позначення вовка засвідчується поетичними контекстами Т. Осьмачки і має народнопісенний струміль: **«Іде снігами сірий звір і сумно вие по балках...»**.

Народнопоетичним символом «кохання, нареченої» у Т. Осьмачки є образ *«голубки»*, а символом «природної гармонії і краси, весни, що співвідноситься з душевним оновленням», вживається образ *«зозулі»*.

На фольклорній основі поетом побудований метафоричний вислів *«зрубана акація»*, що символізує «втрачене кохання»: **«На зрубаний акації я ледь не плачу, бо в даль зелену зве блакить...»**.

Отже, метафори у поетичних текстах Т. Осьмачки в основному побудовані на зорових та слухових асоціаціях і вживаються для змалювання внутрішнього стану ліричного героя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білодід І. К. Т. Г. Шевченко в історії української літературної мови. Київ : Наукова думка, 1964. 134 с.
2. Ващенко В. С. Мова Тараса Шевченка. Харків, 1963. 251 с.
3. Сологуб Н. М. Мовний світ Олесея Гончара. Київ : Наукова думка, 1991. 138 с.

Аліна ПОДОЛЬСЬКА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Оксана ДУБРОВА,**
к філол.н., доцент (БДПУ)

ЧИТАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Читання іноземною мовою як комунікативне вміння та засіб спілкування є найбільш розповсюдженим способом іншомовної комунікації. Воно є одним з найважливіших засобів отримання інформації та в житті сучасної освіченої людини займає значне місце. У реальному житті читання виступає як окремий, самостійний вид комунікативної діяльності, мотивом якої є задоволення потреби в інформації, що містяться в тексті.

Читання виконує різні функції: служить для практичного оволодіння іноземною мовою, є засобом вивчення мови і культури, засобом інформаційної та освітньої діяльності та засобом самоосвіти. Як відомо, читання сприяє розвитку інших видів комунікативної діяльності. Саме читання дає найбільші можливості для виховання і всебічного розвитку школярів засобами іноземної мови.

Актуальність дослідження даної проблеми полягає в тому, що читання відіграє важливу роль у процесі навчання мовного спілкування. Читання є одним з найважливіших засобів отримання інформації. Читання широко використовується в пізнавальних і естетичних цілях і грає одну з найважливіших ролей у процесі навчання іноземної мови.

Методикою формування іншомовної компетентності у читанні займалося багато вчених, зокрема, О. Бігич, Г. Борецька, Г. Мальковський, Е. Осипенко, Н. Скляренко, В. Черниш та ін. Але проблема не може вважатися остаточно вирішеною, оскільки потребують уточнення методики формування компетентності у читання на різних ступенях вивчення іноземної мови.

У структурі читання, як стверджують Є. Осипенко і Н. Скляренко, як діяльності можна виділити мотив, мету, умови та результат.

Мотивом є спілкування або комунікація за допомогою друкованого слова; метою – отримання інформації з того питання, яке цікавить читача. До умов діяльності читання відносять оволодіння графічною системою мови і прийомами вилучення інформації. Результатом діяльності є розуміння або вилучення інформації з прочитаного з різним ступенем точності і глибини [1; 2].

Відтак, читання – рецептивний вид мовленнєвої діяльності, спрямований на сприйняття і розуміння писемного тексту. Читання є складником комунікативної діяльності людини, оскільки забезпечує писемну форму спілкування.

Читання тісно пов'язане з іншими видами мовленнєвої діяльності. Перш за все воно пов'язане найтіснішим чином з письмом, оскільки і читання, і письмо користуються однією графічною системою мови. При навчанні іноземних мов це необхідно враховувати і розвивати ці види МД у взаємозв'язку.

Проаналізувавши теоретичний матеріал, ми дійшли висновку, що у сучасній методиці існують такі основні види організації читання: навчання ознайомлювальному читанню, навчання вивчаючому читанню та вибіркового читанню (*skimming reading*). Кожен з них має свої особливості, але вони повинні бути застосовані на всіх етапах навчання, враховуючи вікові та індивідуальні особливості учнів.

Отже, можемо висновувати, що читання – це один з найважливіших етапів у формуванні комунікативно-пізнавальної діяльності учнів, головною метою якого є вилучення необхідної інформації з запропонованого письмового тексту. Важливо, що процес читання ґрунтується на письмово фіксованому тексті, отже, це дозволяє учням неодноразово повертатися для нього, щоб уточнити або деталізувати інформацію. Порівнюючи цей вид діяльності, наприклад, з говорінням, можна сказати, що він більш доступний і легкий у рецептивному плані. У шкільній методиці цей вид діяльності розглядається і як мета, і як засіб навчання англійської мови. Адже навчаючись читати автентичні тексти, учні водночас мають змогу розвивати навички природньої, живої мови, отримувати знання про особливості культури, традицій, звичаїв, менталітету відповідно до прийнятих норм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Осипенко Е. О. Організація навчально-виховного процесу з англійської мови у 2012 / 2013 навчальному році : інструктивно-методичний лист. Миколаїв : ОІППО. 2012 С. 9-15.

2. Складенко Н. К. Обучение чтению на английском языке. Київ, 1989. С. 104-165.

3. Richards J. Approaches and Methods in Language Teaching: a Description and Analysis / J. Richards. T. Rodgers. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1991. 104 p.

Анастасія ПОТАПОВА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Андрій МОРОЗ,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ РІЗНОВИДІВ ВИМОВИ БРИТАНСЬКОГО ВАРІАНТУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Постановка проблеми. У сучасному світі англійська є основною мовою-посередником, мовою міжнародного та міжкультурного спілкування, що використовується практично у всіх сферах життя суспільства. Поширення англійського мовлення в глобальному масштабі і його функціонування в різних соціолінгвістичних та соціокультурних контекстах призводять до появи регіональних варіантів англійської мови, кожен з яких здатний виражати і відображати нову для нього культуру та ідентичність.

Актуальність даного дослідження полягає у зростаючій зацікавленості лінгвістів до проблеми варіативності вимови британської англійської мови. І з кожним днем мова модифікується, підлаштовується під нову культуру, швидкий хід часу, під нові технології і розширює свій словниковий запас шляхом введення нових слів і термінів. А дослідження британської вимови дає можливість глибше зрозуміти історію змін мовлення протягом століть та дозволяє відкривати нові грані сучасної англійської мови.

В останнє десятиліття питанням варіативності у вимові займалися велика кількість лінгвістів: А. Швейцер, М. Бородіна, Р. Грегг, Р. Макконнел, А. Кубрякова, Н. Бондаренко, Л. Гаращук та інші. Проте специфіку різновидів вимови британської англійської мови комплексно досліджено не було, що дає підстави вважати обрану тему новою й актуальною.

Предметом дослідження стали особливості різновидів вимови британського варіанту англійської мови, а **метою** є дослідження особливостей, що характеризують різновиди британського варіанту англійської вимови.

Визначили наступні **завдання** дослідження: 1. Розглянути передумови виникнення варіантів англійської мови. 2. Виявити глобальні чинники, що впливають на розвиток англійської мови. 3. Зробити опис

основних характеристик національного стандарту вимови у Великобританії. 4. Дослідити основні регіональні особливості вимови Британської англійської мови. 5. Розглянути акцент Estuary English як тип вимови британського варіанту англійської мови.

За результатами дослідження зроблено висновок, що за останнє десятиліття англійська зміцнила свій статус як мови комп'ютерних та інформаційних технологій і практично монополізувала Інтернет, найбільш потужний засіб комунікації. Найбагатший словниковий запас, що вміщає в себе понад півмільйона слів, які відносяться тільки до термінології, обумовлює передове значення англійської мови в науці, дипломатії, торгівлі, медицині, промисловості, бізнесі [1, с. 66]. У даній роботі також було розглянуто проблему вживання діалектів і варіантів англійської мови за територіальним принципом. Саме через різноманітність різних діалектів, акцентів і варіантів мовлення часто мало вивчити тільки національний стандарт вимови. Було виявлено, що такі перешкоди як: рельєф місцевості, територіальна віддаленість одного поселення від іншого, а також наявність особливостей конкретної соціальної групи, яка обумовлена способом життя, рівнем освіти накладають свій відбиток на лексику і фонетику, тим самим утворюючи нетипове слововживання для літературної норми. Тим не менш, деякі діалекти згодом увійшли в сучасну літературну мову, як неологізми або професіоналізми [2, с. 72].

Проаналізувавши особливості варіативності вимови британського варіанту англійської мови, можна відзначити, що діалекти набувають рис англійського стандартного акценту. Але, незважаючи на це, жителі Уельсу, Шотландії і Північної Ірландії все ж намагаються зберегти частинку своєї власної культури, мови своїх предків, щоб остаточно не втратити давнє коріння, що зв'язують мешканців тієї чи іншої республіки зі своєю національною землею.

В результаті дослідження з'ясувалося, що англійці використовують безліч різноманітних інтонаційних моделей. Зокрема, мова сучасних молодих британців відрізняється специфічним звучанням та інноваційними вимовними тенденціями [3, с. 23]. Мовлення носія британського варіанта англійської мови, традиційно розглядається як найбільш наближене до історичної орфоепічної норми та містить найменшу кількість звукових модифікацій. Важливо зазначити, що в мові англійської освіченої молоді закріпилося лише невелика кількість елементів типу вимови Estuary English. З іншого боку, акцент RP (Received Pronunciation) зазнає змін під впливом привнесення в нього рис молодіжної вимови

ЛІТЕРАТУРА

1. Bough A. A History of the English Language. London, 1951.

2. Coggle P. Do you speak Estuary? The new Standard English. London: Bloomsbury, 1993. 106 p.

3. Hughes A. English Accents & Dialects. Fifth Edition. Abingdon: Routledge. 2012.

Альона ПРИХОДЬКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: Ірина ШИМАНОВИЧ,

к.пед.н., доцент (БДПУ)

«КАЛІФОРНІЯ THE EAGLES: КЛАСИКА РОК-ФІЛОСОФІЇ»

Рок (від англ. rock – гойдатися, тряситься) – це узагальнена назва ряду напрямків популярної музики другої половини ХХ століття, що походять від рок-н-ролу та ритм-енд-блюзу [1]. Феномен цього різновиду музики полягає в тому, що «емоційне гойдання», яке отримують слухачі, викликає почуття задоволення, драйву. Крім того, подібний жанр змушує замислитись на «вічні теми».

Англомовний пісенний дискурс досліджували О. Соколова, Ю. Шевельов, І. Шиян та ін. Проте, спроби дослідження, як рок-музика може бути використана для висловлення філософських поглядів у вітчизняному науковому просторі відсутні, що зумовлює актуальність цієї роботи. Метою дослідження є аналіз тексту пісні «Hotel California» гурту The Eagles, а також розкриття філософських тем, які вона порушує.

У 1976 році гурт The Eagles випустили пісню «Готель Каліфорнія» («Hotel California»), яка потрапила до списку 500 найкращих пісень за версією журналу Rolling Stone. Згідно з одним із міфів, під «готелем» мається на увазі лікарня для душевнохворих в Камарильо, штату Каліфорнія. Інші ж вважали, що мова йде про шотландський замок чаклуна Алістера Кроулі. Більшість таких теорій не відповідають тексту пісні, але більш правдоподібною вважають наступну: мандрівник знайшов кохання («*There she stood in the doorway*») [Вона стояла на порозі] [3], але потім він вимушений закінчити стосунки через надмірну пристрасть коханої до розкоші: «*Her mind is Tiffany-twisted*» [Її розум – Тіффані] [3] – це натяк на ювелірний магазин Tiffany&Co.

Після розриву стосунків, дівчина знайшла собі коханців: «*She got a lot of pretty, pretty boys she calls friends*» [Дуже багато привабливих хлопців, яких вона зове друзями] [3], – але всі вони фальшиві. Герой намагається забути її: «*Some dance to remember, some dance to forget*» [Деякі танцюють, щоб пам'ятати, а деякі – щоб забути] [3]. Ці рядки досить життєві, адже щось ти хочеш забути, а щось хочеш залишити в спогадах.

Усі міфи були розвіяні після інтерв'ю з Доном Генлі в 2007 році: «Ми всі – діти середнього класу із Заходу. «Готель Каліфорнія» – наша інтерпретація світського життя в Лос-Анджелесі» [2]. Учасники гурту розповіли про «темні сторони» зіркового життя.

Починаючи з рядків «Welcome to the Hotel California» [Ласкаво просимо до готелю «Каліфорнія»] [3], вони мають на увазі людей, які приїхали з ціллю стати популярними. Далі рядки «Such a lovely place. Such a lovely face» [Таке чудове місце] [3] кажуть про те, що безліч людей уявляють собі легкий, романтичний та зірковий Голівуд. Насправді ж, The Eagles попереджають: «We are programmed to receive, you can check out any time you like, but you can never leave» [Нас запрограмували, щоб приймати гостей. Ви можете звільнити номер в будь-який час, але ніколи не зможете піти!] [3]. Тобто якщо ти ступиш на цю дорогу, ти ніколи не зійдеш з неї. При цьому «you can check out any time you like» [3] означає одне – самогубство. Ти можеш віддати своє життя, але ніколи не зможеш змінити обраний шлях.

Крім того, ліричний герой мріє повернути своє щастя до того як ступив на голлівудську дорогу. Потім він розуміє, що його спокій та щастя безповоротно в минулому: «So I called the Captain: “Please, bring me my wine; He said: We haven’t had that spirit here since 1969”» [Тоді я покликав адміністратора: «Будь ласка, принесіть мені вина; Він сказав: «У нас не було цього напою з 1969»][3].

Безсумнівно, герой розуміє, що обрати таке життя було його усвідомленим вибором: «We are all just prisoners here of our own device» [Тут ми просто в’язні, це справа наших рук] [3]. Окрім цього, «And I was thinking to myself: this could be heaven or this could be hell» [Я подумав: «Це може бути рай, а може – пекло»] [3] – рядки на початку пісні, які показують слухачу той самий вибір. Герой не впевнений, але все ж таки ризикує.

Отже, «Hotel California» – найвідоміша пісня ХХ століття, а також – яскравий представник рок-філософії. Вона містить в собі глибокий зміст, адже описане місце може бути як готелем, так і метафорою життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник.UA портал української мови та культури. URL : <http://surl.li/fxxhm> (дата звернення: 25.03.2023).

2. Hotel California by Eagles. URL : <http://surl.li/fxxiy> (дата звернення: 25.03.2023).

3. The Eagles. Hotel California: сайт. URL : <https://www.musixmatch.com/lyrics/Eagles/Hotel-California> (дата звернення: 25.03.2023).

Альона ПРИХОДЬКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Артем ПОЛУЛЯХОВ,**
викладач (БДПУ)

ПЕРЕКЛАД РЕАЛІЙ В АДМІНІСТРАТИВНО-ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ

У процесі перекладу можна зустріти багато непростих ситуацій. До них належать і реалії. «Реалія – це побутові і специфічні народні слова й звороти, які не мають еквівалентів у інших мов, а також вони відображають найменування понять та явищ характерних для географічного середовища, культури, матеріального побуту або суспільно-історичних особливостей народу» [1].

Вивчення таких перекладознавчих категорій приваблювало чимало дослідників, а саме: Сергія Влахова та Сидера Флорина (автори праці «Неперекладне у перекладі»), Роксолянку Зарівчак, Олександра Чередниченка, Олександра Швейцера та ін.

Сергій Влахов та Сидер Флорин вважали, що «реалії мають: поділ за предметною ознакою та поділ за місцевою ознакою. До першої категорії належать: географічні реалії та етнографічні реалії» [1].

Актуальність дослідження зумовлена тим, що пришвидшується процес глобалізації та процес Європейської інтеграції України; переклад слів-реалій – складний процес, який потребує значної кількості фонових знань. Окрім того, необхідно зберегти національну або етнічну, географічну або культурну своєрідність поняття. Також немає єдиного підходу у відтворенні слів-реалій – це призводить до того, що майже кожен державний орган в Україні використовує власну версію своєї назви англійською мовою.

Метою нашого дослідження є розкриття особливостей перекладу реалій установ суспільно-політичного життя України. Саме тому, у якості методу дослідження ми обрали аналіз вже виконаних перекладів.

«Існують такі основні способи відтворення реалій: транскодування (транскрибування та транслітерація), калькування, генералізація, уподібнення та комбінований метод» [1].

Кожна країна має свої політично-адміністративні реалії. Багато реалій української мови у цій сфері є спадщиною радянської доби. Перекладачі у свою чергу намагаються знайти відповідники таких реалій в мові перекладу, що не завжди є доречним.

По-перше, можуть виникнути труднощі з перекладом державних установ, таких як: Міністерство внутрішніх справ України, де «*the Ministry of Internal Affairs of Ukraine*» є правильним варіантом.

Натомість використання варіанту «*Home Office*» або «*Home Department*», що є аналогом згаданого міністерства у Великій Британії, є недоречним. Бо функції Міністерства внутрішніх справ України та «*Home Office*» (або «*Home Department*») у Великій Британії відрізняються. Наприклад, «*Home Office*» відповідає за Тюремну службу її Величності, а український державний орган таких обов'язків не має.

По-друге, ми не можемо використовувати для перекладу назви українського органу реєстрації актів цивільного стану варіант «*City Hall*»/ «*City House*». Адже правила укладання шлюбу в США відрізняються від українських, а наш український орган має свої окремі функції.

По-третє, яскраві приклади органів-реалій зустрічаються в українських внутрішніх паспортах старого зразку. Наприклад, у рядку «ким виданий» можна побачити: «Бердянським МВ УМВС України в Запорізькій області». Деякі перекладачі починають застосовувати транслітерацію: «*Berdiansk MV UMVS of Ukraine in Zaporizhia region*», але подібний переклад не можна вважати адекватним. У цьому випадку використання транслітерації – некоректне, адже втрачається сенс аббревіатур. Слід спочатку розкрити їх значення, а тільки потім перекладати текст іншою мовою. Саме тому, правильним варіантом перекладу вважаємо: *Berdiansk City Department of the Administration of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in Zaporizhia region*.

Отже, аналізуючи приклади подані вище, слід зазначити, що перекладач має звертати увагу на реалії, а також має точно відтворити твердження, уникати адаптації. Тому найбільш популярним методом відтворення реалій є комбінований метод. Він полягає в тому, щоб об'єднати іншомовну транскрипцію та транслітерацію терміну-реалії. Такий шлях дозволяє передати оригінальність та колорит поняття-реалії. Окрім того, у деяких ситуаціях буде недоречним обрати метод транслітерації, бо лексична одиниця втратить своє значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Влахов С., Флорин С. Неперекладне у перекладі. Київ : Вища школа, 1986. 416 с.

Анастасія ПРУСЬКА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга СОПІНА,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ ОЦІНКИ ЯК ПОЛІЦЕНТРИЧНА СТРУКТУРА В НАУКОВІЙ ПАРАДИГМІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У сучасній науковій парадигмі поняття оцінки є актуальним, складним феноменом для дослідження, що зумовлено онтологічною універсальністю цієї категорії, адже об'єктивний світ бачиться тим, хто говорить, з точки зору його ціннісного характеру.

Оцінка вирізняється полістатусністю, тому привертає увагу вчених різних галузей. Доведено, що ця категорія посідає важливе місце в семантичному просторі мови [1; 2; 3].

Мета дослідження – охарактеризувати функціонально-семантичне поле (далі – *ФСП*) оцінки як поліцентричної структури сучасної української мови. Під час дослідження були використані загальнонаукові методи аналізу, синтезу, порівняння при вивченні наукових праць щодо досліджуваності теми даної розвідки.

У мовознавчій науці поняття поля дефінується достатньо широко (О. Бондарко, А. Загнітко, Г. Приходько, К. Серажим та ін.). У сучасній українській мові поле оцінки у функціональному аспекті базується на ієрархічній організації засобів різних мовних рівнів, що об'єднані функцією оцінки. *ФСП* оцінки диференціюють у групи полів компактною поліцентричної структури, що містить: 1) декілька центрів, яскраво виражених ядер, елементи яких є більш спеціалізованими для вербалізації значення оцінки, 2) периферії, одиниці яких вирізняються функціями другорядного характеру, є менш спеціалізованими щодо вербалізації оцінної семантики, у мовленні функціонують нерегулярно [1, с. 37].

Домінантним компонентом *ФСП* оцінки є мовні одиниці «хороший» / «поганий», семантична структура яких виражає загальне інваріантне значення, властиве всім одиницям поля, а саме: «відповідність / невідповідність оцінюваних предметів та явищ навколишньої дійсності певним стандартам, нормам, які до них висуваються».

Ядро *ФСП* оцінки містить власне ядро та навколоядерний простір, що об'єднані семантичною домінантою *хороший / поганий*. До **власне ядра** поля оцінки належать одиниці з оцінним емоційно-експресивним забарвленням: лексеми з відтінками іронії (*борзописець, великорозумник*), зневажливості (*базікання, патякати*), фамільярності (*курдупель, пришелепкуватий*), розмовності (*загиджений, варнякати*) і

лайливі (*мурмило, йолоп*) лексеми. У **навколоядерному просторі** поля оцінки репрезентовано лексеми, які виражають раціональну оцінку: поняття моралі (*добро, правда*); опредмечений стан (*багатство, порядок*); опредмечені дії людей (*вибрик, розкачка*) та ін.

До **периферії** ФСП оцінки належать одиниці рівня лексики, словотвору, морфології, синтаксису. Периферія ФСП включає периферію ближню та далеку. Компоненти **ближньої периферії** – більш спеціалізовані щодо представлення оцінної семантики. Названі одиниці поза контекстом зберігають оцінність: 1) лексеми, утворені за допомогою суфіксів суб'єктивної оцінки: а) суфіксів демінутивності **-ок, -ик, -к(о), -к(а), -ц(е)** (*котик, яблучко*); б) суфіксів демінутивності-пейоративності **-очк(а), -ечк(а), -ичк(а), -ячк(о), -ечк(о), -инк(а), -ичок, -ечок, -очок, -иночк(а), -ець, -иц(я), -чик, -ен(я); -атк(о)** (*донечка, пір'ячко* та ін.); в) суфіксів пестливості **-еньк(а), -еньк(о), -оньк(а), -оньк(о), -усь, -ус(я), -унь, -ун(я)** (*соколونько, дідусь, мамуня* та ін.); 2) слова, утворені за допомогою префіксів **архі-** (*архішахрай*), **супер-** (*супермодний*), **а-** (*алогічний*), **не-** (*нехороший*), **анти-** (*антидемократичний*), **дис-** (*дискомфорт*), **лже-** (*лженауковий*), **псевдо-** (*псевдогероїчний*), **квазі-** (*квазінауковець*), **пре-** (*пречудово*). Елементи **далекої периферії** ФСП оцінки актуалізують оцінність тільки в ситуативних контекстах: 1) лексеми, утворені лексико-семантичним способом творення (**темний** – «відсталий, некультурний, неписьменний»); 2) різні функціональні групи часток: а) окличні (*що за, що там за, от, ну й, іще, ще й, іще й* та ін.): **Що за нахаба!** (І. Нечуй-Левицький); б) питальні (*чи, хіба, неже* та ін.): **Хіба ж так поводяться з подарунками?** (В. Підмогильний); в) спонукальні (*бодай, щоб, аби, коли б, ну, хай* (*нехай*): **Ну, здихай, враг тебе бери!** (М. Коцюбинський); 3) займенниково-прислівникові слова *який* (*яка, яке*), *такий* (*така, таке*), *як, скільки*, що оформлюють окличні речення з оцінною семантикою: **А як прегарно!** (О. Кобилянська); 4) різні групи вигуків, за допомогою яких реалізуються емоційно-оцінні значення радості, схвалення, захоочення, похвали, подиву, суму, горя, жаху, страху, відчаю, болю, переляку тощо (*слава! хвала! гурра! слава Богові! пхе! тю! фе! фі! фу! хай йому грець! чорт його бери!* та ін.); 5) елементи інфраструктури, що покликані демонструвати певне суб'єктивне ставлення того, хто говорить, до думок, висловлених ним, до адресата мовлення: а) вставні одиниці (*на радість, на велике задоволення, на жаль, на смуток, на лихо, як на зло* та ін.); б) вставлені конструкції: *Інший аргумент <...>, що в Україні більшість населення вже російськомовна (скільки наполегливості немало хто виявляє, аби це довести!), а тому роблять умовивід з такого засновку...* (А. Погрібний); в) звертання: **Не товпися, свинота!** (А. Тесленко).

Таким чином, у сучасній українській мові ФСП оцінки має поліцентричну структуру, що представлена центральними і периферійними компонентами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Космеда Т. А., Халіман О. В. «Грамматика оцінки» як актуальна проблема сучасного мовознавства. *Лінгвістичні студії* / ред. А. Загнітко. Вип. 22. 2011. С. 36-42.

2. Приходько Г. Полістатусність категорії оцінки. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. № 5. 2019. С. 128-133. URL : http://philologyjournal.lviv.ua/archives/5_2019/24.pdf (дата звернення: 28.03.2023).

3. Серажим К. Категорії оцінки й аргументації в публіцистичній мові газети. URL : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1240> (дата звернення: 28.03.2023).

Юлія РИБАЛЬЧЕНКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти 3 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Артем ПОЛУЛЯХОВ,**
викладач (БДПУ)

ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ФАКТОРУ НА ВИКОНАННЯ УСНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Дослідження психологічних аспектів перекладацької діяльності завжди було й досі залишається проблемою сучасності, адже багато перекладачів щодня в процесі роботи продовжують відчувати сильне психологічне навантаження та перебувати під впливом стресу. Актуальність вивчення психічного впливу на роботу усних перекладачів також підтверджує невелика кількість матеріалів із даної теми. Практики у цій сфері інстинктивно та емпірично шукають способи зниження стресу, розвантаження нервової системи, яка постійно працює під напругою, а також психологічної підготовки перед тим, як приступити до перекладу. Адже великою мірою від психологічного стану перекладача залежить якість перекладу та розвиток успішної комунікації як на міжособистісному, так і на міжнародному рівні.

АІС (Міжнародна асоціація перекладачів конференцій) провела дослідження, присвячене впливу рівнів навантаження на стресовий стан та «вигорання» перекладачів у грудні 2001 року. Кілька інших проведених емпіричних досліджень також підтвердили,

що синхронний переклад дійсно є сильним стресом для організму. Дані дослідження АІПС ставлять синхронний переклад в одну категорію з професіями з високим рівнем стресу.

На теми психології та перекладу окремо існує безліч наукових робіт як зарубіжних дослідників, так і у вітчизняному просторі. Проте у поєднанні ці явища зазвичай не розглядаються, а пошукавши інформацію щодо психологічної сторони усного перекладу ви, ймовірно, наткнетесь на купу статей саме про перекладацьку компетентність, але не про методи, наприклад, стрес менеджменту для перекладачів, і не про вплив емоційного фону на якість перекладу. Хоча часто це основний аспект, що власне і задає тон роботі.

Метою нашого дослідження є встановлення інструментів, які б могли допомогти перекладачам впоратися з психологічним та емоційним навантаженням. Основним методом дослідження ми обрали аналіз наявної інформації.

Будь-який спікер, а тим більше перекладач знає, що якість виступу/перекладу прямо пропорційна тому, наскільки людина змогла опанувати свої емоції. «Знання психології є важливими для усного перекладача» [1, с. 76]. Рівень вживаної лексики та якість, структурованість мовлення тим краще, чим більш розслаблено та комфортно людина почувається. І навпаки: в граничній психологічній напрузі і стресі, створеному тиском відповідальності, перекладач може тимчасово втратити навіть давно опановані навички і знання: наприклад, забути прості слова. Тому окрім технічної підготовки дуже важливо готуватися до усного перекладу емоційно та психологічно, в чому можуть допомогти наступні рекомендації. Перед перекладацькою роботою необхідно гарно відпочити, не навантажувати себе розумовою діяльністю, а навпаки розслабитися, повірити у себе, нагадати собі про свої попередні досягнення, що підвищить рівень впевненості в успішності майбутнього перекладу. Після перекладу мозок почувається втомленим та перенавантаженим, іноді автоматично продовжує ловити та перекладати вхідну інформацію або ж навпаки мати тимчасові труднощі з обробкою найпростіших питань, що може вплинути на якість сну, рівень емоційності. Тому також рекомендується допомогти собі «вимкнути» робочий процес шляхом медитації, відмови від спілкування та отримання нової інформації на деякий час.

Нервово-психічне навантаження в якості фактору ризику в усного перекладача є з самого початку набагато вищим, ніж у письмового, що працює в «офісній» обстановці.

Перекладачі конференції працюють в умовах, у яких, на думку психологів, задіяні об'єктивні фактори стресу: постійне інформаційне навантаження, відрізки часу, що відводяться на власне переклад,

величезна кількість необхідної концентрації, труднощі з текстом та його сприйняттям, втома, обмежений простір перекладацької кабінки тощо.

Професія усного перекладача часто недооцінюється тими, хто ніколи особисто не зіштовхувався з цією сферою. Але ж, як ми можемо підсумувати з фактів поданих вище, насправді висококваліфікований перекладач – не просто робота, а фактично стиль життя. Стійкість до стресу, можливість продовжувати свою роботу за найрізноманітніших умов оточуючого середовища, вміння працювати над своєю психікою та емоціями перед, в процесі та після безпосереднього перекладу – найперші необхідні умови для перекладача після очевидного знання мов та інструментів перекладу. Саме тому наука неодмінно повинна приділити увагу окремо психологічним аспектам перекладацької діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основи перекладознавства : навчальний посібник / А. Г. Гудманян, А. В. Сітко, Г. Г. Єнчева. Вінниця : Нова Книга, 2020. 352 с.

Тетяна САФОНОВА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга СОПІНА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

СПЕЦИФІКА УКРАЇНСЬКИХ ДІЄСЛІВ УМОВНОГО СПОСОБУ: ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

Актуальність дослідження значень граматичних форм дієслова в українському епістолярному мовленні зумовлена тим, що граматичні способи відіграють одну з суттєвих стилерозрізнявальних функцій мови, характеризуються лексико-семантичною різноманітністю прямих і переносних значень.

Метою дослідження є визначення функційно-семантичної своєрідності дієслів умовного способу в епістолярному мовленні.

Умовний спосіб, як твердить І. Вихованець, означає дію, не реальну, а гіпотетичну, можливу, бажану, залежну від певних умов [1, с. 206]. Дієслова умовного способу, як і наказового, з категорією часу не зв'язані: *«З великою охотою послала б Вам їх тепер, але вони ще потребують хоч якогось впорядкування або хоч переписки»* [4, с. 258].

Аналіз епістолярних текстів засвідчив уживання дієслів умовного способу в інших семантичних відтінках, що супроводжують основне значення лексеми. Зокрема, вони можуть виражати:

– прохання: *«Був би дуже радий, коли б Ви обізвались хоч двома-трьома словами, щоб я знав, що Ви мене не забули ще, щоб мав звістки про Вас та Вашу родину»* [2, с. 48];

– бажану дію: *«Бажав би я, щоб воно теж увійшло у збілочку моїх оповідань, якщо тільки будуть видані вони»* [3, с. 424];

– докір: *«<...> але Шмідти не показали б йому так виразно сього, якби вважали його зовсім рівним собі <...>. Вони поважали б право кожної людини бути часом хворою, неінтересною, навіть нудною <...>»* [4, с. 347–348];

– пропозицію: *«Але я з охотою поговорила б з Вами про Вашу поему і з технічного, і речевого погляду, може справді Вам було б добре “подумати в голос” в моїй присутності»* [4, с. 295];

– застереження: *«Якби не була научена досвідом гірким, то знов би розсипалась в гірких фразах, але тепер знаю, що шкода мови, отже на сьому скінчаю, щоб не затроювати душі собі і тобі»* [4, с. 250].

О. Пономарів відзначив ще одну функційно-семантичну властивість дієслів умовного способу, пор.: *ти напиши – ти написав би; ви послушайте – ви послухали б*. Аналізовані дієслова в такому випадку виражають спонування пом'якшено, не так, як дієслова наказового способу. Їхньою додатковою ситуаційною ознакою є властивість поєднуватися з 2-ю особою множини в реченнях зі звертанням: *«Таточку, голубчику, ви б краще лежали»* (І. Тобілевич). Форми умовного спонукального можуть утворюватися описово, додаванням до форм умовного способу наказової частини *хай* (нехай): *«Хай би заспівав. Я, власне, тому і хотіла б, щоб хтось з моїх товаришів міг би рівночасно зі мною мешкати на вільній землі, що се був би поділ праці»* [4, с. 317].

У проаналізованих листах умовний спосіб має ряд переносних значень. Форми умовного способу інколи наближаються до дійсного способу і виражають:

1) можливу дію: *«<...> І я була б певна тоді, що Ви б зрозуміли мої сльози і не образилась би за їх <...>»* [4, с. 291];

2) неможливу дію: *«<...> І через се друкують такі речі, яких запевне не одважилась би показати жодній редакції реакції якої чужоземної часописі»* [4, с. 257];

3) доречну дію: *«А, звичайно, біло б краще, коли б вона переїхала»* [2, с. 43];

4) недоречну дію: *«Я також міг би висловитись. Що не єсьм ані марксистом, ані народником, але се нічого не пояснює: не про ліберію (за джерелом) ходить <...>»* [2, с. 279];

5) імовірну дію, припущення: *«Шкода мені, мамочко, що я не знала, на коли був призначений ювілей <...>, все ж таки хоч*

телеграму прислала б» [4, с. 324]; «Може, не кожний повірив би мені на такі слова, але хтось мені повірить, я знаю» [4, с. 251];

6) побуювання: *«Не знаю, як для кого, а для мене та хвилина, коли б я побачила свою докладну біографію в друку, була б найприкрішою хвилиною мого життя, дарма що в моїй біографії не знайшлось би нічого ні особливо цікавого для людей, ні надто ганебною для мене самої» [4, с. 256].*

Висновки. Досліджений текстовий матеріал засвідчив, що умовний спосіб українських дієслів виражає ірраціональну дію, бажану або можливу за певних умов, а також вербалізує ряд переносних значень (здатний виражати можливу / неможливу, доречну / недоречну дію; імовірну дію, припущення, прохання; бажану дію; докір тощо).

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови. Київ : Пульсари, 2004. 3980 с.
2. Грабовський П. А. Вибрані твори: у 2 т. Київ : Дніпро, 1985. Т. 2: Статті, нариси, оповідання, листи. 344 с.
3. Коцюбинський М. М. Твори: у 7 т. Київ : Наук. думка, 1975. Т. 7: Листи. 415 с.
4. Українка Леся. Зібрання творів: в 12 т. Київ : Наук. думка, 1977. Т. 10. URL : <https://knigoed.club/page-56-2433-tom-10-lesja-ukrayinka.html> (дата звернення: 30.03.2023).

Дарина СКУРАТОВСЬКА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Світлана ГЛАЗОВА,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ПРОСТОРІЧНА ЛЕКСИКА У ТВОРАХ АНДРІЯ КУЗЬМЕНКА ЯК «МОВНИЙ СВІТ СПРОТИВУ»

Актуальність. Враховуючи популярність нетипового співака, композитора, поета, письменника, телеведучого, продюсера, актора, лідера гурту «Скрябін», його художні твори привернули й нашу увагу. Наповнені глибоким смислом пісні знайшли чимало прихильників серед співвітчизників. Його творчість така ж унікальна, як і він сам. Окрім віршів та пісень, які він виконував на сцені, до його творчого доробку також входять такі прозові твори: «Я, «Победа» і Берлін», «Місто, в якому не ходять гроші», «Я, Паштет і армія» та «Я, Шонік і шпіцберген».

Ступінь досліджуваності проблеми. Дослідження просторічної лексики та пов'язані з нею проблеми привертали увагу багатьох відомих лінгвістів, її досліджували: І. Брага, С. Бузько, Н. Дзюбишина-Мельник, Я. Думашівський, Н. Єльнікова, О. Зайцева, Т. Кондратюк, Л. Коробчинська, І. Корнієнко, Л. Масенко, В. Нестерович, О. Остроушко, Я. Рибалка, О. Сербенська, Л. Ставицька, Т. Ткаченко, В. Труб, Н. Шульжук. Сам термін «просторіччя» з'явився на початку ХХ сторіччя, проте й сьогодні в українській стилістиці й лексикології спостерігаються суперечності щодо його тлумачення [3, с. 703-710].

Мета роботи – виявити просторіччя, що функціують у прозових творах Андрія Кузьменка. У роботі нами застосовувалися **методи** аналізу та систематизації.

Сутність дослідження. У сучасній українській літературі (творах Андрія Кузьменка та в сучасних виконавців пісень) можемо спостерігати своєрідний «мовний світ спротиву», у якому простежується функціонування просторіч через своєрідну мовну картину світу [2, с. 42]. Українська сучасна музика та література наче втрачають своє «естетичне призначення і вбирає просторічну і сленгову, запозичену й кальковану лексику, орфоепічні та синтаксичні помилки» [2, с. 38].

Характерною особливістю стилістичного використання просторічної лексики в текстах Андрія Кузьменка є те, що вона поєднується з іншими видами нелітературного мовлення (зокрема, соціальними діалектами – сленгом та жаргоном), а також – із урочистою лексикою високого стилю, як от: *...і я забалдіє, як дитина* [5, с. 8]; *Над заднім диваном аркоподібне склепіння даху машини підкреслює нескінченність всесвіту і створює ілюзію прекрасного чистого неба, яке загинається у вас над головою і падає нафіг кудись за диван, тим самим стверджуючи, що земля кругла* [5, с. 6]; *По скільки дають?; ...ми збиралися стартонутти* [5, с. 12]; *Він пролупив більма, поцямкав ротом і, глянувши на неї своїми вибалушеними риб'ячими очима-бульками сказав...* [5, с. 69]; *...психованими жителями* [5, с. 22]. Поєднання розмовно-просторічної лексики з соціальними діалектами свідчить про зближення різних соціальних різновидів мовлення; наявність же в одному текстовому уривку різнопідсистемних (різностильових) мовних елементів та їх контрастування виступає засобом потужної експресії [1, с. 76].

Останніми роками у міру розширення досліджень у сфері просторічної лексики науковці змінюють своє ставлення щодо її ролі у суспільстві, зокрема в українській художній літературі [4]. А для сучасних письменників вона є невід'ємною складовою художнього тексту, оскільки допомагає повноцінно та яскраво зобразити навколишню дійсність. Така лексика виходить за межі прямої мови у творах і граціозно komponується з літературною мовою.

Основні висновки. Отже, Андрій Кузьменко не поскупився на художні засоби, а також на просторічну лексику, яка функціює в його прозових творах в усій своїй багатогранності, наповнюючи їх емоційністю, виразністю та образністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бузько С. А. Розмовно-просторічна лексика в текстах української постмодерної прози. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету* : зб. наук. пр. Філологічні студії. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2008. Вип. 2. С. 68–73.

2. Вусик Г., Глазова С. Функціонування інвективної лексики: від прозових творів Кузьми Скрябіна до сучасних українських пісень. *Закарпатські філологічні студії* / ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т»; редкол. : І. М. Зимомря (голов. ред.) [та ін.]. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Випуск 26. Том 1. С. 37–42.

3. Глазова С. М., Скуратовська Д. В. Теоретичні засади дослідження просторіччя як соціолекту ненормативної лексики. *Science and innovation of modern world. Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference*. Cognum Publishing House. London, United Kingdom. 2022. P. 703–710.

4. Глазова С. М. Сленгізми в сучасній художній літературі. *The 8 th International scientific and practical conference «International scientific innovations in human life»* (February 16-18, 2022) Cognum Publishing House, Manchester, United Kingdom. 2022. P. 492–496.

5. Скрябін К. Повне зібрання творів. Харків : Фоліо, 2019. 444 с.

Ірина ТУР,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Вікторія ЛІПІЧ,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ДІАЛЕКТНА ЛЕКСИКА В РОМАНІ ВОЛОДИМИРА ЛИСА «СОЛО ДЛЯ СОЛОМІЇ»

Актуальність. Одним із виявів багатогранного процесу взаємодії діалектів і літературної мови є використання діалектизмів у художньому творі, адже вплив літературної мови прискорює стирання відмінностей говорів, зміну функцій їхніх елементів. Разом з тим літературна мова живиться діалектизмами як засобом реалізації художнього задуму. Актуальність пропонованої роботи полягає в тому, що проаналізовано діалектну лексику в прозовому творі

Володимира Лиса «Соло для Соломії», що комплексно не досліджувалося в сучасній вітчизняній лінгвістиці.

Ступінь досліджуваності проблеми. Діалект – це різновид національної мови, якому властива відносна структурна близькість і який є засобом спілкування людей, об'єднаних спільністю території, а також елементів матеріальної і духовної культури, культурних традицій, самосвідомості. Варто зазначити, що багато вчених порушували питання класифікації діалектизмів, зокрема С. Бевзенко, В. Горпинич, А. Грищенко, С. Єрмоленко, В. Мойсієнко, О. Пономарів, В. Чабаненко тощо. У пропонованій науковій роботі ми послуговуємося класифікацією О. Пономарева, згідно з якою виділяють такі групи діалектизмів: лексичні, етнографічні та семантичні. Лексичними діалектизмами вважаються слова говору, що називають поняття, для позначення яких використовуються інші назви, наприклад: бараболя – «картопля», тайстра – «торба». Етнографічні діалектизми – це назви місцевих реалій, невідомих або невикористовуваних за межами певного говору, як-от: каптур – «очіпок», каварма – «страва з баранини. Семантичними діалектизмами є слова загальнонародної мови, які в місцевих говорах відрізняються своїм значенням: базар – «майдан» [3, с. 201-205].

Метою нашої роботи є характеристика діалектної лексики в романі відомого сучасного письменника В. Лиса «Соло для Соломії». Для досягнення визначеної мети використовували описовий та контекстуальний **методи** лінгвістичного аналізу.

Сутність дослідження. Цінність роману «Соло для Соломії» полягає в тому, що він є історією цілого життя однієї неповторної жінки, якій довелося жити в неповторний час у неповторному місці – на Волині. Аналізуючи твір, зауважуємо, що невід'ємними компонентами його творчості є діалектизми. Письменник докладно відтворює волинський колорит і влучно описує побут волинян, використовуючи діалектні слова, які належать до північного наріччя. Вживання діалектизмів у мові досліджуваного твору обумовлене або зображенням реалій, що пов'язані з тією територією, яку описує автор, або відтворенням усного мовлення персонажів. Діалектизми в романі В. Лиса «Соло для Соломії» виконують також художньо-зображальну функцію, адже досить часто вживаються зі стилістичною метою, коли автор хоче відтворити місцевий колорит, типізувати характери представників різних суспільних верств, дати мовну характеристику персонажів тощо.

В. Лис уживає етнографічні діалектизми, що називають одяг, наприклад: «На його подвір'я ступає стара і вже трохи згорблена жінка, зодягнута в чорну спідницю і жіночу **маринарку**» [2, с. 139] (*маринарка* – *камізька*); «А тоді вже сказала – нащо пані така

добра, нащо, то ж вельми дорога *шальоха...*» [2, с. 110] (*шальоха – хустка*). Описуючи побут волинян, письменник використовує такі діалектизми: «Після того вдягала, проходжувалася подвір'ям і знову ховала до *куфера*» [2, с. 78] (*куфер – скриня для одягу*); «То дістань там *шкалика*, налий собі настойки» [2, с. 44] (*шкалик – пляшка*); «Щедрий вечір, котрий ставив віночок до свята Маланки, привів до хати Троцюків, по-вуличному Зозуликів, *перебиранців*» [2, с. 11] (*перебиранці – ряджені*). В. Лис передає говіркові особливості, автентичність мовлення героїв, використовуючи фонетичні діалектизми, наприклад: «Думка про те, що вони обоє з цим дженджуристом паничем програли, али чоґо приходить *цея* незрозуміла думка?» [2, с. 80]. «Він давно вже не п'є молока, бо ж одне розстройство од того, швидкий нападає, та то Ольга так вимовляє, а він каже по-їхньому, загоренськи – *шмидкий*» [2, с. 131]; «*їден* я остався, все *їдно* не жилець на цьому світі» [2, с. 213].

Основні висновки. Отже, мовотворчість Володимира Лиса, відомого українського прозаїка, ґрунтується на естетично спрямованому слововживанні, що передбачає максимальне використання здатності слова до семантичного ускладнення й відповідного наповнення його певним смислом. Використання діалектних слів у мові творів В. Лиса є одним із цікавих і маловивчених явищ у сучасному українському мовознавстві. У романі «Соло для Соломії» діалектизми вживаються переважно зі стилістичною метою, є яскравим художнім засобом відтворення ефекту місцевого колориту, увиразнення зображення життя волинян, індивідуалізації мовлення персонажів, їхніх характерів, звичок, стилю поведінки, відбиття історичної епохи, показу зміни душевного стану героїв, відтворення певних декоративних картин тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С. П. Українська діалектологія : навч. посіб. Київ : Вища школа, 1980. 244 с.
2. Лис В. Соло для Соломії : роман. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 368 с.
3. Сучасна українська мова : підручник / за ред. О. Д. Пономарева. 4-те вид. Київ : Либідь, 2008. 488 с.

Анастасія ФАСТ,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Юлія ГЕРАСИМЕНКО,**
к.філол.н., старший викладач (БДПУ)

СПОСОБИ СЛОВОТВОРЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Вивчення способів словотвору в англійській мові допомагає значно краще пізнати лексичні особливості англійської мови, краще розуміти нові слова без словника та з'ясувати, як ви можете використовувати ці способи самостійно. Це сприяє розширенню словникового запасу.

Тема способів словотворення розглядається та аналізується в багатьох підручниках з граматики англійської мови. Лінгвісти та дослідники мови глибоко аналізують ці методи у своїх наукових роботах.

Метою нашого дослідження є огляд найпоширеніших способів словотвору в англійській мові та їх використання. Для цього ми дамо визначення словотвору, проаналізуємо його способи та приклади.

Словотвір – це процес утворення нового слова від існуючого, найчастіше шляхом додавання префікса або суфікса, або шляхом конверсії, або будь-якими іншими існуючими способами [1, с. 29]. В англійській мові існує декілька способів словотвору: 1. Конверсія. 2. Префікси та суфікси. 3. Складання. 4. Фразові дієслова. 5. Відсікання.

Конверсія є одним із найпоширеніших способів словотвору, це творення слова (нового класу слів) від існуючого слова (іншого класу слів) без зміни форми, без використання суфіксів або префіксів [1, с. 31]. Наприклад, іменник перетворюється на дієслово: *change* – зміна, *change* – змінювати, *hand* – рука, *hand* – вручати, *order* – наказ, *order* – карати, *place* – місце, *place* – розміщувати.

Другий поширений спосіб словотворення – **додавання суфіксів або префіксів**. Різні суфікси відповідають за різні частини мови. Знаючи ці суфікси, ви можете вжити потрібну частину мови, уникнути помилок, зрозуміти і використати слово, навіть якщо воно для вас абсолютно нове. Наприклад, *age* утворює іменник від дієслова: *pass* – *passage*; *dom* утворює іменники від прикметників: *free* – *freedom*; *al* утворює прикметники від іменників: *culture* – *cultural*; *ful* утворює прикметники від іменників: *beauty* – *beautiful*; *ive* утворює прикметники від іменників та дієслів: *act* – *active*; *en* утворює дієслова від прикметників та іменників: *black* – *blacken*; *ly* утворює дієслова від прикметників: *simple* – *simplify*; *ize* утворює дієслова від іменників: *character* – *characterize*; *hood* – іменник від інших іменників: *child* – *childhood*.

Також можна використовувати префікси, багато з яких походять від латинських коренів і надають слову певного значення. Наприклад: *dis/un/in* – виражати заперечення – *disappoint, unhappy, inexpensive*; *re* – робити щось заново – *rewrite, rename*; *under* – залишати щось незавершеним – *undercook, undersell*; *over* – робити щось занадто багато – *overproduce, overcooking*; *co* – робити щось спільно – *co-founder, co-worker*; *ex* – щось або хтось колишній – *ex-boss, ex-boyfriend*; *mis* – щось неправильне – *mishear, misinform, mislead*; *pre* – щось сталося до – *prehistoric*; *post* – щось сталося після – *post-revolutionary*.

Префікси також можуть змінювати значення слова на протилежне, наприклад: *regular – irregular*; *disorder – order*; *prehistoric – historical*.

Третій спосіб – **створення складних слів**. За визначенням В. Арнольда, складні слова – це слова, що складаються щонайменше з двох твірних основ, які існують як вільні форми і можуть використовуватися як особливі лексичні одиниці [2, с. 85]. Більшість складних слів є іменниками та прикметниками, а також можуть бути дієсловами та прислівниками, наприклад: *bedroom, nothing, somebody, whiteness, whiteware, shoemaker, bluebird*. Часто складні слова пишуться через дефіс або мають з'єднувальний елемент: *dark-blue* (темно-синій), *first-class* (першокласний), *father-in-law* (тесть), *handmade* (ручна робота), *bread-and-butter* (хліб-сіль), *hide-and-hide* (хованки). До складних слів також належать словосполучення, які набули широкого вжитку, що призвело до того, що вони стали окремими лексичними одиницями, наприклад: *never-to-be-forgotten*.

Наступний спосіб словотвору в англійській мові – **фразові дієслова**. Наприклад, значення дієслова може змінюватися в залежності від певних часток, з якими воно вживається. Таким чином слово набуває іншого значення, наприклад: *take* – схопити щось, *take up* – почати, *keep* – утримувати, *keep on* – продовжувати, йти далі.

Інший метод, який використовується досить часто, – це **відсікання слів**, наприклад: *refrigerator – fridge, B&B – bed and breakfast, e-mail – electronic mail, jr – junior*.

Ми дослідили найпоширеніші способи словотвору в англійській мові (додавання суфіксів та префіксів, конверсія, утворення складних слів, фразові дієслова та відсікання). Вивчивши та проаналізувавши ці способи, ми зможемо розширити свій словниковий запас, навчитися швидко розуміти нові слова та активно їх використовувати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Квеселевич Д. І., Сасіна В. П. Практикум з лексикології сучасної англійської мови : навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2001. 117 с.

2. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка : учеб. для ин-тов и фак-тов. иностр. языков. Москва : Высшая школа, 1959. 295 с.

Ігор ФУКЛЄВ,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Оксана ДУБРОВА,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ІНТЕРАКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Одним з важливих і необхідних умов для успішного розвитку сучасної освіти є пошук нових форм і методів навчання, які можуть сприяти досягненню більш ефективного рівня навчальної діяльності учнів. Для задоволення таких запитів з'явилась необхідність у нових підходах до навчального процесу, тому на сьогодні в методиці викладання англійської мови спостерігається тенденція переходу від комунікативного підходу до його різновидності – інтерактивного підходу.

Актуальність дослідження. Перевага інтерактивного методу навчання англійської мови полягає в тому, що воно дозволяє формувати різні види мовленнєвої діяльності, розвивати комунікативні компетенції, забезпечувати реалізацію особистісно – орієнтованого навчання, впливати на якісне засвоєння мовного матеріалу і підвищення рівня мовної освіти учнів.

На нашу думку, головним методом сучасного уроку іноземної мови має бути комунікативний метод. Для досягнення комунікативної компетенції – комунікативних вмінь, сформованих на основі мовних знань, навичок і вмінь – викладач іноземної мови повинен використовувати новітні методи навчання. Тому особливий інтерес навчального процесу становлять інтерактивні методи навчання.

Теоретичні засади застосування сучасних педагогічних технологій у навчальному процесі розкрито у працях О. Бігич, Н. Бражника, С. Гапонова, М. Лялько, М. Кларіна, С. Мельникова тощо. Активні групові методи навчання інтенсивно розробляли такі вчені – психологи, як Л. Асімова, Н. Богомолова, Д. Кавтрадзе, А. Смолкін та ін.

Основу інтерактивного навчання становить інтерактивний підхід, який означає взаємодію всіх учнів в групі. Так, інтерактивне навчання презентує цю спеціальну форму організації дослідницької діяльності учнів, яка включає конкретні цілі, що спрямовані на

створення комфортних умов навчання, а саме, умов, за яких учні почувають власний успіх та інтелектуальну усвідомленість, що робить процес навчання іноземній мові продуктивним.

Сутність інтерактивного навчання англійській мові зводиться до того, що навчальний процес організований таким чином, що всі навчальні групи опиняються включеними у процес пізнання, розуміють те, що вони знають та думають. Спільна діяльність учнів в процесі оволодіння навчального матеріалу націлена на те, що кожен робить свій індивідуальний внесок, відбувається обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. При цьому на уроці панує атмосфера доброзичливості та взаємопідтримки, що дозволяє не тільки отримувати нові знання, але й розвивати пізнавальну діяльність.

Сучасна комунікативна методика пропонує широке впровадження в учбовий процес активних нестандартних методів і форм роботи для кращого свідомого засвоєння матеріалу. У практиці виявили досить високу ефективність такі форми роботи: індивідуальна, парна, групова і робота в команді.

Найбільш відомі форми парної і групової роботи: внутрішні (зовнішні) кола (inside/outside circles); мозковий шторм (brainstorm); читання зигзагом (jigsaw reading); обмін думками (think – pair – share); мереживна пилка, парні інтерв'ю (pair interviews), кейс метод (Case study).

Однією з інтерактивних методик, що набула популярності в Великобританії, США, Німеччини, Данії та інших країнах став case study метод (кейс – метод, метод аналізу ситуацій), розроблена англійськими науковцями М. Шевером, Ф. Едейем та К. Ёйтсом. Саме їй у світової практиці відводиться важливе місце для вирішення сучасних проблем у навчанні.

Отже, інтерактивні методи навчання, що використовуються на уроках іноземної мови, сприяють активізації навчально – пізнавальної діяльності учнів, підвищенню мотивації до вивчення іноземної мови, і як наслідок, підвищенню якості навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сурмін Ю. П. Метод аналізу ситуацій (Case study) та його навчальні можливості. Глобалізація і Болонський процес: проблеми і технології : монографія. Київ : МАУП, 2005. 235 с.

2. Мартинюк А. П. Перспективи дослідження концептів у світлі інтегративної теорії мови / *Studia Germanica et Romanica*. Іноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання. Донецьк : ДонНУ, 2008, Т. 5. № 2 (14), С. 20–34.

3. Campbell R. The Study of Language Acquisition / R. Campbell, R. Wales // *New Horizons in Linguistics* / J. Lyons (ed). Harmondsworth: Penguin Book, 2010. P. 242–260.

Еліна ХАЛАБУЗАР,

здобувачка першого (бакалаврська) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Оксана ХАЛАБУЗАР,**
к.пед.н., доцент (БДПУ)

КОНЦЕПТ «ТОЛЕРАНТНІСТЬ»: СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Як відомо, концепти відображають процеси світосприйняття, категоризації та концептуалізації дійсності в різних мовах. Вони є вербальним оформленням цих процесів. Представники сучасного мовознавства класифікують концепти на національно марковані та універсальні. Концепти розглядаються як важливі складові картини світу різних етносів. Саме до універсальних концептів належить концепт *толерантність/die Toleranz*, який є одним з найуживаніших понять сучасного культурного та політичного дискурсу в умовах глобалізаційних процесів у суспільстві.

Метою даного дослідження є виявлення спільних та відмінних відтінків значень в двох мовах та відмінності в розумінні толерантності українськими та німецькими мовцями.

Поняття «концепт» у сучасному мовознавстві тісно пов'язано із розвитком когнітивної лінгвістики та концептуального аналізу, який трактують як метод когнітивної лінгвістики». Учені підкреслюють, що наразі відсутнє однозначне розуміння методики концептуального аналізу, саме тому дослідники у своїх роботах застосовують різні прийоми. На нашу думку, найбільш доречним для цілей даного дослідження видається дослідження концепту на основі аналізу семантичного простору слова, виходячи з того, що концепт передається в мові не стільки окремим значенням слова, скільки певним лексико-семантичним мікрополем.

Концепт *толерантність*, як і номен *die Toleranz*, є відносно новим для європейської свідомості. Лінгвісти не мають єдиної думки щодо того, коли саме термін *толерантність* виник у світовій культурі. Більшість учених схиляються до думки, згідно якої толерантність, як одна зі складових індивіда, існувала ще в античному суспільстві, хоча і не була артикульована як принцип. Цей факт інтерпретується дослідниками як абсолютна присутність толерантності, відсутність будь-яких складнощів з її втіленням і надає нам можливість зробити висновки, що античне суспільство – це суспільство абсолютної толерантності. Отже, можна зауважити, що поняття (концепт) толерантності могло виникнути лише в соціумі, де існували певні конфлікти, де мала місце непримиримість на підставі різних цінностей та світобачення, тобто у ситуації співіснування

несумісних і непримиренних ціннісних світів, систем думок, колективних та індивідуальних ідентичностей.

Вперше концепт *die Toleranz* сформувався в контексті європейської свідомості Нового часу, коли ідея толерантності утвердилася як певною мірою вимушена реакція на ворожнечу, війни і кровопролиття, породжувані нерозв'язними конфліктами між церковною і світською владою, між католиками і протестантами тощо. Одні дослідники пов'язують появу концепту *толерантність* з підписанням Нантського едикту, коли «православні і католики знайшли компроміс між своїми конфесіями. Цій події передувала одна з найкривавіших ночей у світовій історії – Варфоломійська». Інші важливою віхою в історії толерантності вважають кромвельський період англійської історії (17 ст.) і боротьбу пуританських сект, що входили до армії Кромвелля.

Відповідно до їхніх поглядів, жодне з тверджень не може бути настільки непогрішним, щоб йому в жертву можна було принести інші переконання, що існують у суспільстві. Джон Солтмарш, один із захисників толерантності за часів Кромвелля, говорив: «Твої погляди будуть настільки ж темними для мене, як і мої погляди для тебе, доки Господь не відкриє нам очі».

Першим, хто артикулював необхідність розвитку толерантності в суспільстві, був англійський філософ Джон Локк (1632-1704), який в 1688 році в «Листах про толерантність» наводив незаперечні аргументи на користь цієї чесноти. Толерантність, до якої закликав Локк, зараз назвали б релігійною або конфесійною, адже він дотримувався ідеї, що примус не здатен повернути особистість на шлях щирої віри. Він підкреслював, що церква та держава повинні виконувати різні функції. На його думку, церква не повинна вдаватися до силових акцій, а держава не має встановлювати, яка релігія є істиною.

У своїй науковій розвідці лорд доходить висновку, що досконала толерантність – це не тільки свідоме та позбавлене негативного забарвлення визнання свободи «іншого» самому вести свої справи у будь-який спосіб, без суперечок із законом. Він акцентував, що досконала толерантність – ще й захист з боку держави свободи кожного громадянина від будь-якого легітимного її обмеження.

Таким чином, варто підкреслити, що вперше поняття толерантність було застосовано в релігійній сфері, і саме релігійна толерантність стала основою тих свобод, якими зараз вирізняються розвинені демократичні суспільства сучасного світу.

Соціумом було вироблено певні критерії, за якими толерантність виявляється в суспільстві – рівноправність, взаємоповага, рівні можливості, збереження культури, залучення до подій в суспільстві, можливість дотримуватися традицій, релігійна свобода, співробітництво та солідарність у вирішенні спільних проблем, позитивна лексика.

Лексема *толерантність/ die Toleranz* походить від латинського *tolerantia (tolerāns)* – «терпіння», що, в свою чергу, є похідною від – *tolero* «несу, витримую, терплю».

Отже, толерантність – це 1) терплячість до чужих думок, повір'янь, поведінки; 2) здатність організму переносити несприятливий вплив того чи іншого фактора середі. Наприклад: *Він толерантний до вад інших. Вони толерантно ставляться до вірувань інших народів. Вона толерантна щодо цих контрверсійних аспектів проблеми.*

Все частіше значення лексеми пояснюються через визначення, що наводиться в «Декларації принципів толерантності» яку 16 листопада 1995 р. Україна підписала разом з 184 країнами-членами ЮНЕСКО. Згідно Декларації, під толерантністю розуміється повага, прийняття і розуміння широкого різноманіття культур нашого світу, інших форм самовираження і способів виявлення індивідуальності людини.

В німецькій мові концепт *Toleranz* має таке саме значення, що і в українській мові, та має декілька синонімів:

weitherzig – *широкосердний*

duldig – *терплячий*

großzügig – *великодушний*

nachichtig – *поблажливий*

Ich dulde es nicht, dass...;

die Sache duldet keinen Betragen nicht länger dulden;

er duldet keinen Widerspruch.

Eine nachsichtige Behandlung, Beurteilung. Nachsicht haben, üben.

Die Toleranz – Duldsamkeit, das Ertragen, Erdulden, Geduld.

Сьогодні толерантність вже не є лише стриманістю і терпимістю до «іншого». Поняття толерантності передбачає перш за все «практичну дію для стримування ідіосинкразії щодо чужого. Вона завжди була і є мірою «допуску», дозволеного відхилення від певних стандартів та норм», тобто засобом активного контролю над власними діями.

Можна зробити висновок, що у сучасному дискурсі толерантність набуває значення найважливішої умови максимально демократичного розв'язання можливих суперечок, суперечностей, зіткнень. Толерантність розглядають не лише як підґрунтя примирення ворогуючих сторін у так званих локальних конфліктах. До неї звертаються, закликаючи до суспільного миру, національної згоди – у сенсі незастосування сили і насильства з боку панівних суспільних структур під час подолання внутрішніх конфліктних ситуацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bertelsmann Lexikon Verlag GmbH, Gütersloh/München 2001.

2. Das neue universal Lexikon. Dr. Beate Varnhorn. Slowakei : Lexikon Institut, 2006. 70000 Stichwörter und erklärte Begriffe.

Аліна ХОХЛОВА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Оксана ХАЛАБУЗАР,**
к.пед.н., доцент (БДПУ)

КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

В сучасних умовах в Україні стає питання подальшого навчання англійської мови дітей з особливими потребами для набуття ними навичок і компетентностей і подальшого комунікативного діалогу з однолітками.

Актуальність теми полягає в тому, що комунікативний підхід допомагає дітям з особливими потребами позбутися мовного бар'єру і надбати дітьми мовленнєвих навичок при спілкуванні. Залишається відкритою проблема в необхідності вивчення новітніх підходів до навчання англійської мови дітей з особливими потребами.

В зарубіжній літературі комунікативний підхід до вивчення іноземної мови досліджували К. Блек, Є. Джойнер, Дж. Мунбай, А. Амата. Також на думку А. Богуш, М. Вакуленко, Г. Ніколайчук, М. Лісіної, Ю. Веклич, С. Ніколаєвої, Н. Гавриш, Л. Калмикової, К. Круглій зазначаємо, що треба звернути увагу на мовленнєву діяльність дітей, на методику навчання іноземної мови та на зв'язне мовлення у дітей з особливими потребами.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні експериментальній перевірці ефективності методики реалізації комунікативного підходу в навчанні англійської мови дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами.

Основна стратегія цієї роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні методики реалізації комунікативного підходу в навчанні англійської мови дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами та у розробці навчально-методичних рекомендацій щодо реалізації комунікативного підходу в навчанні англійської мови дітей молодшого шкільного віку та створенні програми і методичного посібника для вчителів англійської мови.

Основними завданнями в ході дослідницької роботи є теоретичне обґрунтування методики реалізації комунікативного підходу в навчанні англійської мови дітей молодшого шкільного віку з

особливими потребами та експериментальна перевірка ефективності методики реалізації комунікативного підходу в навчанні англійської мови дітей з особливими потребами.

Власний досвід підтверджує, що дитина виявляє інтерес до іноземної мови як засобу комунікації (в читанні, говорінні, слуханні, аудіюванні, перекладі, письмі), використовує вивчене з іноземної мови в сучасному суспільстві частіше, відбувається усуненні мовного бар'єру і розвиток бажання учнів говорити.

Розглядаючи дисципліну, можемо досягти мети комунікативного підходу-усунення мовного бар'єру і розвиток бажання учнів говорити. Основою методик Т. Шкваріної, Х. Дорон, С. Дугіної є комунікативний підхід, тому вони мають спільні комунікативні спрямованості навчання. Наші подальші наукові досліді будуть присвячені проблемам викладання англійської мови в шкільних закладах для дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами, які будуть спрямовані на цілісний особистісний розвиток особистості; на організацію навчально-виховного процесу як взаємодії педагога і дітей, яка відповідає запитам, нахилам, інтересам дітей молодшого шкільного віку; відбір відповідних цьому віку методів, прийомів і засобів навчання, форм і видів проведення занять; підбір автентичних навчальних матеріалів, ефективних у формуванні англомовної компетенції школярів молодшого віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бадюк Л. Комунікативний підхід до навчання англійської мови учнів початкової школи. *Наука. Освіта. Молодь*. 2015. С. 15-16.

2. Беломестнова Н. А. Специфіка формування комунікативної компетенції на уроках англійської мови в початкових класах. Лінгводидактична підготовка сучасного вчителя початкової школи: Збірка наукових праць. Херсон, 2017. С. 22-27.

3. Бігич О. Б. Типова програма з курсу «Методика викладання англійської мови в початковій школі». Київ : Вид. Центр КНЛУ, 2004. 64 с.

4. Бігун О. М., Розсоха А. П. Комунікативний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів англійської мови в початкових класах : навчально-методичний посібник. Переяслав-Хмельницький, 2019. 137 с.

5. Карп'юк О. Д. Особливості комунікативного орієнтованого навчання англійської мови в початковій школі за серією навчально-методичних комплексів 2-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : Навчальна книга, 2004. 78 с.

6. Шкваріна Т. М. У світ іноземної мови з цікавістю. *Дошкільне виховання*. 2000. №1. С. 22-23.

7. Richards J. C. and Rodgers T. S. *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 171 p.

Олександра ШУЛЬГА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Вікторія ЛІПІЧ,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

СТИЛІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У РОМАНІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «КЛЮЧ»

Актуальність і ступінь досліджуваності проблеми. Творчість українського письменника Василя Шкляра є цікавим явищем як з погляду змісту чи прозової форми, так і з погляду мови. Однак він належить до тих українських письменників, яким мало пощастило щодо висвітлення їхньої художньої творчості. Мовно-стилістичні особливості творів митця досі не були предметом вивчення лінгвістів. Мова творів Василя Шкляра дуже багата мовними (лексичними, синтаксичними та ін.) і стилістичними засобами її використання. Дослідження мовних явищ у творах митця має важливе значення для розвитку художнього стилю й української літературної мови взагалі. Воно допомагає глибше зрозуміти стилістичні можливості української мови, її функціонально-диференційні особливості. З огляду на це тема дослідження видається **актуальною та своєчасно.**

Мета і методи дослідження. Мета пропонованої наукової розвідки – вивчення стилістичних функцій фразеологізмів у романі Василя Шкляра «Ключ»; обґрунтування ефективності їх вживання для створення яскраво метафоричних і водночас сатирично загострених образів; з'ясування місця фразеологізмів в індивідуальному стилі письменника. Специфіка досліджуваного об'єкта й мета роботи зумовили використання описового, статистичного, семантико-стилістичного методів, методу обробки наукової літератури.

Сутність дослідження. Емоційно-експресивна функція фразеологізмів, ужитих у романі В. Шкляра «Ключ», є найпродуктивнішою та найбільш уживаною. Серед них виділяємо передусім ті сталі вислови, що є експресивними сигналами різних емоцій людини: «Сам ти дідько лисий, – сказав я, – однак він не образився і з підозрою *свердлив* мене своїми хитрими *очицями*, ніби сам був собакою-ярчком і тепер принохувався до мене» [3, с. 90], «...потім Андрій Крайній закинув мені, що я трохи сентиментальний у своїх матеріалах, мовляв, син зарізав батька, а ти *витискаєш* сльозу, тепер людям нема коли плакати...» [3, с. 44], «Мусила розгадати таємницю, яка *грязла* мою душу...» [3, с. 216].

Експресивні якості мови аналізованого роману В. Шкляра вияскравлюються завдяки вживанню фразеологізмів, лексичні компоненти яких номінативно (до того ж часто образно) розкривають

напружені психічні стани людини: «Скажи спасибі, що так славно вийшло, а то *місця собі не знаходиш*» [3, с. 40], «...і відчула, як *натягується* кожен мій *нерв*: якщо він скаже, що й дзеркало ціле, тоді ти *приїхала*» [3, с. 178], «Минув якийсь час, поки я зрозуміла, що то він *залісся* нервовим *сміхом* ...» [3, с. 179].

У межах функції створення гумористичного та сатиричного ефекту контекст забарвлюється за допомогою уведення образних висловів, що містять перебільшення, жарт, комічні натяки тощо, наприклад: «А тітка знову зневажливо пхикнула: *вона така дівчина, як я балерина*, до того ж *у неї не всі дома* ...» [3, с. 14], «Чесно кажучи, я трохи розгубився. *Наскочив чорт на відьму і не з того краю почав*» [3, с. 22] тощо. Фразеологізми, які виконують функцію мовної характеристики персонажа, виступають своєрідними «міченими атомами» мовлення того чи іншого персонажа. Їх кількість та авторські акценти вирізьблюють сам художній образ. Персонажі з невисокими розумовими здібностями характеризуються вживанням просторічних фразеологізмів, наприклад: «– Що він *залісся*? – не втерпів упир...» [3, с. 178], «– Що він тут *тюльку жене*?» [3, с. 178], «Скажи, що ти *валєєш дурку*, а то я тобі зараз відріжу вуха» [3, с. 182]. За допомогою фразеологізмів з функцією мовної характеристики персонажа автор уникає необхідності описувати біографічні відомості та пізнавальні можливості, що одночасно приваблює читача.

Душевний стан персонажів роману Василя Шкляра «Ключ» переданий низкою виразних фразеологізмів, наприклад: «Я зрозумів, що *зачепив її за живе*» [3, с. 29], «А я вже зовсім не чув болю – був спокійний і *холодний, як крига*» [3, с. 31], «Нестор, вочевидь, *переживав чорну смугу* – сидів за порожнім столиком і не зводив очей з аркової пройми, де мав з'явитися я» [3, с. 45] тощо.

Основні висновки. Отже, серед стилістичних функцій фразеологізмів найбільш продуктивними та вживаними в контексті аналізованого роману є емоційно-експресивна, функція створення гумористичного та сатиричного ефекту, функція мовної характеристики персонажа та відтворення внутрішнього стану персонажа. Потужний експресивний струмінь виникає на стику емоційно-експресивної функції та функції створення гумористичного та сатиричного ефекту. На прикладі досліджуваного твору було з'ясовано, що В. Шкляр успішно й ефективно використовує фразеологізми у видозміненому, трансформованому вигляді для створення яскравих образів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 494 с.

2. Шевченко Л. Сучасна українська мова : довідник. Київ, 2003. 336 с.
3. Шкляр В. Ключ. Київ : Кальварія, 1999. 272 с.

Olena HORBAN,
a third-year student,
Faculty of Philology and Social Communications
Academic supervisor: **Valerii BOHDAN,**
PhD in Philology, Associate Professor (BSPU)

STRUCTURAL, NOMINATIVE AND COMMUNICATIVE ASPECTS OF PARCELLING

Any language is a system that is constantly developing and changing under the influence of various objective and subjective factors. During the entire period of its development, there is a constant process of interaction between oral and written speech. When the elements of oral speech penetrate into literary and written speech, certain deviations from the standardized norm arise, which are indicated not only at the lexical, but also at the grammatical level. Such violations of standard syntactic structures include such a phenomenon as parcellation (parcelling).

Even though the structural and semantic characteristics of parcelled sentences have found their extensive coverage, there is no general agreement about the criteria for distinguishing between parcelling and adjoining, which determined the *relevance* of our research.

As far as the *degree of investigation* of the issue is concerned, the choice of the research topic is determined by several factors. First of all, the study of parcellation began in the second half of the last century, but the term itself and the phenomenon it reflects still cause discussions among linguists today. Secondly, despite a significant number of works by domestic and foreign scholars, the issue of its cognitive and communicative origins has not yet been fully resolved.

Research methods: descriptive and analytical ones (for inventory, comparison and explanation of structural, semantic and functional properties of a parcelled sentence (PS)); the methods of comparison, synthesis and transformation (to establish the structural and semantic as well as functional and syntactic variability of PSs; the method of contextual analysis (to clarify the structure, semantics and definition of functions of PSs), the method of quantitative analysis (to identify the degree of representation of PSs in a text and obtain objective results).

The *purpose* of the study is to propose criteria for distinguishing between parcelled sentences (PS) and adjoining constructions.

The term «parcellation» is interpreted in different ways and has many names – «segmentation» (O. Referovska), «separation» (O. Andriievvska), «isolation» (E. Ryzel), «adjoining» (O. Kolesnikov), etc. However, in general, the scholars agree that parcellation is a syntactic process, which consists in dismembering of a complete meaningful and syntactic structure into communicative parts isolated by intonation and punctuation – separate sentences [2]. Both simple and complex sentences can be parcelled. As a result of such division of one sentence (mostly of a composite or expanded (extended) one), two parts arise, of which the main (larger) is called the base part, and the smaller one is called the parcellate. It is on the parcellate that the stylistic emphasis is focused on. Parcellation of a secondary member of a simple sentence or the predicative part of a composite sentence expands their informational richness and gives them additional expressiveness [3]. Such units single out communicatively, thereby drawing attention to themselves. For example:

(1) «And, well, there is no easy way to say this, but our entire division is on the block. Cut. Eliminated» (John Grisham).

(2) «I can get you a job», he said. A real one» (John Grisham).

(3) «The first thing you need to understand is that he's not all there, got a couple of screws loose. Maybe more» (John Grisham).

PSs are sometimes equated with adjoining constructions, but these are fundamentally different text units. Parcellation (dismemberment of a ready-made statement) is the reverse process in relation to adjoining [1].

We offer the following approach to the problem of distinguishing between a PS and an adjoining construction (AC): 1) parcellation is understood to be only as an asyndetic dismemberment of a sentence (L. Koniukhova); 2) conjunctive words do not divide a sentence into parts, but only adjoin them to a previous one (L. Shcherba); 3) correlation with the content of the previous sentence (part) cannot be the main criterion due to its subjectivity (V. Dmytrenko.); 4) first of all, it is necessary to take into account not the transformational capabilities of a PS and an AC, but a communicative task of a sender of a message, which can be defined only in a context; 5) in formal terms, the structure of an AC is more characteristic of a predicative unit, and that of a PS – of a member of a sentence; 6) in case of parcelling, a sentence is divided formally and semantically, and in case of adjoining, the division into parts is only formal, and semantically we have adjoining (V. Dmytrenko).

The performed analysis allows us to state that the phenomenon of parcellation has been a relevant research issue for many years, since the parcelled sentences are widely used in modern literature and are a speech universal of syntax in general. Parcelled sentences differ in their structure, semantics, frequency of use, degree of expressiveness, and therefore require further study.

REFERENCES

1. Богдан В. В. Синтактика, семантика, прагматика англомовних приєднувальних конструкцій і складних речень з підрядним зв'язком : монографія. Донецьк : «ЛАНДОН-XXI», 2011. 263 с.

2. Конюхова Л. І. Явище парцеляції в мові сучасних засобів масової комунікації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Львів : Львівський державний університет ім. Івана Франка, 1999. 17 с.

3. Пустовар О. В. Номінативний і комунікативний аспекти парцеляції в сучасній німецькій мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04. Донецьк : Донецький національний університет., 2006. 226 с.

ЛІТЕРАТУРА ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

Анастасія КОЗЛОВА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Ольга БОГОВІН,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

«КАЗКОВІСТЬ» ПОЕМИ КРИСТІНИ РОССЕТТІ: МІФОЛОГІЧНІ ЕЛЕМЕНТИ «БАЗАРУ ГНОМІВ»

Крістіна Россетті – відома британська письменниця дев'ятнадцятого століття. Її вважають неофіційною учасницею Прерафаелітського братства, одним із засновників якого був її брат Данте Габріель Россетті.

Як відомо, представники Прерафаелітського братства у своїй творчості концентрувалися на відображенні природи і зверненні до давніх текстів: сюжетів античності, середньовіччя і міфології. Твори Крістіни Россетті не були виключенням.

Найвідомішим її творчим доробком вважається «Goblin Market» («Базар гномів») [2]. Оpubлікована у 1862 році, поема викликала широкий резонанс і багато суперечок з приводу того, чи була вона створена для дітей, чи навпаки – зовсім для них не призначена.

Однак, розглядаючи сюжет поеми, одразу можна завважити наявність елементів, що на перший погляд здаються притаманними казці. Серед них – наявність фантастичних створінь (гноми – гобліни), дві сестри, що живуть віддалено від усіх в хатинці і займаються хатніми справами, чарівні фрукти... Насправді ж етимологія цих образів та сюжетів сягає глибокої давнини.

Актуальність нашого дослідження зумовлена відсутністю літературознавчих робіт спрямованих на аналіз саме міфологічного аспекту творчості Крістіни Россетті.

Метою роботи є визначити міфологічні елементи поеми; проаналізувати їх ґенезу. Для реалізації поставленої мети було використано міфологічний метод.

Назва поеми в українському перекладі згадує таких чарівних істот як гноми, проте в оригіналі це гобліни, створіння зовсім іншої вдачі. Гобліни вважаються різновидом фейрі, чие походження зафіксовано у згадках європейського фольклору. Наприклад, історія «The Benevolent Goblin» («Добррозичливий гоблін»), помічена у британському збірнику «Gesta Romanorum» («Знамениті оповідки з

діянь римських» – збірка екземплів популярна за часів середньовіччя та раннього нового часу, складена в першій половині XIV століття).

Гоблінами зазвичай називали фейрі, що були потворними на вигляд і злими у душі, тому є велика розмаїтість створінь з подібними назвами. Часто ці створіння є доволі пустотливими, вони люблять або погратися, або познущатися з людського роду.

У поемі Крістіни Россетті гобліни теж мали злий намір. Вони зазивали сестер Лауру і Ліззі купити їхні фрукти. Шепіт цих істот дівчата чули навіть перед тим як заснути, вже у ліжку. Зрештою, одна з сестер, Лаура, таки піддалася на їхні чари. І, коли вже було захотіла відмовитися від соковитих фруктів, гобліни не дали їй цього зробити, перетворившись з милих купців на злих чудовиськ.

Чарівні фрукти мають неабияке значення у кельтській міфології. Наприклад, яблуко. У друїдській міфології Брана заманює до потойбічного світу дівчина з яблуневою гілкою. Магічне місце Авалон, яке ми знаємо з легенд про Артура, має також значення «Острів Яблук» [1]. Кельти вважали яблука символом переродження і хоронили їх з померлими, як їжу для іншого світу. Гобліни з поеми Крістіни Россетті мали яблука і не тільки.

Наприкінці поеми сестринська любов перемогла. На допомогу Лаурі вчасно прийшла Ліззі. Сестринство виявляється сильнішим за будь-які злі чари. У кельтів є Кельтський сестринський вузол, який є символом сестринства та міцного, вічного зв'язку.

Таким чином, аналіз поеми Крістіни Россетті «Базар гномів» показав, що казкові елементи твору мають доволі давню етимологію, що пов'язана з кельтською міфологією. До прикладу, підступні гобліни, яких насправді можна ще вважати фейрі, зачаровані фрукти, що мають зв'язок з потойбічним світом, а також давня кельтська повага до сестринського взаємозв'язку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Phillips G. The Lost Tomb of King Arthur: The Search for Camelot and the Isle of Avalon. Rochester : Bear & Company, 2016. 304 p.
2. Rossetti Ch. Selected poems of Christina Rossetti. Ware: Wordsworth editions, 2001. 275 p.

Сергій КОТЛЯР,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга НОВИК,**

д.філол.н., професор (БДПУ)

АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПОВІСТІ ОЛЕКСАНДРА ГАВРОША «НЕЙМОВІРНІ ПРИГОДИ ІВАНА СИЛИ»

Повість Олександра Гавроша «Неймовірні пригоди Івана Сили» [1] є твором про пригоди реальної людини, надзвичайно сильного чоловіка Івана Фірцака. Уперше видана в 2007 році, але вже у 2014 році вийшло доповнене видання. Автор подає не детальний виклад біографії героя-силача, а художню розповідь про частину життєпису, пов'язану з виступом в цирк. Створенню повісті передував роман Антона Копинця «Кротон» [3], де подано розлогу розповідь про життя Івана Фірцака, наведено низку легенд і дійсних фактів про силача. Автор роману знав богатиря і тому частина твору є фіксацією спогадів. Наразі поетика повісті Олександра Гавроша вивчена недостатньо, а тому тема дослідження є актуальною.

Мета дослідження: виокремити визначальні риси поетики повісті, особливості хронотопу твору для подальшого вивчення. Для цього скористаємося такими методами: порівняльно-історичний, герменевтичний, аналізу літературознавчих джерел.

Олександр Гаврош вивчав біографію силача, знав багато подробиць, але обрав для змалювання часопростір цирку. По-перше, такий вибір є логічним з огляду на адресата твору: повість розрахована найперше на підлітків, тож цирк завжди містить пригоди, дива. По-друге, це дало змогу втілити реальні події в художній розповіді. Низка подій, що передувала появі Івана Фірцака на сцені, описана письменником на реальних фактах, із вказівкою на топоси Закарпаття, Румунії. Змалювання циркового періоду життя поєднується з описом трюків, що демонстрували надзвичайну силу героя.

Образна система твору узгоджується з біографічними відомостями про богатиря. В центрі розповіді Іван Сила (Іван Федорович Фірцак) та його циркове оточення, світ дитинства, домівки, батьки постають у спогадах, але безпосередньо впливають на розвиток дії. Необхідність змалювання супергероя в дитячій літературі, і саме в цьому творі, обґрунтовано в праці Ольги Новик [3]. Олександр Гаврош змальовує портрет героя, акцентуючи увагу на неймовірній силі і доброті: «Двадцятилітній парубійко в селянському вбранні на ймення Іван Сила не квапився. Його відкрите обличчя,

ніжні, майже дівочі риси обличчя якось дивно поєднувалися з міцно збитою статурою та широчезними плечима ... пошкрябав Іван свою величезну долоню. А була вона в нього немала, бо й сам парубійко мав під два метри зросту» [1, с. 35]. Система персонажів групується навколо Івана Сили: коло його друзів і окремо вороги.

Завважимо, що автор використовує численні діалоги, динамічний розвиток сюжету, щоб зацікавити читача, поживавити опис пригод.

За жанром «Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини світу» – це пригодницька біографічна повість для дітей. За мотивами твору знято художній фільм «Іван Сила», тож можна розглянути інтермедіальні аспекти повісті в подальшому, порівняти з екранізацією. Тема є перспективною.

Отже, сформовано основні напрямки роботи над вивченням поетики повісті Олександра Гавроша «Неймовірні пригоди Івана Смили»: дослідження образної системи, з'ясування історичних реалій життя героя, розглянути хронотоп твору, зокрема, цирковий простір, порівняння повісті з екранізацією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврош О. Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини світу. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2014.

2. Копинець А. Іван Сила на прізвисько «Кротон». Київ : Наш формат, 2014.

3. Новик Ольга. Супергерой дитячої літератури: потреба часу чи комерційний проект. *Wrocławska Ukrainistyka. Lingua – Litterae – Sermo. Przemysław Józwickiewicz, Olga Barabasz-Rewak, Julia Rysicz-Szafraniec, Anna Ursulenko (redakcja)*. Wrocław, 2022. С. 355–366.

Вікторія ЛИХАЦЬКА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ганна ТАБАКОВА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ УРБАНІСТИЧНОГО ХРОНОТОПУ В РОМАНІ О. ІЛЬЧЕНКА «МІСТО З ХИМЕРАМИ»

Простір є одним із найважливіших питань у гуманітарних науках загалом, не оминаючи і літературознавства. Відомим носієм культурної матриці є урбаністичний простір, який враховує зміни в соціальному, культурному рівнях життя населення, а з початком промислової революції модернізувалося й саме середовище, яке

набуло своїх особливостей. Нові зміни не оминули й художню літературу, де місто у текстах поставало як тло для подій у творі.

У літературознавчій науці функціонує термін «топос», завдяки чому ми можемо номінувати виміри у художньому творі, які містять особливості певного середовища. Зокрема, з'являються міські тексти, наприклад, лондонський, паризький, київський тощо. Явище тексту такого типу досліджувалися відомими вченими, зокрема, В. Топоровим, Ю. Лотманом, С. Павличко, В. Агеєвою, О. Харлан. Тому цікавим у цьому контексті видається детектив О. Ільченка «Місто з химерами», який не встиг стати предметом ґрунтовного вивчення. Отже, **актуальність** дослідження зумовлена недостатньою увагою науковців до урбаністичного простору Києва у творі О. Ільченка «Місто з химерами», **мету роботи** становить аналіз особливостей міського середовища столичного тексту в однойменному романі.

Роман О. Ільченка «Місто з химерами» вийшов у 2009 році та здобув велику популярність серед читачів. Твір отримав позитивні відгуки і чимало нагород. В основу сюжету автор заклав три плани: документальний — розкриття життя відомого архітектора Владислава Городецького; детективний, де йдеться про Влада та Артема, які розслідують життя польського архітектора; містичний, де роман стає тлом архітектурно-містичної загадки, у центрі якої загадка трикутного розташування будинків, спроектованих Городецьким [3].

Історія столичного тексту починається ще від часів Київської Русі. Нестор-літописець у відомій пам'ятці «Повісті временних літ» започатковує однойменний міф про місто і його заснування [2, с. 217]. Відома науковиця Т. Гундорова підкреслює, що київський текст досі формує свою семіотичну формулу, а сам старокиївський текст містить у собі різні топоси [2, с. 218]. Часопростір твору охоплює дореволюційний Київ у 1911 році, який розвивається, формує свою «химерність»: архітектура змальовується таємничо, додаючи образу міста примарності, де життя постійно вирує: «Під невиразним лютневим небом будинок за номером десять на вулиці Банковій мав доволі похмурий вигляд... Химери на фасаді наче поривалися навздогін летучим хмарам, плакали вологою, що стікала з їхніх очей, паш, рогів...» [1, с. 31]; «На Гоголівській друзі стояли, так само задерши голови й розглядаючи фігури у верхній частині пофарбованого в неприємний зелений колір будинку під номером двадцять три...Проте юнаки, розгублені й стурбовані, вдивлялися у фігурку чорта, який неначе поглядав у бік Великої Житомирської, на свого «колегу» [1, с. 132]. Детективна лінія в романі тісно переплітається із міським топосом міста, надаючи йому відтінок оманливості, підозрілості задля порівняння та поєднання минулого і теперішнього. Поворотним

сюжетом стає сцена, де батько Влада розповідає про документи, які пов'язані з Городецьким. Він помічає одну деталь і починає розслідування, де крок за кроком хлопці дізнавалися деталі містичної розбудови і найголовніше – де заховані папери із кресленнями зодчого, причини появи містичної абрєвіатури ССК.

Отже, питання простору у гуманітарних науках є одним із найголовніших, що дозволяє простежити культурні зміни завдяки урбаністичному середовищу. Історичні зміни зумовили розвиток міського простору, а разом із ним – відображення у текстовому вимірі. Завдяки цьому з'являються міські тексти, які характеризують особливості певного топонімічного простору, одним з яких є Київ. У творі О. Ільченка зображається урбаністичний хронотоп міста, який відіграє важливу роль у детективному сюжеті роману О. Ільченка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ільченко О. Місто з химерами. Київ : Комора, 2019. 264 с.
2. Гундорова Т. Романс як архетип київського модерністського тексту. Київ і слов'янські літератури. Київ, 2013. С. 217–233.
3. Роман про архітектора з химерами – Цікавий Київ. Цікавий Київ. URL: <https://www.interesniy.kiev.ua/roman-pro-arhitektora-z-himerami/> (дата звернення: 20.03.2023).

Катерина МІНЯЙЛО,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Ольга НОВИК**,
д. філол. н., професор (БДПУ)

ОБРАЗИ ГЕТЬМАНІВ У ТВОРАХ РОМАНТИКІВ

Творчості українських романтиків притаманний інтерес до історії, фольклору, зокрема до доби козацтва. Тема зображення козацтва в літературі є актуальною, бо уможливорює інтерпретацію постатей козацьких ватажків крізь призму романтичного світобачення. Питання змалювання козацтва в літературі розглядалося Дмитром Чижевським, Марією Брацкою, Олександром Борзенком, Ольгою Новик та іншими дослідниками.

Мета нашого дослідження: з'ясувати риси романтичного змалювання гетьманів у творах Амвросія Метлинського «Гетьман», Миколи Костомарова та Степана Руданського та інших романтиків. У роботі використані методи: порівняльно-історичний, філологічного аналізу.

Представники харківської школи романтики виявляли посилений інтерес до історії часів козацтва, зокрема це виявилось вже в творчості ініціатора створення цього об'єднання, Ізмаїла Срезневського. Збірник «Запорожская старина» став показовим явищем для романтичного письменства, там зібрані історичні пісні, думи, героїями яких були козаки. Амвросій Метлинський (псевдонім Могила) у своїй поезії сумує за втраченим минулим, а козацтво виступає в нього символом державності, сили й мужності. Один із віршів письменника «Гетьман» містить узагальнений образ козацького ватажка, який сумує за втраченою славою України.

У багатьох творах романтиків є образи Богдана Хмельницького, Івана Мазепи та інших гетьманів. При цьому низка рис у змалюванні постатей відомих ватажків перегукується з образами гетьманів у поезії європейських романтиків, наприклад, байронічним образом Мазепи. У творах Миколи Костомарова та Степана Руданського образи гетьманів змальовані в романтичному ключі. Богдан Хмельницький є героєм твору «Переяславська ніч», де Костомаров-історик зосереджує увагу на відтворенні відомих подій.

У поемах Степана Руданського низка гетьманів є уособленням історії, яку письменник намагається відтворити завдяки змалюванню відомих постатей. За 1860 рік автор створив історичні поеми: «Мазепа, гетьман український», «Іван Скоропада», «Павло Полуботок», «Вельямін», «Павло Апостол», де постають образи історичних осіб. Задля цього Руданський прочитав багато наукових праць і фольклорних текстів

Отже, інтерес романтиків до історії, сум за минулою козацькою славою в художній творчості виражався завдяки створенню образів козацьких ватажків. Найчастіше поміж них зустрічаємо постаті Івана Мазепи, Богдана Хмельницького та інших (наприклад, у творах Миколи Костомарова, Степана Руданського, Тараса Шевченка). Ще один варіант змалювання – узагальнений образ гетьмана як символу втраченої слави (у поезії Амвросія Метлинського).

ЛІТЕРАТУРА

1. Агеева В. Мазепа – герой чи зрадник: образ гетьмана у Байрона і Пушкіна. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/blogs-47636816> (дата звернення 10.03.2023).
2. Киричок П. Історичні поеми Степана Руданського. *Кримська світлиця*. 2003. №18, 20, 21.
3. Новик О. П. Неповторність повторного. Бароківі традиції в літературі українського романтизму : монографія. Харків : Майдан, 2011. 367 с.

4. Чижевський Д. І. Історія української літератури. Київ : «Академія», 2008, 568 с.

5. Шамрай А. Мотиви «національної туги» в творчості І. Галки та А. Могили (Матеріали до характеристики ідеологічних настроїв). *Шамрай А. Харківські поети 30-40 років XIX століття (Харківська школа романтиків)*. Харків : Державне видавництво «Література і мистецтво», 1930. С. 101–140.

6. Ясь О. Романтизм і український гранд-наратив. *Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки*. Київ, 2008. Вип. 3, ч.1. С. 207–226.

Анастасія ПОНОМАРЕНКО,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
науковий керівник: **Марія БОГДАНОВА,**
викладач (БДПУ)

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «AMERICAN DREAM» В РОМАНІ «ВЕЛИКИЙ ГЕТСБІ» Ф. С. ФІЦДЖЕРАЛЬДА

Френсіс Скотт Фіцджеральд – американський письменник та один із найвідоміших представників «втраченого покоління» в літературі. У творчості Френсіса Скотта Фіцджеральда представлена «епоха джазу». Цей термін Фіцджеральд вигадав для назви збірки новел «Казки епохи джазу».

У романі «Великий Гетсбі» автор подав власну інтерпретацію історії успіху – досягнення «американської мрії». Дослідженню цієї проблеми присвячені праці Є. Балатова, В. Шестакова, Дж. Кулена та ін. Попри зацікавленість зазначеною проблемою, на сьогодні, в мовознавстві не існує чіткого визначення терміну та дослідження його мовностильових домінант. У цьому й полягає актуальність нашого дослідження.

Мета наукової роботи полягає в аналізі своєрідності реалізації концепту «американської мрії» у романі «Великий Гетсбі». Під час виконання дослідження ми використовували такий комплекс методів: теоретичний, порівняльно-історичний, структурно-семантичний, метод узагальнення; частково семіотичний.

Як зазначалося вище, у творчості Френсіса Скотта Фіцджеральда представлена «епоха джазу». Вважається, що це період між завершенням Першої світової війни (1918) та початком Великої депресії (1929), який позначений зацікавленням джазовою музикою. Епоха джазу відобразилася у творчості людей мистецтва, які намагалися вхопити миттєвість, насолодитися моментом. Джаз як рід професійної музики, де в основі вільний ритм, імпровізація, дихання мелодії, підходив для

карнавального стилю життя. Музика джазу будувалася переважно на імпровізації, але довкола певної теми.

Скотт Фіцджеральд приділяв увагу опису життя Америки 1920-х років з усіма проблемами та недоліками. Основна тема його творчості – реалізація «американської мрії». Термін «американська мрія» бере свій початок в історичному трактаті Джеймса Адамса «Епос Америки», що виданий в 1931 році в період Великої депресії [1]. Якщо розглянути американську систему як скелет американської політики, то «американська мрія» буде її душею. Деякі дослідники вважають за неможливе дати чітке визначення цьому поняттю, зазначаючи, що мрія представляє собою не логічну категорію, а національно-колективну.

«Американська мрія» – це мрія про земне святилище для людини-одинака, який власними силами, без сторонньої допомоги та приналежності до будь-якого класу, може досягти соціального статусу в Америці, у країні суспільної рівності, де звичайному населенню відкритий шлях до вершини класової піраміди. На нашу думку, «американська мрія» уявляється як досягнення безлічі цілей, які є специфічними для кожної людини. Логічно, що не існує в завершеному вигляді визначення «американської мрії», якщо кожна людина йде до власної мети. Але спільним для всіх є пошук своєї мрії й здійснення її в рівному, демократичному, суспільстві. Амбіції людини є рушійною силою «американської мрії». Це дозволяє кожному, хто має прагнення та бажання здійснювати свою індивідуальну мету, руйнуючи кордони раси, віросповідання, статі або релігії. Вона виступає за те велике, до чого кожен повинен прагнути. Ідея твору, образна специфіка, часопросторові характеристики, мовностильова своєрідність є складниками концепту «американської мрії».

Роман «Великий Гетсбі» є одним із ключових в американській літературі, що відображає концепт «американської мрії». Ми розглянули рецепцію зазначеного концепту, що, з одного боку, репрезентує міф про уявлення ідеального благополуччя, а з іншого – ілюзією про його досягнення. Твір частково відображає власну трагедію автора. Головний герой роману Джей Гетсбі реалізує «американську мрію», досягнувши швидкого збагачення, але гіркий осуд переслідує його завжди. Саме він не дає можливості бути з Дейзі. Антитеза багатство, успіх – «foul dust» допомагає розкрити складний образ Гетсбі. За допомогою метафори «foul dust» автор зображує перепони на шляху до його щастя.

Не дивлячись на те, що оповідач твору Нік Карауей не відносить себе до жодного класу, ми бачимо, що він сам прагне збагачення. Він переїжджає, тому що має намір стати продавцем облігацій, і, за його словами, майже всі, кого він знав, зазнали успіху

в цій справі. Нік вважає, що переїзд до Нью-Йорка дасть можливість йому та всім іншим відкрити себе. Бум 1920-х років перевернув «американську мрію». Замість того, щоб їхати на захід та жити там, люди в 20-х роках знехтували своїм корінням, щоб переїхати на схід та отримати шанс на щастя.

Концепт «американська мрія» реалізується за допомогою двох символів – зеленого вогнику, який говорить про неможливість реалізації мрії, та попелу з заводів. Нік описує Waste land між Уест-егом та Нью-Йорком, куди скидається попіл з міста. Попіл покриває все, включаючи навіть людей, які там живуть. Vellel of Ashes репрезентує людей, що покинули землю в бунтуючі двадцяті. За допомогою синонімічного ряду «dust» та «ash» автор заперечує концепцію реалізації «американської мрії».

Поряд з активною особистістю Гетсбі автор зображує слабого Джорджа Вілсона та його дружину Міртл, які живуть між Манхетеном та Уест-егом. Не дивлячись на однакове положення у суспільстві, Джордж залишається слабким і переможеним зі своїми мріями, які він не може здійснити. Натомість Міртл відчайдушно хоче бути частиною світу, який вона бачить, але до якого не може наблизитися. Щоб реалізувати свою «американську мрію» вона заводить стосунки з Томом.

Символічною є вечірка у Манхетені, на якій раптово опиняються Міртл, Нік та Том. Автор зображує, з одного боку, веселість, драйв цього покоління, а з іншого – прихований відчай від пережитих бунтуючих 20-х, який втілений в емоціях Ніка. З розмови кампанії на вечірці постає рецепція «американської мрії» – за розкішшю та багатством криється осуд, розчарування, порожнеча.

На нашу думку, найбільш суперечливим у творі є символ очей лікаря, які, з одного боку, відображають безглуздість світу, марність «американської мрії», а з іншого – є Божим спостереженням у творі. Уперше ми стикаємось з цими очима в другій главі: «They look out of no face, but, instead, from a pair of enormous yellow spectacles which pass over a nonexistent nose» [2, с. 26]. Описуючи очі, автор використовує оксиморон «look out of no face», «nonexistent nose», що створюють ефект жаху, який характерний готичним романам. У сьомому розділі, коли Том, Нік та Джордан зупиняються біля гаража Джорджа Вілсона, автор знов зображує очі, які постійно спостерігають за людьми: «... the giant eyes of Doctor T. J. Eckleburg kept their vigil...» [2, с. 35]. Прикметник «vigil» передбачає, що очі не сплять, а завжди пильнують, можливо, з релігійною метою. Хоча очі не взаємодіють з персонажами, однак вони вказують на почуття обережності. Згодом читач стикається з ними у восьмому розділі, коли після смерті Міртл Майкеліс розмовляє з Джорджем Вілсоном, а потім з Ніком: «Standing behind him, Michaels saw with a shock that he was looking at the eyes of Doctor. T. J. Eckleburg, which

just emerged, pale and enormous, from the dissolving night» [2, с. 159]. «God sees everything» – повторював Вілсон [2, с. 170]. На нашу думку, Джордж Вілсон хоче перетворити очі рекламного щита в очі Бога, який буде судити людей за те, що вони роблять. Джордж Вілсон натякає, що це Божі очі, які спостерігають за поведінкою його дружини. Він каже: «God knows what you've been doing, everything you've been doing. You may fool me, but you can't fool God» [2, с. 170]. Джордж Вілсон наголошує, що можна одурманити всіх, окрім Бога.

Отже, ми дослідили мовностильову своєрідність концепту «американської мрії», а також теми, образи, композицію, художній зміст твору. Концепт «американська мрія» виражений автором через образ головного героя Джея Гетсбі. За задумом Скотта Фіцджеральда на початку твору образ є розпливчастим та неоднозначним, але протягом твору він зазнає змін – набуває трагічних рис, стаючи жертвою свого часу. Антитеза багатство, успіх – «foul dust» допомагає розкрити реципієнту складний образ Гетсбі, символізує перепони на шляху до щастя. Використані автором образи-символи, дозволяють реципієнту налагодити зв'язок між абстракцією та чуттєвістю, безмежним і кінцевим, загальним і одиничним. Для того, щоб виконати цю функцію, Фіцджеральд створює образ Гетсбі, який є символом «американської мрії», тоді як сама мрія – недосяжності. Таким чином символи в романі відіграють важливу роль, надаючи читачеві уявлення про 1920-ті роки, і тлумачать закодований смисл. Символи зеленого світла, «американської мрії», великих блакитних очей лікаря допомагають зрозуміти задум автора. Вони не стільки є засобом комунікації між автором та реципієнтом, як сприяють вільному смислетворенню останнього. У нашому випадку образи стають символами, оскільки, неодноразово повторюючись, набувають метафоричного значення в тексті та розширюють смислову перспективу твору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Adams J. The Epic of America. New York. : Little, Brown. 405 p.
2. Cullen Jim The American Dream: A Short History of an Idea That Shaped a Nation. New York, 2003. 345 p.
3. Fitzgerald F.S. The Great Gatsby: Kyiv: Znannia, 2015. 198 p.
4. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2008. 423 с.
5. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика. Минск : Тетрасистемс, 2004. 256 с.

Альона ПРИХОДЬКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ганна ТАБАКОВА,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

**«АНТУАНЕТТА» ДЖ. РІС ЯК ПРИКВЕЛ ДО «ДЖЕЙН ЕЙР»
Ш. БРОНТЕ: ПОСТКОЛОНІАЛЬНИЙ ВИМІР**

Постколоніальні дослідження – це сукупність різнопланових, тематично пов'язаних наукових студій, які постали в період розвалу колоніальних систем. Головне завдання студій – заявити про доти маргіналізовані культури, усунути комплекс меншовартості та расової вищості [1, с. 252].

Постколоніальна критика – актуальне та динамічне поле досліджень. Протягом ХХ – ХХІ століття до активного пізнання цієї теми доучились чимало письменників, літераторів та науковців. Найвідомішими є праці Хомі Баба («Місцезнаходження культури» («The Location of Culture»)) та «Спогади Фенона» («Remembering Fanon»)). Крім того, до групи дослідників-письменників входять: Джин Ріс, Франц Фенон, Едвард Саїд, Гаятрі Співак, Кеті Керут, Тоні Морісон та ін. Проблематика постколоніальної літератури викликала зацікавленість у багатьох українських вчених, таких як П. Іванишин, С. Павличко, М. Рябчука, М. Шкандрій, О. Юрчук.

Роман «Антуанетта» («Широке Саргасове море») Джин Ріс – яскравий представник постколоніальної літератури. Слід зазначити, що твір Дж. Ріс можна вважати приквелом до «Джейн Ейр» Шарлоти Бронте. **Мета** дослідження – довести, що роман є своєрідним постколоніальним приквелом до «Джейн Ейр». Вирішення цього питання зумовлює **актуальність** дослідження.

Джин Ріс мала креольські корені, а тому, читаючи твір Бронте, вона була незадоволена зображенням першої дружини містера Рочестера – Берти, креолки за походженням, яку називали «божевільною, що походить з родини божевільних» [2, с. 210]. Вона вирішила створити своєрідну біографію Берти (справжнє ім'я – Антуанетта) у Вест-Індії: вимушений шлюб, час, коли жінки підкорялись патріархальним законам. «Антуанетта» є своєрідним способом реабілітувати креольську дружину, адже Бронте в «Джейн Ейр» не висвітлила епізодів, які б пояснили демонічну поведінку жінки. Авторка розповідає про істинні причини божевілля Берти Мейсон, а саме: фізичні, психологічні та емоційні знущання з боку чоловіка.

Отже, роман «Антуанетта» – постколоніальний твір. Він, по-перше, привертає увагу до колоніалізму, работоргівлі, проблем

расової нерівності. По-друге, доля Берти Мейсон турбувала Ріс, вона виправдовує її, зображує не демоном, а нещасною жінкою. Крім того, надає переконливі причини її божевілля, аби читач уявив цілісну картину життя персонажів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Київ : Академія, 2007. 622 с.
2. Бронте Ш. Джейн Ейр. Харків : Фоліо, 2008. 331 с.
3. Rhys J. Wide Sargasso Sea. London : Norton & Company, 1999. 292 p.

Крістіна РИСОВАНА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Ольга ХАРЛАН,**
д.філол.н., професор (БДПУ)

КУЛЬТУРНО-ХУДОЖНІЙ ІНТЕРТЕКСТ У ПОЕЗІЇ АЛЛИ КОССОВСЬКОЇ: МУЗИЧНІСТЬ

Література української діаспори становить великий корпус текстів, без прочитання і вивчення яких неможливе розуміння національного літературного процесу. Алла Коссовська (1906–1996) – одна з представниць діаспорної літератури. Вона народилася в Севастополі, мешкала в Києві та Харкові. Під час Другої світової війни виїхала до Німеччини, після перебування в таборах переміщених осіб з 1951 р. мешкала у США. Авторка збірок поезій «Бабине літо» (1966), «Паморозь» (1971), повістей «Гірський вовк» (1967), «Двісті перший» (1972), збірки оповідань «Ціна душі» (1977), драми «Ніч під Андрія» (1964) [2].

За «Літературознавчою енциклопедією», ремінісценція – «різновид інтертекстуальності, відгомін літературного твору, відчутний в іншому літературному творі, опосередковане, приховане, незадокументоване, неточне відсилання до іншого тексту» [3, с. 314]. Поезія Алли Коссовської містить чимало ремінісценцій, пов'язаних із музичними образами.

Збірка «Бабине літо» містить поезії, в яких ліричний суб'єкт рефлексує над темами, образами, сюжетами, що пов'язані з музикою. Серед них можемо назвати «Заспів», «Реквієм», «Різдвяна візія», «Дві коляди», «Пісня», «Останній концерт», «Думки в концерті».

У поезіях «Заспів» і «Реквієм» можемо визначити (за Ж. Женнетом) такий тип інтертекстуальності як архітекстуальність. На рівні жанру чи складової частини твору авторка звертається до таких відомих музичних термінів як заспів та реквієм. «Заспів» відкриває збірку, формує загальний тон, акцентуючи на життєствердному настрої, важливості почуття кохання та єдності: лірична героїня заявляє, що вона співатиме «про трави і про квіти, про чуття палкі і незужиті» [1, с. 7]. Реквієм, як відомо, це заупокійна меса, траурний твір, пов'язаний зі смертю і прощанням. Авторка переосмислює трагічний зміст жанру, створюючи ліричну пейзажну картину осені, на фоні якої роздумує про мимущість життя, смерть, звертаючись до свого супутника життя: «Чи відчуваєш так, як я, / Оцю сумну осінню пору / Як осінь нашого життя?» [1, с. 14].

Здебільшого у поетичних творах Алли Коссовської спостерігаємо такий тип інтертекстуальності як присутність інших текстів у вигляді цитат, алюзій, ремінісценцій. Так, поезії «Різдвяна візія» та «Дві коляди» апелюють до Різдва і пісень на честь цього свята. Коли перша поезія – це своєрідний суспільно-філософський паралелізм про велич народження Христа, візію відродження Української держави, жаль за сном, що не відбувся (твір написаний у 1952 р.), то друга – сюжетна замальовка з історії життя людей в таборах переміщених осіб, а потім і на віднайденій землі. Сумні картини злиденного життя в зимовому бараку («Барак наш зовсім снігом замело, / В вікно замерзле заглядали зорі, / Було і холодно, і голодно було» [1, с. 28]) змінюються життєствердними звуками коляди («І «Діво днесь» лунало урочисто, / Сплітались гармонійно голоси» [1, с. 28]). Заклик збору «на УПА» надихнув людей, нагадав їм, що боротьба продовжується, і навіть в таких умовах вони можуть допомогти тим, яким набагато важче, бо вони гинуть у боях. Несподіваним саркастичним фіналом стають роздуми про сучасне життя – заможне і спокійне, в якому намагаються забути про минулі часи, багатіють, але не дають і «мідного centa» під час колядування тим, хто зараз у бідності. Таке переосмислення біблійного сюжету на рівні побутових картин створює особливий настрій твору.

Поезія «Пісня» розкриває особливе значення мистецтва: це історія про первісну людину, яка, почувши пісню маленького птаха, переродилася із примітивної істоти в особистість, яка розуміє красу звуків. Особлива сила мистецтва змальовується у творі «Останній концерт»: історія про справжнього маестро, який вразив на концерті своїм виконанням, де грав «і вальси Шопена, і фуги безсмертні Баха», і пісні, «такі нам знайомі і милі» [1, с. 51], а на ранок прийшла звістка про його смерть.

«Думки в концерті» містять ремінісценції до відомого твору Андрія Малишка (1912–1970) «Пісня про рушник». Виконання юною дівчиною

пісні про те, як мати, проводжаючи сина в чужі краї, подарувала йому з любов'ю вишитий рушник, викликало в серцях емігрантів сум, але й роздуми про можливу трагедію того невідомого хлопця, який міг померти в цілинних степах чи загинути в таборах смерті в Казахстані.

Як бачимо, у збірці «Бабине літо» інтертекстуальний зміст проявляється на рівні музичних жанрів та образів. Серед типів інтертекстуальності спостерігаємо власне інтертекстуальність та архітекстуальність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коссовська А. Бабине літо : лірика. Нью-Йорк : Карби, 1966. 72 с.
2. Коссовська-Давиденко А. Енциклопедія сучасної України.
URL : <https://esu.com.ua/article-3911> (дата звернення: 30.03.2023).
3. Літературознавча енциклопедія : у 2 томах Т. 2. / авт.-укладач Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 624 с.

Раміна САДИГОВА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Ольга НОВИК,**
д.філол.н., професор (БДПУ)

ЖАНР ДЕТЕКТИВУ У ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ ВОРОНИНОЇ

Творчість відомої сучасної української письменниці стає все більш популярною як дитяче читання, внесена до шкільної програми, а її вивчення стає все більш актуальним. Проте літературної критики про повісті Лесі Ворониної не багато. Насамперед, це розділи в працях Т. Качак та В. Кизиловой [3 ; 4], а також окремі інтерв'ю з письменницею та статті на сайті про дитячу літературу «Ключ».

Мета дослідження: з'ясувати, які саме риси детективного жанру є в творах Лесі Ворониної. При вивченні повістей письменниці потрібно скористатися методом аналізу критичної літератури, герменевтичним та генологічним методами.

Найбільш яскраво виражені риси детективу в циклі «Суперагент 000» [1], де є пародія на шпигунські романи, але наявні й риси інших жанрів. Ознаки детективного жанру бачимо і в циклі творів «ТТБ», зокрема в повісті «Таємне товариство брехунів і боягузів» [2].

Різні модифікації детективного жанру в творчості Лесі Ворониної не є винятковим явищем в сучасній дитячій літературі, де, як слушно завважила В. Кизилова, є розгалужена система жанрових

модифікацій. Саме в них оприявнюються риси детективного жанру, адресованого для дітей: динамічність сюжету, мотиви таємниці, загадки, переслідування, численні пригоди, яскраві персонажі [4]. В дитячій літературі такі трансформації популярного жанру особливо виразні. Всі зазначені риси детективу є в творах Лесі Ворониної «Суперагент 000» та «Таємне Товариство Боягузів».

Риси детективу виявляються і в діях персонажів, динамічній зміні локацій, і в рисах пригодницького жанру. Герой першої повісті Гриць Мамай змальований як супермен, але загалом є пародією на агента 007. В обох творах персонажі здійснюють власне розслідування, долають всі перешкоди, перемагають зло.

Отже, детективний жанр в обраних для дослідження творах Лесі Ворониної є різновидами модифікацій жанру. Зокрема, є риси шпигунського детективу, фантастичного детективу. Загалом твори вписуються в рамки пригодницького жанру і потребують дослідження особливостей модифікації жанру детективу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ворониная Л. Суперагент 000. Нові пригоди : дитячий детектив; худож. О. Петренко-Заневський. Київ : Соняшник, 2000. 176 с.
2. Ворониная Л. Таємне Товариство Боягузів, або Засіб від переляку № 9 : повісті; худож. С. Храпов. Вінниця : Теза, 2006. 122 с.
3. Жиліна Л. І. Ворониная Леся. *Енциклопедія Сучасної України*. Том 5. Вод-Гн / ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, О. М. Романів [та ін.]. Київ : Поліграфкнига, 2006. С. 171.
4. Кизилова В. В. Художня специфіка української прози для дітей та юнацтва другої половини ХХ століття : монографія. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 400 с.

Ірина САРКІЦ,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга НОВИК,**

д.філол.н., професор (БДПУ)

ТРАДИЦІЙНІ РИСИ ОБРАЗУ МАМАЯ В РОМАНІ ОЛЕКСАНДРА ІЛЬЧЕНКА «КОЗАЦЬКОМУ РОДУ НЕМА ПЕРЕВОДУ»

Химерний роман Олександра Ільченка «Козацькому роду нема переводу» залишається актуальним завдяки низці проблем, які там розкриваються, і образам, створеним автором. Особливої уваги

заслугує образ козака Мамає, який є традиційним для української літератури, але в химерному романі переосмислюється.

О. Юрчук вважає, що роман про козака Мамає має амбівалентну природу: «З одного боку, він повертає в українську літературу героя-крутія (козака-характерника, блазня), поява якого мала стимулювати відродження національного, щоправда, у прихованих/завуальованих формах гримаскування, з іншого – націлений на спробу створення моделі колоніального, що базувалася б на гармонізації національного та імперського» [4, с. 138].

В дослідженнях образу Мамає здійснюється акцент на його походженні з картин «Козак Мамай» та барокової творчості про козацтво. Свідченням цього є розлогий порівняльний аналіз тексту роману та змалювання Мамає на картинах, здійснений Д. Куриленко. Тяглість традиції змалювання цього образу означена детально: «Тематичне звернення до яскравого вияву низового бароко – образу козака Мамає як регулятора генетичного коду, національно-культурної ідентичності – спостерігаємо регулярно впродовж трьох останніх століть. Образ козака – своєрідна знакова система нашої культури. Він ретранслює архетипові ознаки української культури і ментальності, репрезентує національно-культурну ідентичність. Мамай постає метасюжетом української культури, втілює національний ідеал, вияв народної сміхової культури» [2, с.86].

Відтворення образу козака Мамає поєднує різні аспекти характеристики, портрет, опис стилю життя, деталі побуту.

Амбівалентне сприйняття образу Мамає як розбишаки і блазня крізь призму колоніальної моделі, або ж репрезентанта національного коду зумовлюється прагненням переосмислити героя в контексті явищ відповідних епох. Традиційний для барокової літератури козак гульвіса, герой і розбишака знаходить продовження в романтичній моделі козака-характерника, героя картин з численними атрибутами козацької слави (шабля, бандура, кінь, люлька та інше). В літературі ХХ ст. образ Мамає зазнає трансформації як репрезентант зміни ідеології та поглядів автора химерного роману. Попри це в творі О. Ільченка зберігаються більшість характерних рис традиційного образу Мамає.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ільченко О. Козацькому роду нема переводу, або ж Мамай і Чужа Молодиця : Роман. Харків : Фоліо, 2009. 700 с.

2. Куриленко Д. В. Духовні доміанти бароко як конструкт свідомості Козака Мамає у творі О. Є. Ільченка «Козацькому роду нема переводу...». *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2015. Вип. 3. С. 84-87.

3. Рудницький М. Химерний роман О. Ільченка. *Вітчизна*. 1959. № 2. С.184–187.

4. Юрчук О. У тіні імперії: Українська література у світлі постколоніальної теорії : монографія. Київ : Академія, 2013. 224 с.

Костянтин СМІРСЬКИЙ,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга БОГОВІН,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ПЕРШОДЖЕРЕЛА МІФОЛОГІЧНИХ ОБРАЗІВ У ТВОРЧОСТІ ДЖОНА РОНАЛЬДА РОУЕЛА ТОЛКІНА

Дослідження фантастичного світу Джона Рональда Роуела Толкіна є цікавою темою для вивчення. Наразі в поп-культурі можна простежити часте використання у сюжетах фантастичних істот: гномів, ельфів, тролей, гоблінів і орків. Завдяки Толкіну ці міфологічні народи стали дуже популярними. Ми можемо знайти їх у настільних іграх (*Dungeons & Dragons*, *Warhammer 40,000*), у фільмах (в тому числі знятих за мотивами книг Толкіна), в аніме та комп'ютерних іграх. Але Толкін не є самостійним творцем цих образів, адже він надихався образами, сформованими скандинавською міфологією, кельтським епосом, германським та британським фольклором тощо.

Мета: розкрити першоджерела міфологічних образів у творчості Толкіна. Для реалізації поставленої мети було використано міфологічний метод дослідження.

Творчість Толкіна досліджувалася вже не одноразово, існує чимало ґрунтовних праць, присвячених їй, зокрема робота О. Ростальної «Явище ескапізму у творчій свідомості Дж. Р. Р. Толкіна», робота О. Манахова «Образ орка у творах Дж. Р. Р. Толкіна». Але ми зосередилися на першоджерелах міфологічних образів, а саме цей аспект є малодослідженим на сьогоднішній день чим обумовлена актуальність нашої роботи.

Для аналізу нами було обрано образи ельфів, гномів, гоблінів та орків. У Толкіна ельфи зображені схожими на людей, але з певними відмінностями. Ельфи вищі, красивіші та мудріші за людей. Ще однією відмінною рисою було те, що Ельфи – безсмертні, але їх можна убити. Вони можуть допомагати людям та співпрацювати із ними («Гобіт, або Туди і Звідти», лісові ельфи).

Щодо міфології північноєвропейських народів, то зображення ельфів є різним. Британському фольклору притаманні ельфи-

карлики, а в скандинавській та кельтській міфології вони більше нагадують звичайних людей. Толкін взяв за основу саме ельфів зі скандинавської та кельтської міфології. Якщо розглядати кельтський вплив, то слід поглянути на міфологічний цикл ірландських саг. Автор міг використати міфи про плем'я Туата де Дананн. Воно згадується вперше в історичних хроніках Ірландії в «Жовтій книзі». Це легендарні люди божественного походження. У самих сагах вони називаються «найкращими з людей», бо змогли досягти високих знань в магії і різних ремеслах. Толкін у своїх творах зробив ельфів відстороненими від світу. Вони, як і плем'я Туата де Дананн, населяють місця, куди не кожен може потрапити.

Крім того, Толкін міг використати ще й образ скандинавських альвів, для створення своїх ельфів. У «Старшій Едді» альви – це чарівний народ, молодші божества, духи природи, повітря та стихій. Їх уявляли як вічно молодих істот із людською подобою, що знаються на магії.

Гноми у Толкіна – це низькорослі людиноподібні істоти із довгими бородами. Вони є дуже витривалими, коренастими та сильними. Гноми за характером вперті, потайливі, але неймовірно віддані своїй сім'ї чи друзям. Вони також мають схильність довго пам'ятати образи. Гноми вправно володіли зброєю і билися люто. Але найбільше вони славляться іншим – гноми найкращі майстри по роботі з металом та каменем.

Усі міфологічних уявленнях про гномів відомі передусім зі «Старшої Едди» та «Молодшої Едди». «Молодшу Едду» написав ісландський історик Сноррі Стурлусон у 1222–1225 роках. «Старша Едда» була записана у XII столітті, але була загублена і знайдена лише у XVII столітті. Щоб переконатися у впливі скандинавської міфології при створенні Толкіном образу гномів, достатньо відкрити першу пісню «Старшої Едди». Більшість гномів, знайомих нам із «Гобіта», отримали імена, перераховані в Dvergatal – списку гномів із «Пророцтва Вельви». Цікавим є факт, що прізвисько Торіна «Дубощит» (англ. Oakenshield) насправді є перекладом імені «Ейкінск'яльді» (давньоскан. Eikinskjaldi) з того ж джерела [3, с. 77–78]. Також ми можемо простежити спільні риси, характерні як гномам з фантастичного світу Толкіна, так і гномам зі скандинавських міфів. Вони вправні квалі, живуть під землею, а також мають зв'язок із багатством та скарбами.

Толкін також популяризував образи ґоблінів та орків. Цих істот ми розглядаємо разом, тому що у фантастичному світі Толкіна вони є синонімами. Адже ґобліни, скоріше за все, є змалілими і ослабленими нащадками орків Морґота. Взагалі Толкін створив декілька рас орків: ґобліни Імлистих Гір, урук-ґаї, орки-карлики та напіворки Сарумана.

Орки ненавиділи всіх на світі. Навіть самі орки постійно конфліктували між собою, що призводило до бійок та вбивств. Також орки були брудними, неохайними та мали потворну зовнішність. З опису ґоблінів у книзі «Гобіт, або Туди і Звідти» ми можемо дізнатися, що у них дуже добре виходить робити зброю, знаряддя для тортур та машинерію, яка винайдена для вбивства багато людною разом.

У германському та британському фольклорі ґобліни постають як мандрівні духи. Вони переважно уявлялися потворними карликами, що знущаються з людей. ґобліни мешкають групами. Їх можна знайти в лісах, найчастіше в гірських печерах, але вони також можуть пробиратися в житла людей. Відомо, що деякі померлі люди могли ставати ґоблінами. А слово «огс» має давньоанглійське походження. За словами Толкіна, він взяв його з середньовічної поеми «Беовульф», де таким словом описували гігантського чудовиська Ґренделя.

Тролі у Толкіна – це злісні істоти, яких вивів Морґот у Першу епоху Середзем'я. Крім того, що вони були величезними і сильними, потворними і не дуже розумними, тролі мали одну відмінну рису: на сонячному світлі вони перетворювались на камінь (винятком є олог-хаї). Також мали товсту та грубу шкуру, а кров в них була чорного кольору. Тролі їли м'ясо, вбивали заради забави і збирали в своїх лігвищах награбоване добро. Вони жили поодиночі або невеликими групами. Займались полюванням, збиранням або розбоєм.

Образи тролів нам відомі із скандинавського фольклору, скандинавської міфології та скандинавських казок. У легендах тролі постають як потворні карлики або гіганти чи демони. Тролі є антисоціальними, сварливими та невдалими створіннями, які роблять шкоду. За деякими повір'ями тролі жили в замках і підземних палацах. Вони народжуються з скелі, а на сонці перетворюються назад в камінь. Харчуються м'ясом, зокрема часто пожирають людей. Живуть по одному в печерах, лісах або під мостами. Хоча тролі, що живуть під мостами відрізняються від звичайних. Вони, наприклад, не перетворюються на сонці в камінь.

Отже, творчість Толкіна багата на міфологічні образи, зокрема міфи стали джерелами для створення авторських фантастичних істот, якими він наповнив світ Середзем'я. Толкін значно розширив і доповнив вже існуючі міфологічні образи. Крім того, твори Толкіна та його міфологічний світ актуальний і дотепер. Окремо можна виділити очевидну паралель між авторським фантастичним світом Середзем'я та подіями російсько-Української Війни. Українці називають російські війська «орками», а росію – «Мордором».

Фантастичний світ Толкіна – це багатий матеріал для подальших досліджень, зокрема, міфологічних студій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Росстальна О. А. Явище ескапізму у творчій свідомості Дж. Р. Р. Толкіна. URL : http://eprints.zu.edu.ua/1116/1/1_.pdf (дата звертання: 22.03.2023).
2. Толкін Дж. Р. Р. Гобіт, або Туди і звідти. The Hobbit, or There and Back Again / пер. з англ. Олени О'Лір. Львів : Астролябія, 2021. 304 с.
3. Anderson D. A. The Annotated Hobbit. Boston; N. Y. : Houghton Mifflin, 2002. 398 p.

Софія ТАБАКОВА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 1 курсу факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Ганна АЛЕКСАНДРОВА,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

НОВАТОРСТВО РОБЕРТА ШЕКЛІ ЯК ПРЕДСТАВНИКА СВІТОВОЇ НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Світова фантастика нерозривно пов'язана з ім'ям видатного американського письменника ХХ століття Роберта Шеклі, автора кількох романів, філософсько-сатиричних і фантастичних творів, майстра іронічного гумористичного оповідання.

В англomовному та вітчизняному літературознавстві творчість Роберта Шеклі залишається мало дослідженою, оскільки в Америці письменник був популярним лише у 50-ті роки ХХ століття. Окремі аспекти творчості письменника досліджували Брайан Олдіс, Дем'єн Бродерік, Еміс Кінгслі, Пітер Ніколз та інші.

Актуальність роботи зумовлена необхідністю вивчення новаторства Роберта Шеклі як представника світової науково-фантастичної літератури. Метою роботи є дослідження візії майбутнього, що були представлені у творчості американського фантаста.

Для реалізації поставленої мети було використано комплексний метод дослідження, що уможливило визначення новаторства письменника в розкритті проблематики, мотивів і образів науково-фантастичних творів, їхнього зв'язку з конкретними історичними подіями та проблемами доби. Культурно-історичний метод дозволив розглянути творчість письменника в контексті історичної епохи. Взаємодія названих методів надала роботі комплексного характеру, збагатила конкретні спостереження, узагальнення та конкретизувала висновки з аналізу досліджуваного матеріалу.

Твори Р. Шеклі наповнені парадоксальним поглядом, а також показом звичайного у незвичайному ракурсі. Основною в оповіданнях

Роберта Шеклі є проблема самоорганізації людини та здатність до самоконтролю. Беручи до уваги те, що дуже часто у творах автора людина залишається сам на сам із певним невідомим явищем, у тому числі екосистемами невідомих планет, як-от в оповіданні «Запах думки» (The Odor of Thought), написаному в 1953 році, у головного героя постає дуже нагальна потреба приймати рішення, яке б не відповідало будь-якому стереотипу мислення. Саме вміння мислити неординарно, нестандартно допомагало вирішити майже нереальні проблеми. Не дивлячись на те, що Р. Шеклі був фантастом і писав про майбутнє, людські стосунки займали провідну роль у його творах. Таким чином він зміг поєднати «теперішню» людину з її вадами та недоліками і людину «майбутнього», яка мріє про підкорення космосу та життя на інших планетах. У цьому і полягає новаторство Р. Шеклі у його творах: не дивлячись на те, що людська обстановка змінилась, люди продовжують взаємодіяти один із одним так само, як сто-двісті років тому.

Ще однією новаторською ідеєю була спроба пережити життя своїх героїв. Р. Шеклі виступав прихильником ідей фрагментарності життя, це давало йому змогу прожити декілька життів одночасно.

У багатьох оповіданнях Р. Шеклі фігурує страх перед майбутнім, перед недосконалістю і тягою до руйнування у жителів Землі, які можуть зламати і свій крихкий світ, і чужі інопланетні світи. Багатьом героям цих оповідань, як правило, зустрічались планети, жителі яких не розуміли жадібності і агресивності землян. Але цим героям завжди доводилося конфліктувати з начальством, яке не могло зрозуміти, як можна мирно співпрацювати з представниками інших цивілізацій, не прагнучи їх при цьому підкорити.

Авторське сприйняття часу розкривається в співвідношенні категорій минулого, сьогодення і майбутнього. Майбутнє у творах Р. Шеклі являє собою світ, у якому розвиток отримали негативні риси сучасності: урбанізація, зубожіння духовного життя, прагнення людини до насильства. Ці риси не тільки присутні у світі майбутнього Р. Шеклі, але і заохочуються до розвитку суспільством, яке бажає дати вихід жорстоким людським інстинктам (оповідання «Премія за ризик» і «Нескінченний вестерн», повість «Десята жертва»). Негативне ставлення автора до світу майбутнього проявляється в мотиві втечі з величезного міста-мегаполісу, що заповнює всю планету. Таким чином, минуле і майбутнє в фантастичних оповіданнях письменника, є опосередкованим зображенням сучасної авторові дійсності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковтун О. В. Відтворення науково-фантастичного дискурсу А. Азімова в українському перекладі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Філологія. 2014. № 12. С. 176–177.

2. Стужук О. Художня фантастика як теоретична проблема. Слов'янська фантастика : збірник наукових праць. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2012. С. 52–65.

3. Шеклі Р. Запах думки. URL : <http://prodvizhenie.net.ua/books/robert-shekli/r-shekli-ostannya-zbirka-zapax-dumki> (дата звернення: 12.03.2023)

Наталія СТУПАК,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга ХАРЛАН,**

д.філол.н., професор (БДПУ)

МІСЬКИЙ ПРОСТІР В РОМАНІ ВАСИЛЯ ДОБРЯНСЬКОГО «ПОМИЛКА КАПІТАНА ЖЕГРАЯ»

Василь Добрянський – сучасний український письменник, автор понад 20 книг різних жанрів, популярних у читача, деякі детективи вийшли під псевдонімом Борис Крамер. Трилогія про капітана Жеграя – «Помилка капітана Жеграя» (2020), «Трибунал апостолів» (2021), «Скриня для гетьмана» (2022) – переносить нас у 1918 р., в часи боротьби за Українську державність. Поліцейський Клим Жеграй, який через особливі обставини змушений покинути службу, переховуватися від колишніх співпрацівників і супротивників-кримінальників, отримує особисті завдання від гетьмана, які успішно виконує.

У романі «Помилка капітана Жеграя» йдеться про поїздку головного персонажа до міста Радомисля, в якому діються дивні та незвичайні речі: зникають вояки німецької армії, пішла в ліс і не повернулася графиня Савицька, у тих же лісах поблизу Радомисля переховується банда червоних, яка захопила частину золота, вивезеного більшовицьким командиром Муравйовим під час захоплення Києва. Перед капітаном стоїть завдання поспробувати розкрити ці злочини, і в разі успіху йому обіцяють посаду начальника розшукового відділу столиці (сам Жеграй ще не вирішив, чи потрібна йому ця посада).

Міські локації, в яких відбуваються події, – це Київ і Радомисль. У «Філософії міста» Т. Возняк звертає увагу: «На відміну від «села», що є компромісом людини та природного простору і часу, природного хронотопу, місто творить свої, концентровані, стиснуті простір та час – свій, більш пристосований для людини, чи більше нею перетворений, урбанізований хронотоп» [2, с. 11]. Отже, в романі бачимо цікавий простір двох міст, що мають різне призначення –

столиця і маленьке повітове містечко, різну структуру, характер, спосіб життя.

Так, Київ постає неспокійним і жвавим, сповненим енергії, нових технічних відкриттів, але з відчуттями минулих трагічних подій, майбутньої небезпеки, що чатує в бурхливі революційні часи. Особливу увагу автор приділяє організації міського простору, описуючи київські вулиці, будинки, а також «настрій» міста: «Місто шумувало, вирувало – жило. Сигналізували авто, цокали копитами коні, прудко тягаючи за собою фіакри й повозки, яким усе ще віддавали перевагу старорежимні кияни. Дзенькали трамваї, попереджаючи тих, хто зазівався. Десь на горі, не Печерську, протяжно гули дзвони» [2, с. 18].

У романі описується будівля генерал-губернаторства, в якій була резиденція гетьмана Скоропадського: тут поєднується історична інформація, зовнішні ознаки, виділяються знакові деталі (мозаїчне вікно прибудованого храму тощо). Важливі також замальовки локацій, що визначали оригінальність міста – серед таких можна назвати невеликий аеродром, розміщений у передмісті. Автор вдало поєднує історичну довідку про це місце і загальну картину аеродрому.

Крім характеристики сучасного Києва, його вулиць, парків, архітектурних будівель, автор звертає увагу на історичні й недавні події, які наклали відбиток на міський простір. Коли капітана Жеграя везуть на аудієнцію до гетьмана Скоропадського, він бачить поруйновані будинки, які обстрілював із лівого берега Дніпра Муравйов, наступаючи з більшовицькими військами на Київ; у Маріїнському парку ще одним нагадуванням про більшовиків стає братська могила страчених царських офіцерів. Цікаво, що центральні вулиці мають свої характеристики й через посаджені дерева: на Бібіковському бульварі розлітаються каштанові пелюстки (події відбуваються 8 травня), на схилах Хрещатого Яру цвітуть сади і терни, у старому Кловському саду пахне бузком.

Радомисль перед читачами постає з висоти польоту на аероплані, оскільки для швидшого подолання дороги саме такий транспорт обрали капітанові: «Поміж ріками Мика й Тетерів, що зливались в одну тасьму-течію, маленькі іграшкові будинки гуртувалися й розбігалися в зелені ліси. Як на Кліма, містечко було невеличке» [2, с. 41]. Такий погляд дає можливість побачити ліс, що оточував місто, водяні млини на річках, фабрику, на якій раніше виробляли папір для Києва, і в якій зараз розташовувався німецький штаб, хрести церкви і костюлу, труби двох цегельних заводів і водонапірної вежі, розбиті дороги. Окремо акцентується на маєтку графа Савицького, адже саме тут відбуватимуться важливі події.

Як бачимо, міський простір роману «Помилка капітана Жеграя» означений двома містами – Києвом і Радомислем. Виходячи з того, що ці міста мають різний статус, площу та інші характеристики, то й

опис їх різний. В одному випадку автор говорить про історичне минуле, архітектурні особливості, навіть ботанічну специфіку, а в іншому через погляд з висоти дає загальну картину невеликого міста.

ЛІТЕРАТУРА

1. Возняк Т. Філософія міста. *Філософічні есе*. Київ : Дух і Літера, 2016. С. 5–363.
2. Добрянський В. Помилка капітана Жеграя: роман. Харків : КСД, 2020. 288 с.

Анастасія ФАСТ,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Валентина ШКОЛА,**

д.філол.н., доцент (БДПУ)

СЕМАНТИКА ТВОРІВ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

Михайло Коцюбинський – письменник, чия творчість викликала інтерес як його сучасників, так і все нових, і нових поколінь читачів. Тому розгляд феномена письма прозаїка зумовлює актуальність запропонованого дослідження.

Оповідання, новели і повісті М. Коцюбинського стали предметом зацікавлення вітчизняних і зарубіжних літературознавців: В. Агеевої, І. Денисюка, М. Євшана, М. Зерова, Ю. Кузнєцова, П. Филиповича, О. Черненко та ін.

Мета нашої роботи – з'ясувати семантику ранньої і зрілої творчості М. Коцюбинського на матеріалі знакових творів прозаїка: оповідання «Харитя», новел «Intermezzo», «Цвіт яблуні», «На камені» [1].

Основним методом, яким ми користувалися при написанні роботи, є герменевтичний.

Михайло Коцюбинський – український Еріх Марія Ремарк і Маргарет Мітчелл в одній особі. Його герої сильні духом й ризикові, як і персонажі німецького письменника; усі його образи – результат багатого уяви та обізнаності, чутливості, як і в американської мисткині, що подарувала світу незабутній образ Скарлетт.

М. Коцюбинський – автор неперевершеного «Intermezzo» – світла, що виводить із депресивної темряви і надихає енергією Сонця. Письменника, який складав гімни Сонцю, назвали сонцеклонником. Риса індивідуального стилю М. Коцюбинського: «оте глибоке переймання психікою героїв, вигадливість художніх

образів, уміння передавати настрої й внутрішні переживання, нарешті бунт проти засмічування душі непотрібним грузом, протест проти дрібної буденщини, аристократизм духа і невпинне простування до світла, до краси, до ідеалу» [2, с. 416].

Головний герой новели «Intermezzo» – звичайна людина соціуму, залежна від його примх і вимог. Щоденні повинності й зобов'язання штовхають її в «колесо» з девізом: «Уперед і тільки вперед!». Вона біжить, виснажується, а потім усвідомлює, що можна зробити один крок праворуч чи ліворуч – і настане воля. Навколо п'янкий аромат свободи, і навіть найменша дрібниця набуває форми прекрасного й енергійного: чи то Ниви в червні, чи Поле гречки.

Ідея твору – почути себе, дозволити собі забути про буденні турботи і просто насолоджуватися своєю присутністю на лоні могутньої природи, а потім збагнути, що білці ніколи не стати незабудкою, і повернутися до бігу.

У новелі «Цвіт яблуні» М. Коцюбинський у заголовку твору та його змісті ніби використовує оксюморон. За назвою, що пророкує оповідь про буянню життя, ховається історія про загибель маленького пуп'янка. Людські страждання, болі – нічого не варті, адже людина лише комашка, від зникнення якої природа не зміниться. Сонце як світило – так і світить, яблуня як цвіла – так і цвіте, а от близька людина горіла – і погасла. Автор змальовує душевний стан чоловіка, який, втрачаючи статус батька, проживає свій біль наодинці зі спогадами та шепотом смерті, що чатує на життя його донечки.

Інший образ дівчинки письменник створив в оповіданні «Харитя» – це доросла дитина інфантильної матері. Вона ніби маленька Скарлетт, що бореться за життя своєї маленької родини. Автор пише про неосяжну силу духу, що живе в дитячому тілі.

У новелі «На камені» письменник осмислює шлях до свободи крізь пристрасть та скелі. Але на скелях важко втриматися, так само, як і здобути повну свободу. Прозаїк акцентує на тому, що злочин та покарання за нього завжди ходять поруч.

Отже, підсумовуючи, можемо твердити, що твори М. Коцюбинського важкі емоційно, вони не для відпочинку. Їх треба читати, аби переконатися в людській силі та непереможності ані перед стрімким життям, ані перед смертю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коцюбинський М. М. Вибрані твори. Київ : Дніпро, 1977. 501 с.
2. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ : Femina, 1995. 685 с.

Олександра ХОЛЕЦЬКА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Ольга ХАРЛАН,**
д.філол.н., професор (БДПУ)

ПОЕЗІЯ ВАСИЛЯ ДІДЕНКА «ПІСНЯ»: СИМВОЛІКА ОБРАЗІВ

Творчість Василя Діденка (1937–1990) належить до епохи шістдесятиників (В. Симоненко, І. Драч, М. Вінграновський та ін.), які стверджували нову суспільну та культурну естетику в тогочасному суспільстві. Дослідження художнього спадку письменників, що стали значним досягненням української літератури, залишається актуальним.

Василь Діденко – автор 13 збірок лірики, з них 2 – це поезія для дітей: «Зацвітай, калино» (1957), «Під зорями ясними» (1961), «Заповітна земля», «Степовичка» (1965), «Дивосвіти любові» (1969), «Дзвонять конвалії», «Берізка» (1975), «Мережки сонця» (1976), «Вродливий день» (1979), «Червоний вітер» (1982), «Дзвінка фонетика» (1984), «Дивокрай» (1987), «Рання ластівка» (1988). Існує ряд досліджень про його творчість, однак вона потребує глибшого прочитання.

«Пісня» як поетичний твір була надрукована в добірці журналу «Україна», увійшла до збірки «Заповітна земля», а потім до вибраного «Дивокрай» [2, с. 22], покладена на музику Борисом Буевським (1935 р.н.) і в 1965 р. у виконанні співака Миколи Кондратюка (1931–2006) захопла слухачів. Після пісенного втілення, твір більше відомий під назвою «На долині туман». Цитату з поезії сучасна письменниця Марина Гримич взяла для свого роману «Мак червоний в росі...» (2016).

Початково вірш складався із 5 дворядкових строф, а вже композитор доповнив його повторами, деякі строфи вилучив відповідно до свого бачення музичного твору. П. Засенко пише у спогаді: «Все ж важко збагнути – в чому секрет популярності цієї пісні, як і важко осмислити, в чому краса тієї чи іншої квітки. Сюжет? Так він же простіше простого – по суті, його там немає. Він у підтексті. А розгадка, виявляється, проста – вона в таланті поета» [1, с. 208].

У поезії постає картина літнього ранку, коли на долину падає туман, у тумані краплинами роси прозирають квіти маку; юна дівчина з квітами йде погід гору, а за нею ступає ліричний герой. Як бачимо, його почуття передаються через пейзажну замальовку, особисте бачення картини, а не через висловлювання. Сюжетно твір перегукується з народною піснею «Туман яром, туман долиною».

Образи твору – долина, туман, мак, роса, стежина, літо, дівчина. Вони складають не тільки сюжетну канву поезії, але й кожен має своє семантичне коло, що й сприяє її особливій глибині.

Так, образ долини неодноразово постає в народній творчості, адже є частиною пейзажу України з її різноманітною місцевістю: долина може бути місцем зустрічі чи прощання закоханих, це може бути долина, в якій відбувається битва, помирає воїн тощо. Туман, що спускається на долину, роса на червоних квітах – передчуття сонячного дня, в символічному плані – незвичайного, яскравого майбутнього для ліричного героя твору. Подібно можна трактувати і стежину, якими йдуть дівчина і хлопець: це може бути життєва дорога, стежка кохання, віднайдення одне одного. Події відбуваються влітку, але автор знаходить цікавий образ (про це вміння Василя Діденка та його особливий талант бачити світ під особливим кутом зору зауважували наставники і сучасники поета – Максим Рильський, Володимир Сосюра, Василь Симоненко та ін.): «по стежині дівча ішло – тепле літо в очах цвіло» [1, с. 22]. Таким чином літо стає уособленням дівчини, юності, краси землі. І юнак, який бачить ці незвичайні перевтілення, відчуває захоплення та закоханість.

Особливе навантаження несе образ маку. Для поезії Василя Діденка є характерним поглиблення народного трактування флористичної образності. Про різне трактування квітки маку, маківки, макових зерен можна прочитати в «Українській малій енциклопедії» Є. Онацького, де подаються приклади як із народних замовлянь, пісень, переказів, так і з літературних джерел (М. Костомаров, О. Олесь, О. Кобилянська та ін.). У «Пісні» Діденка назва квітки формує семантичне поле, в якому прочитуємо захоплення красою дівчини, сум за нетривалістю краси квітки й людини, вічність почуттів.

Отже, ліричний твір Василя Діденка, який став народною піснею «На долині туман упав», невеликий за обсягом, але багатий на образи, що їх трактування допомагає зрозуміти образну систему поетичної творчості автора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василь Діденко. Коли туман розтав...: Вибрані поезії. Спогади сучасників / упоряд. О. М. Ємець, В. Я. Федина. Запоріжжя : Дике Поле, 2017. 320 с.
2. Діденко В. І. Дивокрай: поезії. Київ : Дніпро, 1987.
3. Онацький Є. Українська мала енциклопедія. Кн. 7. Буенос-Айрес, 1960. С. 892–893.

УДК 37.01(06)
ББК 74я5

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

3 41 Збірник тез наукових доповідей здобувачів вищої освіти Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 16 травня 2023 року. Том 2. Гуманітарні науки. Бердянськ : БДПУ, 2023. 142 с.

Головний редактор – Богданов Ігор Тимофійович – д.пед.н., проф., ректор Бердянського державного педагогічного університету.

Відповідальний редактор – Сичікова Яна Олександрівна – д.техн.н., проф., проректор з наукової роботи Бердянського державного педагогічного університету.

*Відповідальність за зміст та літературне редагування тез доповідей несуть **автори та їх наукові керівники.***

Технічний редактор та комп'ютерна верстка –
Анастасія Тургенєва
Катерина Назімова

Адреса редакції:
71100 м. Бердянськ, Запорізька обл., вул. Шмідта, 4.

Підписано до друку 12.05.2023 р. Формат 60x84 1/16. Папір офс.
Друк. офс. Умовних друкарських аркушів 17,8
Тираж 300 прим. Замовл. № 247.